Mine Söğüt

Kırmızı Zaman

ROMAN

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

8. baskı

KIRMIZI ZAMAN

Mine Söğüt 1968'de İstanbul'da doğdu, ortaöğrenimini Kadıköy Kız Lisesi'nde tamamladı (1985). Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Latin Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. 1989'da mezun olduktan sonra, aynı bölümde yüksek lisans yaptı. 1990 yılında *Güneş* gazetesinde muhabirliğe başladı. Daha sonra *Tempo* dergisi ve *Yeniyüzyıl* gazetesinde çalıştı. 1993 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği yarışmada Haber dalında mansiyon aldı. 1996-2000 yılları arasında "Haberci" adlı televizyon belgeselinin metin yazarlığını yaptı. *Öküz* dergisinde yazılar yazdı (1999-2001). *Deli Kadın Hikâyeleri*'nden yazıp yönettiği "Sinekler Sevişirken"i Merve Engin oynadı.

Yapıtları

Roman: *Beş Sevim Apartmanı – Rüya Tabirli Cinperi Yalanları* (YKY, 2003), *Kırmızı Zaman* (YKY, 2004), *Şahbaz'ın Harikulâde Yılı 1979* (YKY, 2007), *Madam Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey* (YKY, 2010).

Hikâye: *Deli Kadın Hikâyeleri* (YKY, 2011).

Biyografi: *Adalet Cimcoz – Bir Yaşamöyküsü Denemesi* (YKY, 2000).

Monografi: *Sevgili Doğan Kardeş* (YKY, 2003), *Dolapdere: Kürt Kediler Çingene Kelebekler* (Heyamola Yayınları, 2010).

Söyleşi: *Aşkın Sonu Cinayettir – Pınar Kür'le Hayat ve Edebiyat* (Everest, 2006).

Derleme: *Darbeli Kalemler* (Getto Yayıncılık, 2010).

Mine Söğüt'ün
YKY'deki kitapları:

Adalet Cimcoz - Bir Yaşamöyküsü Denemesi *(2000)*
Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları *(2003)*
Kırmızı Zaman *(2004)*
Şahbaz'ın Harikulâde Yılı 1979 *(2007)*
Madam Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey *(2010)*
Deli Kadın Hikâyeleri *(2011)*

Doğan Kardeş
Sevgili Doğan Kardeş *(2003)*

MİNE SÖĞÜT

Kırmızı Zaman

Roman

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 2116
Edebiyat - 639

Kırmızı Zaman / Mine Söğüt
Kapak deseni: Bahadır Baruter

Kitap editörü: İlknur Özdemir
Düzelti: İncilay Yılmazyurt

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 12026

1. baskı: İstanbul, Ekim 2004
8. baskı: İstanbul, Şubat 2017
ISBN 978-975-08-0872-X

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2015
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Bu romandaki İstanbul, efsaneler, insanlar, balıklar, kayıklar, iskeleler, saraylar, dehlizler, kesik başlar, mezarlar, hastaneler, morglar, denizkızları, cinayetler, katiller, cellatlar, deliler, yani her şey uydurmadır.

Efsanelerin yalanı abartılmış, insanların hayatına olmadık benekler atılmış, şehir baştan yaratılmıştır. Yok eğer, "Bunların hepsi gerçek, Haliç'te kırmızı bir kayık durur ve içinde Zaman Dayı yaşar, eski mezarlarda kesik cellat kafaları yatar, küçük kızlar mezar taşlarına dünyanın en güzel şiirlerini yazar, genç bir adam paramparça bir baba arar, her şeyi gören bir kambur hep susar ve İstanbul'un altında sır dolu dehlizler var," diyen biri çıkar da beni yalanlarsa, ne mutlu bana.

Zaman:

Olayların birbirini izlediği sonsuz bir ortam olarak düşünülen soyut, temel kavram. Şimdinin geçmiş olmasını sağlayan ve çoğunlukla dünyayı, varlıkları etkileyen bir güç olarak düşünülen kesintisiz hareket. Ölçülebilir bir nicelik olarak düşünülen süre. Bu sürenin belli bir olayın, bir eylemin gerçekleştiği sınırlı bölümü. Önceden saptanmış ya da uygun olan an. İçinde yaşanılan dönem. Dünyada yayımlanan saat işaretlerini düzenleyen kabul edilmiş uluslararası kurallara göre saat işaretleriyle yayınlanan zaman ölçeğine **eşgüdümlü evrensel zaman** denir. Gökmekaniğiyle, özellikle de ayın hareketlerinin incelenmesiyle elde edilen sonuçlardan çıkarılan zaman ölçeği **gökgünlüğü zamanıdır**. Hileyle satılan maldan zarar gören müşterinin zararını satıcının karşılayacağına kefil olmasına **zaman-ı gurur** denir. Sahibinin izni olmadan kullanılan malın kullanma bedelinin ödenmesi ise **zaman-ı menfaattir**. Bir makine üzerinde bir parçayı işlerken aynı parçayı ya da bir başka parçayı bir başka işleme hazırlama zamanına **gizli zaman** denir. Bir kumanda zincirinin ya da bir ayarlama döngüsünün bir öğesi için, bir giriş işaretinin uygulanmasıyla buna denk düşen çıkış işaretinin başlangıcı arasında geçen zamana **ölü zaman** denir. Ölü zamanlar döngülü sistemlerin kararsızlık nedenlerinden birini oluşturur. Kant'ta zaman bütün sezgiler için temel işlevi gören zorunlu bir tasarımdır. Hegel'de zaman fiilen var olan kavramın kendisidir. Bu bakımdan zaman her türlü hakikatin evetlenme yeridir.

Zaman belki de tanrının ta kendisidir.

Küçükken anneannem bana, sonsuz zaman algısından bahseden bir masal anlatmıştı:

Çocuklar zamanı algılayamadıkları yaşlarda, tüm evrene hâkim olan o tanrısal sonsuzluğu hissedebilirlermiş. Bu onları huzurlu ve korkusuz yaparmış. Zamanı algılayamadıkları için zamanın geçişini de fark etmez ve kendilerini ölümsüz bilirlermiş.

"Sen," demişti, "şimdi o sınırsız zaman algısının büyüsündesin; zamanın geçip gittiğini fark ettiğin an büyüyeceksin..."

Anneannemin bana korkunç bir masal anlattığını çok sonra fark ettim. Bana korkunç bir ölüm masalı anlattığını... bir gün zamanı algılamak ölümü de algılamak olacaktı.

Doğduğumuz andan itibaren yarıştığımız, savaştığımız ve sonunda mutlaka yenildiğimiz zaman! Bizden önce de, bizden sonra da var olan, biz varken varlığıyla bizi kavuran, içinde şuursuzca can çekiştiğimiz kadim kavram...

Anneannemin anlattığı masalda zamanı algılamanın en belirgin işareti onun hızla geçtiğini hissetmekti. Zamanın hızla geçtiğini hissettiğim günlerde, içinde zaman, masal ve ölüm olan bir roman yazdım.

Öncesi ve sonrası olmayan hayatların, ancak bir çocuğun sonsuz zaman algısı içinde yaşanabilecek bir hızla yaşandığı ve kahramanlarının sadece ve sadece ölmemek için aradığını bulamadığı, bir yere varamadığı bir hikâye...

Kahramanları huzurlu ve korkusuz bir masal...

Tuhaf:

Davranışlarıyla, görünüşüyle anlaşılmaz bulunan, alışılagelenin dışında, değişik kimse. Anlaşılması güç tutum, davranış. Alışılagelene uymadığı için bilinmeyen, yadırganan, gülünç bulunan, şaşkınlık uyandıran şey; acayip; garip. Bir eylemin, değişik veya şaşırtıcı bir biçimde yapılması.

Hayat tuhaflıklarla doludur ve katlanılabilir olmasını bu tuhaflıklara borçludur.

Zaman Dayı, Haliç'in en yaşlı balıkçısıydı. Adı gerçekten Zaman mıydı, yoksa bu adı ona, zamanı yüzündeki derin çizgilere yakıştıran bilge balıkçılar mı takmışlardı, bilinmez. Ama Haliç çevresinde herkes ona Zaman Dayı derdi. Hiç konuşmaz, tek laf etmezdi. Arada sırada kendi kendine homurdanmasa, dilsiz olduğunu düşüneceklerdi.

Onun hakkında hiç kimse, hiçbir şey bilmiyordu. Sadece birtakım rivayetler vardı, o kadar.

Bu rivayetlerden birine göre Zaman Dayı otuz yıl önce, bir gece Balat'taki kıyı surlarının içinden, varlığı sır bir dehlizden çıkıp gelmişti Haliç kıyısına. Tüm şehir halkı gibi Balatlı balıkçılar da, bu bir görünen bir yok olan efsanevi dehlizlerin varlığına ve dehlizlerden zaman zaman yeryüzüne sızan olağanüstü olaylara inanırlardı. Ağ attıkları denizler gibi, kıyısında ateş yaktıkları Haliç gibi, ayak bastıkları bu toprak da altında akıl almaz sırlar saklardı; bu yüzden sırları sorgulamaz, kadim bir emanet gibi saygıyla günlük yaşamlarının bir köşesine iliştiriverirlerdi. İşte Zaman Dayı'nın ortaya çıkışı da bu tarihi kanlı ve gizemli coğrafyanın Balatlı balıkçılarla paylaştığı efsunlu bir sırdı.

Zaman Dayı'nın, daha önce orada olmayan ve olaydan sonra hemen sırra kadem basan o dehlizden çıkışını gören tek kişi, sur dibi berduşlarından Halat Niyazi'ydi. Haliç'in bugünkü yaşlı balıkçıları otuz yıl önce tabii ki gençtiler ve Halat Niyazi'nin yaşı o zamanlar da şimdiki gibi belli değildi. Balıkçıların acıyıp, bir kediye atar gibi önüne bıraktıkları işe yaramayacak balık parçalarını çiğ çiğ yer, alkol niyetine kolonyadan tutun da ispirtoya kadar ne bulursa içer ve leş gibi çiğ balık ve menşei belirsiz alkol kokularına bulanmış bir şekilde daimi sarhoş, kıyıda yalpa yalpa gezerdi. Güneşi sevmez, gün boyu ortalarda pek görülmezdi. Güneş Haliç'in ardında batmaya yüz tutunca, teneke kilisenin

hemen karşısındaki sur artığı duvarlar arasına teneke ve naylondan yaptığı eğreti barınağından çıkar, kıyıdaki balıkçılara gürültülü bir merhaba çakar, günlük nevalesinin peşine düşerdi.

Anlatılanlara bakılırsa bir keresinde Haliç'te balıkçıların ağlarına dev bir köpekbalığı ölüsü takılmıştı. 1970'li yılların başı olmalı. Tüm İstanbul o zamanlar ayağa kalkmıştı. Gazeteciler ağda cansız yatan balığın fotoğrafını çekmek için izdiham yaratmışlardı. Hatta yabancı ajanslardan gelenler bile olmuş, akıllı gâvur gazetecilerden biri herkes gittikten sonra çiğ balık yemesiyle namlı Halat Niyazi'nin barınağına taşıdığı bir kasa Papazkarası karşılığında onun dev balığı dişleyip yerken boy boy fotoğraflarını çekmişti. Niyazi, o gün şarap uğruna koca balığı öyle çok dişlemiş ve kopardığı her parçayı da öyle afiyetle yemişti ki, sonraki üç gün yattığı yerden kalkamamış, karın ağrılarıyla inleyip durmuştu. Üstelik ertesi sabah bir tarihi eser değeri yükledikleri ve kurutup çirozunu Haliç kıyısına heykel niyetine dikmeyi düşündükleri balığın orasının burasının arsızca dişlendiğini gören balıkçılardan bir de güzel sopa yemişti. Uyanık gazetecinin getirdiği onca şarabı da kıyının serseri gençlerine kaptırınca, bunca eziyeti boşuna çekmesi uzun yıllar alay konusu olmuştu.

Zaman Dayı'nın, bir gece yarısı aniden beliren yaşlı bir cin gibi Haliç kıyısına geldiğini Halat Niyazi bu köpekbalığı olayından birkaç ay sonra görülmedik bir telaş içinde anlattı kahvedekilere.

Onu böylesine hareketli ve heyecanlı görmeye alışık olmayan balıkçılar bu haline önce şaşırdılar, sonra anlattıklarının saçma sapan şeyler olduğuna hükmedip, hikâyeyi sarhoşluğuna verdiler. Ta ki kıyıdaki balıkçı barınağının açıklarında, nereden çıktığı belli olmayan kıpkırmızı bir kayığın içinde oturan o tuhaf adamı görene kadar.

Adam çok tuhaftı ama ilk bakışta tuhaflığının ne olduğunu kavramak mümkün değildi. Uzun boyu mu, kalın ensesini peluş gibi kaplayan kısacık tıraşlı bembeyaz saçları mı, saçlarına inat kapkara kalmış kaşları mı, çok eski yağlıboya resimlerdeki çatlaklara benzeyen çentiklerle süslü o kocaman elleri mi, bakanın gözünü kamaştıran kıpkırmızı kayığı mı, kayığın içinde kamburunu çıkararak dalgın dalgın oturuşu mu...

Kıyıya toplanan balıkçılar suyun ortasında, kırmızı bir kayığın içinde, sanki ezelden beri oradaymışçasına sakin ve vakur oturan adama uzun süre bakakaldılar. Dondurulmuş bir resmin içinde şaşkın balıkçılar, kıpırtısız deniz, esrarengiz bir kırmızı kayık ve zamanı adına hapsetmiş tuhaf bir adam...

Nihayet içlerinden Yasin Reis bu beklenmedik konuğa seslenmeyi akıl etti:

— Kolay gelsin reis, hoş gelmişsin.

Kayıktaki, sanki oradan sadece birkaç günlüğüne ayrılmış ve kısacık yolculuğundan az önce dönmüş eski bir tanıdık edasıyla homurdanarak başını sallayıp belli belirsiz bir "Hoş bulduk" dedikten sonra kıyıdakilere sırtını döndü.

O gün orada olanlar bu yabancıyı ve kırmızı kayığını çok yadırgadılar. Ama ertesi gün kendilerini bile şaşırtan bir olgunlukla yabancıyı da, kırmızı kayığı da kanıksadılar. Çıktığı deliğin hemen önüne bir gecede yaptığı barakaya yerleşti kırmızı kayıklı adam. Ertesi sabah daha gün doğmadan diğerlerine homurdanarak selam verip aralarına karıştı ve balıkçı barınağının önündeki küçük taburelerde, sanki onların kırk yıllık aksi bir arkadaşıymış gibi soru sormadan ve soru sorulmasına zerre kadar çanak tutmadan oturdu, çay ve simitle kahvaltı etti. Sonra balıkçılara hayırlı işler dileyip kırmızı kayığıyla Marmara açıklarında ağ atmaya çıktı.

Bunlar tam otuz yıl önce oldu. Bu otuz yıl içinde çok şey değişti. Haliç değişti, surlar değişti, balıkçılar değişti, şehir değişti ama üç şey değişmedi: Halat, Zaman ve kırmızı kayık...

Halat:

Kenevir veya benzeri bitkilerin liflerinden yapılmış, urgandan daha kalın ip. Bir kanoyu, bir sandalı bağlamaya ya da bir çıkrığı yönetmeye yarayan orta kalınlıkta ip. Ucunda bir kanca ya da ilmek bulunan, top mürettebatı tarafından aracın hareket ettirilmesi ya da top kundağının mevzie sokulmasında kullanılan halata **çekme halatı** denir. Bir uçak gemisinin kıç tarafına yerleştirilmiş iki tambur arasına enlemesine gerilen ve güverteye iniş sırasında uçakları durdurmaya yarayan çelik halatların adı **durdurma halatı**dır. Bir asma köprünün çelik tel ya da isparçena demetiyle oluşturulan başlıca taşıyıcı öğesi **asma köprü halatı**dır. Balon pilotunun yere yaklaştığı zaman sepetinden sarkıttığı 100 ile 200 metre uzunluğundaki ipe **kılavuz halat** denir. Tekstil maddelerinden yapılmış halatlara **tekstil halatı** denir. Bunlar çoğu kez yuvarlaktır ama yassı da olabilir. Yassı türlerde halatı oluşturan bitişik öğeler bir dikişle birbirine tutturulur. Bitkisel elyaftan yapılmış halatlar esnek ve dayanıklıdır ancak kötü havalardan büyük ölçüde etkilenirler.

Hayata halatla bağlanmak her zaman yaşamı çok sevmek anlamına gelmez; halatın bir ucu bazen ölüme de bağlı olabilir.

Halat Niyazi tüm sokak adamları gibi, yaşını ve geçmişini üzerindeki kirin gölgesinde başarıyla saklardı; onca pisliğin arasında bunca yıl kendine özgü bir sağlık ve sağlamlıkla yaşadığından, çoğu sokak adamı gibi ölümsüzmüş havası yayan ve teniyle bakışının dokusu, kıyısında yaşadığı surlara tuhaf bir şekilde benzeyen bir adamdı.

Başkalarının yaşamlarını gözetlemekten hoşlanan ve başkaları hakkında bir şeyler düşünüp, varsayımlar denizinde kaybolmayı sevenler için Halat Niyazi'nin dikkate değer en önemli yanı, üzerinde bir kimlik gibi taşıdığı perişanlığın belli bir sınırın altına asla düşmemesiydi. Normal şartlarda, sanırdınız ki insan sıradan hayatından berduşluğa yavaş yavaş geçer, berduşluktan ölüme ise hızla koşar; üzerine yapışan kirler onu zaman içinde yiyip bitirir; bir zamanlar temiz çarşaflı yataklarda uyanırken, ıslak taşlarda uyanmak; bir zamanlar domatesi yıkayarak yerken, çöpteki kanlı pamuğun yanından alınmış bir parça ekmeği kemirmek, ölüme giden hastalıklı yolu kestirme yapar. Hayır. Berduşların durdukları bir nokta vardır ve bu nokta tüm kirine ve tehlikesine rağmen, bir perinin değneğinden çıkmışçasına sihirlidir. Berduşlar kolay kolay ölmezler. Hatta bazıları yaşlanmazlar bile. Çünkü değişmezler. Çünkü onlar en esaslı değişimi bir kez yaşamışlardır hayatlarında. Kimse berduş doğmaz. Yoksullukla berduşluğu birbirinden ayıran temel nokta budur. Çöpten toplananları satarak yaşamakla, çöple ve çöpte yaşamak birbirinden çok ama çok farklıdır.

Halat Niyazi çöpün tam içinde yaşayan ve yıllar önce bir anda yaşlanmışçasına uzun zamandır yaşlanmayan, değişmeyen Balatlı bir berduştu. Ve işin tuhaf yanı Balat'ın tek berduşuydu. Otuz yıldır İstanbul'daki berduşların sayısı büyük bir hızla artmıştı artmasına ama Balat'ta hep bir tane olmuştu.

Onun öyküsü de bütün berduşlarınki gibi bilinmezdi. Balat'taki kıyı surlarının dibine ne zaman geldi, o tenekelerle çatılmış, naylonlarla kaplanmış kulübeyi ne zaman yaptı, kimseler anımsamazdı. Ama herkes onun zararsız olduğunu bilirdi.

Bu çiğ balık ve her nevi alkolle beslenen berduşa Halat denmesinin nedeni, onunla ilgili tüm cevapsız soruların, unutulan geçmişin, bilinmezliklerle dolu bir kişisel tarihin aksine ayan beyan ortadaydı. Halat Niyazi halat severdi. Balıkçıların eskimiş halatlarını, zaman zaman denize vuran çürük halatları, vapur iskelesinde koptuğu için kıyıya bırakılan halat parçalarını büyük bir sevinçle alır, ya boynuna sarar ya da kulübesine götürür ve içeriye ya da dışarıya, bulduğu küçücük boşluklara asardı. O yüzden yaşadığı teneke ve naylon karışımından oluşmuş kulübe aslında içten ve dıştan halatla sarılıydı. Halat, üzerine bir teneke, yanına bir halat, altına bir karton, boşluğa bir naylon... Tuhaf bir kolaj gibi, içten ve dıştan devamlı kalınlaşan, rüzgâr ve yağmurla incelen yerleri halatlarla hemen yamanan canlı bir organizma misali...

Halat Niyazi'ye neden Halat dendiğini bilmek kolaydı da bu halat tutkusunun nereden geldiğini anlamak... işte bu imkânsızdı. Onu ağlatmak isteyen bazı münasebetsizler, Niyazi'nin duygularının bu konuda ne kadar hassas olduğunu bilir, zaman zaman sorarlardı:

— Ulan Niyazi, neden seversin sen şu halat denen mereti?

Bu soruyu duyar duymaz hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlardı Niyazi. Koca adam, o koca berduş küçülür, küçülür minicik bir oğlan olur, ana avrat küfrederek, etrafa gözlerinden yaşlar fışkırtarak, hüngür hüngür ağlardı. Kimsenin aklına gelmezdi, oysa berduşları ağlatmak büyük günahtı.

Kırmızı:

Kan, gelincik çiçeği vb renginde olan şeyler için kullanılır. Işık tayfında portakal renginden önce gelen renktir. 1910 yılından beri sınai olarak hazırlanan ve lâl kırmızısından morumsu kırmızıya kadar bir dizi renk değişimi gösteren pigment, **kadmiyum kırmızısı**dır. Ama **kırmızı yosun**, renkli kâğıt sanayisinde hâlâ kullanılmaktadır. Hayvansal kökenli kırmızı boyarmaddelerse günümüzde yalnız **kırmızböceği**nden çıkarılan karmendir. Güller bazen kırmızı olurlar. Bazen bayraklar kırmızı olurlar. Kırmızı biber de vardır. Bazı ışıklar kırmızıdır. Isıtılmış ürünler de kırmızı olurlar (akkor). Beyin saplarının içinde, locus niger'in arkasında bulunan çekirdeğe **kırmızı çekirdek** denir. **Kırmızı üzüm**lerden **kırmızı şarap** yapılır. **Kırmızı ışık**, durmayı gerektirir. **Kırmızı plaka** resmi makam otolarına takılır. **Kırmızı hastalıklar**, domuzlarda görülen ve deride kırmızı lekelerin ortaya çıkmasıyla belirginleşen hastalıklardır. Bir çam ağacı topluluğunda dairesel olarak yayılan ve her yıl alanını genişleten hastalığa **çam kırmızı çürüklüğü** denir. Canlı bitki hücrelerine düşük yoğunlukta girdiğinde zehir etkisi göstermeden kofulları pembeye boyayabilen boyarmaddenin adı **nötr kırmızı**dır. Böbrekte amilaz olup olmadığını anlamaya yarayan benzidin türevi boyarmadde ise **kongo kırmızısı**dır. Bilardoda **kırmızı top**un anlamı kırmızıdan hareket etme, her karambolde oyuncuların önce kırmızı topa vurma zorunluluğudur. Oyun kâğıtlarında karo ve kupalar kırmızıdır. **Kırmızı alınlı ketenkuşu** küçük, kahverengi tüylü, kırmızı alınlı, erkeği pembe göğüslü ötücü bir kuştur. Kışın güneye göç eder. **Kırmızı amiralkelebeği**yse siyah kanatlı, ön kanatlarında parlak kırmızı şeritler bulunan ve ısırganotu yiyerek beslenen bir kelebektir. **Kırmızı berberbalığı** sıcak ve ılık denizlerin sığ kesimlerinde yaşar ve sırt yüzgeçleri düz ve tek parça halindedir. Başının ve bedeninin yanları koyu gül kırmızısı, başının altı ve karnı pembedir. Omurgasızdır ve küçük balıkları yiyerek beslenir. **Kırmızı gagalı dağkargası**, kuzguna benzer ama kırmızı ayakları ve kırmızı gagası vardır. Çok iyi uçar ve cesur dalışlar yapar. **Kırmızı suratlı örümcekkuşu**nun erkeğinin tepesi gri, sırtı parlak kırmızıdır. Dişisininse tepesi kahverengi, sırtı mat kırmızı. İkisinin de karnı beyaz olur. Göçmendirler. **Kırmızı şapkalı kız** bir masal kahramanıdır. "**Kırmızı Zambak**"sa yazarı Anatole France'ın bizzat kendi yaşamöyküsünden esinlenerek yazdığı bir aşk romanıdır. Akarlar altsınıfından bir böceğin larva formuna **kırmızıkurt** denir. Bunlar çayırlarda yaşayan parlak kırmızı küçücük dış asalaklardır.

Kırmızı manada tehlikeyi işaret eder. Cazip ve cinaidir.

Balat kıyıları ne tekneler görmüştü, ne kayıklar, ne gemiler, ne gemiciler, ne kayıkçılar, ne balıkçılar... Her ilkbahar gemiciler, kayıkçılar, balıkçılar zımparaları, macunları, palaları ellerine alıp kızağa çektikleri teknelerini onarmaya girişirlerdi. Büyük tekneler ve dev mavnalar biraz daha profesyonel ellerde ve donanımlı tersanelerde boyanıp süslenirdi de; küçük kayıklar için iki kalas üstü, dört dörtlük bir tamirhane işlevi görmeye rahat rahat yeterdi. Balıkçılar, bu küçük kayıkları, çocuğunu hoyrat bir sevgiyle yıkayıp paklayan güçlü kuvvetli ve biraz da asabi anneler gibi zımparayla okşarlardı uzun uzun. Birkaç balıkçı aynı anda yan yana çalıştı mıydı ahenkli bir müzik olurdu zımparanın zım zımları. Çırpıntılı Haliç'in dalgalarına karışıp bir hızlanır bir yavaşlardı sesler. Balıkçılar kendilerini bu sese kaptırır, hep birden denizden ağ çekermiş gibi, güç alırlardı birbirlerinden. Zımpara işlemi bitince, yaralar, çürükler onarılmaya başlanır, delikler tıkanır, tahtalar çakılır, macunlar çekilirdi. Zım zımlar kesildi mi, sıra artık türkülere gelirdi. Çoğu Karadenizli olan balıkçılar, uzak köylerinin yemyeşil türkülerini bazen hep bir ağızdan söyler, bazen tek ağızdan çıkan oynak sese ellerindeki çekicin tık tıklarıyla ritim tutarlardı.

Zımparadan çekice müzikli, karnavallı, neredeyse davul zurnalı geçen tamir bakım işi, sıra boyaya geldiği zaman akıl almaz bir sessizliğe bürünürdü. Rengârenk yağlıboyalar kıyıya sıra sıra dizilir, fırçalar yanı başlarında çocuk uyuyormuşçasına, adeta fısıltıyla boyaya daldırılıp çıkartılır ve boya mahcup bir hışırtıyla kayığın gövdesine sürülürdü.

Haliç kıyısındaki balıkçılar kayıklarını boyarken neden konuşmazlar?

Haliç kıyısındaki balıkçılar kayıklarını boyarken konuşmazlar, çünkü yanlış bir şey söyleyip rengi soldurmaktan korkarlar.

İster efsane deyin, ister yalan ama tarihi çok eskiye dayanmayan bir öykü bu boyanın küsme öyküsü. Hani otuz yıl önce, Zaman Dayı kırmızı bir kayıkla görülmüştü ya Haliç kıyısında... Hani kendisi Halat Niyazi'nin dediğine bakılırsa sur dibindeki varlığı sır bir dehlizden, yaşlı bir cin gibi, aniden çıkmıştı ya.... Ama kırmızı kayık nereden çıkmıştı o meçhuldü ya... İşte o günlerde ortaya çıktı bu küsen renk meselesi. Yaşı otuzdan bir onluk fazla olan ve o zamandan bu zamana Haliç kıyısında balıkçılık yapan balıkçılardan hangisine sorarsanız sorun, hepsi aynı kelimelerle aynı öyküyü anlatacaktır size:

Yedi sekiz balıkçı kıyıda toplanmış, suyun ortasındaki kırmızı kayıkta oturan adama bakakalmıştık. Nihayet içimizden Yasin Reis bu beklenmedik konuğa seslenmeyi akıl etti:

— Kolay gelsin reis, hoş gelmişsin.

Kayıktaki, sanki oradan sadece birkaç günlüğüne ayrılmış ve kısacık yolculuğundan az önce dönmüş eski bir tanıdık edasıyla homurdanarak başını sallayıp, belli belirsiz bir "hoş bulduk" dedikten sonra, bize sırtını döndü. Bir şey diyemeden öylece bakakaldık adama ve... ve... ve... o kırmızı kayığa!

Allahım ne kırmızıydı o öyle! Daha önce böyle kırmızı ne bir kayık görmüştük, ne çiçek, ne böcek... Denizin taa en diplerini bilenlerimiz, uzak suların derinlerinde benzersiz mercanlar görenlerimiz bile öyle kırmızı görmemişlerdi hiçbir yerde. O gün hepimiz bu yabancı balıkçıyı aklımıza takıp açıldık lodoslu denize. İlk kez ağlarımıza düşecek balığı değil, dünyamıza düşen bu yabancıyı, en çok da kırmızı kayığını düşündük, ayrı ayrı sandallarda, ayrı ayrı kısmetlerin peşinde... Ve ister inanın ister inanmayın o gün sadece ve sadece kırmızı balık tuttuk hepimiz. Evet ağlarımız o akşam kıpkırmızı balıklarla dolu döndük denizden barınağa. Ve hepimiz şaştık kaldık bu cin işi olaya.

Gariplik bu kadarla bitse iyi. O gece biz, hepimiz, rüyamızda kendi kayıklarımızı kırmızıya boyadığımızı gördük. Ve ertesi sabah biz, hepimiz, kıyıdaki rengârenk kayıklarımızı, rengi solmuş bulduk. Yalan deyin, inanmayın, haklısınız. Biz bile inanmadık gördüklerimize. Aklımıza takılan kırmızı, kayıklarımızı soldurmuştu. Kayıkların ve renklerin akıl okuduğunu ve de küser olduğunu biz Haliç'in balıkçıları o gün öğrendik ve bir daha da hiç unutmadık.

Yalnız:

Yanında başkaları olmayan kimse için kullanılır. Yalnız kişilerin arkadaşları, ailesi, günlük yaşamı paylaşacağı kimsesi, bir can yoldaşı yoktur. Yalnızlar duygusal olarak da başkalarından uzaktırlar. Ekvator Amerikası'nda yaşayan kahverengi-kırmızı postlu, açık renk yüzlü maymuna **yalnız maymun** denir. **Yalnızcık,** kayalıklarda biten, yaprakları tüylü küçük gri bir ottur.

Yalnızlıksa sadece Allah'a mahsustur.

Ona bu ismi kim taktı? Peki ya kimse ona bu isimle hitap etti mi? Kimse onu ismiyle çağırdı mı? Zaman Dayı, diyip onu başkasıyla tanıştıran oldu mu? Hayır. Zaman Dayı'yla kimse bugüne kadar karşılıklı konuşmadı ki. Zaman Dayı'ya sorulan bir soru ya da Zaman Dayı'dan duyulan bir laf olmadı ki. O homurdanmalar, tıslamalar ve gece yarısı sur dibindeki kulübesinden ansızın fışkıran ve geceyi parçalayan feryatlar olmasa dilsiz sanırdı onu balıkçılar. Bir de kırmızı kayığıyla konuşmasa...

O ilk gün, ağlarında kırmızı balıklarla kıyıya dönen balıkçılar onu iskelenin yanındaki taşlıkta ateş yakmış, kırmızı balıkları pişirirken buldular. Denizde onu gören olmamıştı ama belli ki o da balığa çıkmış ve diğer balıkçılarla aynı kısmeti yakalamıştı. Sabahki kadar aksi, sabahki kadar nemrut ve sabahki kadar kadim görünüyordu. Sanki binlerce yıldır bu haliyle, bu kıyıda, kırmızı balıklar pişiriyordu.

Balıkçıların ürkek selamını sabahkine benzer bir homurtuyla cevapladı. Homurtusu öylesine "uzak durun benden" kokuyordu ki, balıkçılar kendi ateşlerini onunkinin yanında yakmaya çekindiler, iskelenin öbür tarafına geçip gözden ırak bir köşede kendi kırmızı balıklarını pişirdiler.

Günler ayları, aylar yılları kovaladı. Zaman Dayı'nın kırmızı kayığı hiç solmadı. Zaman Dayı'nın yüzü hiç gülmedi. Zaman Dayı'nın ağzından tek bir kelime çıkmadı. Sur dibinde Halat Niyazi'ninkinin bitişiğine yaptığı kulübede, gizli ve asabi geceler yaşadı. İçeriye mahallenin kedilerinden başka kimseyi sokmadı. Rüyalarında neden canhıraş bağırdığını kimse anlamadı. Gündüzleri aksi selamlarla denize açıldı, diğer balıkçıların en kesat günlerinde bile ağları balıklarla dolu döndü. Kendi yiyeceğini ve azıcık satacağını ayırıp geri kalanı, ağları boş dö-

nen balıkçılara homurtudan anlaşılamaz, kaba sözlerle verdi. Yaşamında ne fazla bir eşyaya, ne fazla bir insana, ne fazla bir söze, ne de fazla bir balığa yer yoktu.

Onun cömertliği ve gizemi Haliç kıyısındaki balıkçıların merakını hemencecik ehlileştirdi. Sorularını ağlarla denize attılar, oltaların ucunda balıklara yem yaptılar. Zaman, bu tuhaf adamdan yana çıktı. Sur dibindeki delikten gelip, kırmızı kayığıyla hayatlarının bir köşesine ilişiveren bu balıkçıyı, sorgusuz sualsiz aralarına aldılar. Geceleri uykusunda attığı çığlıkları merak etmedikleri gibi, bazen gün boyunca kulübesinden çıkmayışını da yadırgamamaya başladılar. Sırtını surlara dayayan küçücük kulübenin içinde sırra kadem basıp kayboluşunu kanıksadılar.

Hayat:

Canlıların gelişmesini ve yaşamasını sağlayan organların etkinlik süreci. Canlı varlıkların belirli bir yerdeki varoluşları. Canlı varlıkların tümüne özgü yaşama özellikleri ve yaşama koşulları bütünü. Zamanın gereklerine kolayca uyum sağlayan ve girişti̇ği her işi başarıyla sonuçlandıran kişiye **hayat adamı** denir. Para karşılığı seks yaparak geçimini sağlayan kadın **hayat kadını**dır. **Hayatağacı** hem bir soyun zincirlemesini gösteren çizelgedir hem de eski Türklerde Şamanlık inanışından kaynaklanan, dünyanın merkezini belirleyen ve kuşlarla birlikte betimlenen ağaçtır.

Hayatı, baştan sona "ölüme yolculuk" olduğunu bildiğimiz halde, hevesle sürdürmemizin sırrı şeytani cazibesinde gizlidir.

O sabah Hüsran, yine ağlamaklı bakışlarla yüzünü pencereye yapıştırmış, kapıyı üzerine kilitleyip işe giden annesiyle babasının hızlı adımlarla evden uzaklaşışını seyrediyordu.

Ev dendiğine bakmamalı, Balat'ın sırtlarında tek bir oda, sırtı sur yıkıntılarına gömülü, üç duvarı birer sıra tuğla. Dışarıda bir kedi tıslasa nefesi olduğu gibi içeride... Yani o kadar ince. O yüzden bu üç duvarın gücü, beş metreye beş metre yani yirmi beş metrekareyi anca bulan tek göz odayı ne rüzgârdan korumaya yeter, ne gürültüden, ne de başka bir şeyden. Sadece görünmekten...

İncecik tuğla duvarlar, bu görünmese daha iyi evi dışarıdan bir sır gibi saklarlar. Ve gelişigüzel, ortalanmadan, ölçülüp biçilmeden, öylesine açılmış, camının kırık parçası paslı bir tenekeyle yamanmış loş pencere de, duvarlarla sözbirliği etmişçesine Nuh der peygamber demez, içeriyi dışarıdakilere asla göstermez.

Bir de mahallenin, evin, evdekilerin, eşyaların, yani her şeyin yoksulluğuna inat gibi deli deli renk zengini sardunyalar ve güneş çekilir çekilmez bütün gün ağlaşan onlar değilmiş gibi yüzleri gülüveren sapsarı akşamsefaları, pencereyle bir olup içeriyi dışarıdan cansiperane saklarlar. Evin içini de, evin içinden dışarıyı gözetleyen on iki yaşındaki küçük kızın gözlerini de...

Zaten evi kimse görmesin daha iyi. Yeri, duvarları her daim nemli bir oda, kalın naylonlara sarılı iki döşek, incecik iki yorgan, tahta bir masa, üç iskemle, bir küçük piknik tüpü, camı çizik çizik dört çay bardağı, iki kapkara tencere, bir kapkara çaydanlık, dört beş çatal, dört beş kaşık, tek bir bıçak, onun da sapı kırık, pencerelerde yırtık pırtık rengi sır perdeler, nemden sayfaları birbirine yapışmış, paramparça kırmızı kapaklı bir ki-

tap, Hüsran gibi ağlamaklı bir de kırık dökük çekyat. Yani değil dışarıdakilerin, içeride yaşayan hane halkının bile görmek istemediği, varlığından zerre kadar hazzetmediği öylesine lanet eşyalar, kifayetsiz bir hayat...

Hüsran şu çekyatta doğdu. Aziz çekyatı Ayşe'nin doğurmasına ramak kala çöplükte bulmuştu. Ne sıcak bir gündü ama! Yaz ortasında, o cehennem sıcağında Aziz sırtında içi tıka basa teneke kutu dolu dev bir torba, aklında Kocanine'nin küçükken köydeki tüm çocukları eteğine toplayıp anlattığı masaldaki cehennem cinleri, Rami'deki dev çöplükte kokuşmuş yemek artıklarına bulaşmış giyeceklere, kırık camlara, keskin teneke parçalarına, kanlı, kusmuklu topaklara ve ne olduğu belirsiz yığınlara bata çıka, kan ter içinde dolaşıyordu. Sanırsınız ki o masaldaki lanet cehennem cinleri yine Allah'ı cin müziğiyle uyutmuş, havayı cayır cayır ısıtmış, hain çığlıklar atarak insanların eriyip bitmesini seyrediyorlar gökyüzünden. Ne korkunç masallar anlatırdı Kocanine diye düşündü torbayı bin bir güçlükle sağ omzundan sol omzuna geçirirken. Sonra Kocanine'nin kimin ninesi olduğunu düşündü. Hatırlayamadı. Köydeki tüm küçükler anneleri tarlada çalışırken, kocaman incir ağacının dibine dev bir manda gibi çöküp gözlerini kapatan ve durmaksızın onlara korkunç masallar anlatan, yüzünün sağ yanında, yanağından boynuna kadar yayılan dev bir şark çıbanı bulunan Kocanine'nin eteğinin dibinde büyümüşlerdi.

Köydeki her çocuk ondan hem çok korkar hem de açıklanamaz bir tutkuyla ona bağlanırdı. Kıraç köyde çocukların ilk tanıdığı duyguydu bu.

Kocanine duygusu.

Anneyi, babayı çok geç tanırlardı. Kocanine'nin daha kundaktayken dünyalarına giren gölgesi, büyüyene kadar peşlerini bırakmazdı. "Güzel günlerdi o günler," diye düşündü Aziz. Dünyanın Kocanine'den, Kocanine'nin masallarındaki cinlerden, cücelerden, pamuk tarlalarından, pamuk tarlalarında gün boyu iki büklüm çalışan annelerden, pamuk tarlalarından yükselen acılı türkü seslerinden, gece gündüz hesap yapıp sigara tüttüren babalardan ve akşamları sıcacık tüten çorbalardan ibaret olduğunu sandığı o günler...

İşte çekyatı tam bunları düşünürken gördü. Koca çöp dağının tepesinde, sapasağlam, kahverengi kadife kaplı çekyat sanki onu bekler gibi duruyordu. Bir anda içini sevinç kapladı. İşte! Allah vardı ve en gerekli anda en gerekli şeyi gökten, ayakları dibine düşürüvermişti.

Sırtındaki çuvalı oracığa bıraktı ve koşar adım çöp dağının tepesine tırmandı. Sıcaktan kokuları duman olup tüten çöpler o an için gözüne bir çiçek bahçesi gibi göründüler.

Ayşe bugün yarın doğum yapacaktı ve günlerdir yerdeki nemli döşekte doğuracağı için söylenip duruyordu.

— Ah, diyordu, keşke bir somyamız olsa, üzerinde de kupkuru, yumuşacık bir yatak.

Daha önce üç kez doğum yapmış, üç bebek de yaşamadan ölmüştü. Her seferinde, son anda gidilen hastanede doktorlar bebek için "üşütmüş" demişlerdi. Oysa hepsi yaz sıcağında doğmuştu, hepsi kalın kazaklara sarılıp uyutulmuştu. Ama evdeki o nem yok muydu. Üç küçük canı yaz sıcağında dondurup, Azrail'in kollarına atmıştı işte. Bir somya alacak kadar bile paraları olmamasına nasıl da içerliyordu Aziz. Nasıl da küfretmişti Allah'a dün gece.

— Yoksun işte mendebur. Yoksun. Olsan bize bir somya vermez miydin. Şu kıza bunca acıyı çektirir miydin. Yoksun ulan, yoksun bok!

Utandı. Hemen tövbe etti.

— Allahım sen beni affet, dedi ve çekyatı yüklenip Rami'den taa Balat tepelerindeki tek göz odaya kadar sırtında taşıdı.

Ayşe, kocasını sırtında bir çekyatla kapıda görünce deliler gibi sevindi. Çekyat öylesine sağlam ve temizdi ki Aziz'in onu çöpte bulduğuna inanmamakta direndi, çalmadığına ikna olmak için aklına gelen bin bir yemini ettirdi.

— Ah, dedi, evde bir Kuran olsa, ona da el bas derdim ama...

Ayşe o gece kelimenin tam anlamıyla sevinçten doğurdu. Çekyatın üzerinde, neredeyse hiç bağırmadan, azıcık sancıyla, kolaycacık, usulcacık... Bebek öncekiler gibi yine kızdı ama Aziz bu kez bebeğin ölmeyeceğine inanıyordu. İnanıyordu da... Yine de birtakım önlemler almakta yarar vardı.

— Bak güzel Ayşe, dedi, ilk bebeğimizin adını Sevinç koyduk, öldü, ikinciye Neşe dedik yaşamadı, üçüncüye Umut dedik o da söndü gitti hemencecik. Sen gel buna Hüsran diyelim. Allah'ın gücüne gitmesin ama... Bakarsın adı Hüsran olur ama sonu neşe, sevinç olur. Hem bak çekyatta doğurdun bunu. Hava sıcak, döşek kuru... Varsın adı Hüsran olsun bu kızın, he der misin?

Ayşe, kızının ismi Emel olsun isterdi ama "He" dedi hemen kocasına. Aziz hiç de haksız sayılmazdı. Hüsran'ı çaresiz kabul etti. Kucağındaki bebeği, kulağına ismini fısıldaması için usulca ebe kadına verdi.

Hüsran ölmedi, Ayşe'nin için için endişelendiği gibi, ismiyle birlikte kulağından yüreğine tatsız bir şeyler de üflenmedi. Aziz haklıydı, Hüsran, adının çağrışımlarının aksine diğer bebeklerde yitirilen sözleri bezenmişti. Sevinçli bir bebek oldu, hep güldü, gelecekle ilgili hep güzel şeyler düşündürdü. Evdeki nem zamanla çekyata da sirayet etti ama Hüsran'a on bir yaşına kadar hiçbir şeycik olmadı.

Hüsran on bir yaşında öksürmeye başladı. Aziz ile Ayşe, bebek doğduğu gün ne kadar fakirlerse hâlâ o kadar fakirdiler. Ve kızlarının öksürüğü günler boyunca bir türlü kesilmek bilmeyince, doğduğu gün duydukları korkuyu yine duydular. Çekyat da artık nemliydi, ev acaba on bir yaşındaki Hüsran'ı önceki bebelere yaptığı gibi öldürür müydü?

Aziz, Hüsran'ın öksürüğünün kesilmediği beşinci günün akşamı eve o güne kadar bir arada görmedikleri kadar çok parayla döndü. Ayşe ona bu parayı ne nereden bulduğunu sordu, ne de çalmadığına bin bir yemin ettirdi. Ertesi sabah hemen hastaneye gittiler. Sıralara girdiler. Saatlerce beklediler. Sonunda beyaz önlüklü, metal gözlüklü, gencecik doktora Hüsran'ın ciğerlerini gösterdiler. Doktor iyicene muayene etti küçük kızı. Ellerine birtakım kâğıtlar verip başka kuyruklara, başka veznelere, başka beyaz önlüklülere gönderdi. Sabahtan akşama kadar hastanenin içinde, avuçlarında yaralı kuşları, koşturup durdular. Sonunda tahlil sonuçları, para makbuzları ve cevapsız sorularıyla kendilerini yine o beyaz önlüklü, metal gözlüklü, genç doktorun karşısında buldular. Doktor yorgunluktan baba-

sının kucağında uyuklayan Hüsran'ı usulca uyandırıp başını okşadı. Sonra elindeki kâğıtlara bakıp Aziz'le Ayşe'nin adları gibi, sıradan, basit ve yoksul hayatlarına hiç yakışmayan teşhisi söyledi: alerji. Hüsran'ın dış dünyadaki neredeyse her şeye alerjisi vardı. Güneşe, çiçeğe, kuşa, çileğe... Bahar aylarında dışarı çıkmayacaktı. Diğer aylarda da fazla ortalarda dolanmayacaktı. Öksürüğü tuttu mu şu reçetedeki haplardan yutacaktı. Doktora iyicene sordular. Kızlarının bu hastalıktan ölmeyeceğine ikna oldular. Ve içlerinden düşündüler: Hüsran artık bir ev kuşu olsa iyi olurdu. Onu bundan sonra okula göndermemeye ve bir başına dışarı salmamaya karar verdiler. Madem alerji denen hastalık dışarıdan gelip biricik kızlarını öksürtüyordu, dışarısı bundan sonra dışarıda kalsındı!

İşte Hüsran o günden sonra ismine yakışır bir solgunlukla, tek göz odaya hapis olmaya başladı. Babası çöp toplamaya, annesi de Topkapı'daki otellerde temizlik işleri aramaya giderken, önce onu hoş sözlerle seviyor, saçını okşuyor, bir gece önce kim bilir nereden zar zor bulup buluşturdukları birkaç kap yemeği önüne koyuyor, en parasız günlerinde bile mutlaka ne yapıp edip satın aldıkları beyaz hapların sabah içilmesi gerekenini içiriyor:

— Uslu uslu evde otur he mi kızım, diyerek, kapıyı üzerine kilitleyip gidiyorlardı.

Annesiyle babası gittikten sonra evde yapayalnız kalan Hüsran'ın mahzunluğuna tek teselli kitaplardı. Aziz çöpte bulduğu kâğıtları kâğıtçıya, kitapları da sahaflara satıyordu ama arada sırada bazı kitapları eve getirdiği de oluyordu. Hüsran'ın okumayı sevdiğini görmüştü. Eline geçen uyduruk gazete parçalarını kelime kelime, sanki ezberlercesine okuduğunu... Ölüm ilanlarından, cinayet haberlerine, tek kelime bile anlamadığı ekonomi köşelerine, fallara kadar her şeyi satır satır hem de defalarca okuduğunu görmüştü. Artık okula gitmeyen, evden çıkamayan küçük kızı sıkılmasın diye bazı kitapları eve getirmeye başlamıştı. Onun aç bir kedi yavrusunun mama tasına kafasını sokuşu gibi kafasını kitaplara gömdüğünü ve içindeki kelimeleri, cümleleri, öyküleri büyük bir iştahla okuduğunu görünce seviniyor, kızına çöpten kitaplar, çöpten rüyalar taşıyordu...

Efsane:

Tarihsel olayların, halkın hayal gücüyle ya da şiirsel buluşlarla biçim değiştirdiği olağanüstü öğelere dayanan anlatı. Farsça karşılığı masaldır. Masal arayan, masala değer veren kişiye **efsanecû**, masal uydurana **efsaneperdaz** denir. Efsaneler halkın özlemini, düşünü ortaya çıkarır. Evrenin, dünyanın ve insanın yaratılışını anlatan efsanelere yaratılış efsaneleri denir. Savaşlar ve mekânlarla ilgili efsaneler tarihsel efsanelerdir. Olağanüstü varlıkları konu eden gerçekten uzak, masala daha yakın efsaneler de vardır. Bir de tanrıyla insan ilişkisini anlatan tanrısal efsaneler bulunur.

İnsanoğlu gerçeklerden kaçar, çünkü efsanelere inanmaya meyyal doğar.

O sabah Hüsran, her sabah olduğu gibi yine ağlamaklı bakışlarla yüzünü pencereye yapıştırdı, kapıyı üzerine kilitleyip işe giden annesiyle babasının hızlı adımlarla evden uzaklaşışını onlar yokuştan aşağıya inip gözden kaybolunca kadar uzun uzun seyretti. Sonra pencerenin önünden ayrılıp odanın ortasında durdu. Bir masanın üzerindeki yemeğe baktı, bir çekyatın arkasındaki incecik tahta rafta duran kırmızı kaplı kitaba. Dün babasının çöpten getirdiği yeni kitap... Tıpkı öncekiler gibi yırtık pırtık, sayfaları birbirine yapışık.

Aziz'in getirdiği kitabın kapağı bu kez kıpkırmızıydı. Bir gece önce Hüsran tam uyumak üzereyken babasının getirdiği bu kitabı görünce, gözlerinde tuhaf bir ışık parlamıştı. Aziz nasıl olduysa bu farklı tepkiyi anında hissetmişti. Aklına birden anlamsız bir şekilde Kocanine düşmüştü. Sanki küçükken onun karşısında kendisinin duyduğu heyecanı, şimdi kızı bu kırmızı kaplı kitabın karşısında duymuştu. İçinde ne olduğunu bilmediği bu kitabın...

— Oku bakayım adı neymiş bunun, demişti Hüsran'a.

Hüsran cayır cayır yanan kırmızının içinde en sert haliyle duran siyah kocaman harfleri okumuştu:

— Kırmızı Zaman.

Aziz, içinden "kötü bir şey değil herhal, masal kitabına benziyor" demiş ve yatmak üzere yerdeki nemli döşeğe uzanmasıyla gözlerini kapaması bir olmuştu. Kızının, çok yakında o kırmızı kitabın içinde sihirli bir kapı keşfedeceğini ve hayatını tamamen değiştirecek bir yola gireceğini bilmeden uykuya dalmıştı...

İşte Hüsran o gecenin sabahında, annesiyle babası köşeyi dönüp gözden kaybolur kaybolmaz odadaki yalnızlığına geri döndü ve çekyatın arkasındaki incecik tahta rafta duran kırmızı kaplı kitabı eline alıp karıştırmaya başladı. Bu öyle eski bir

kitaptı ki içindeki bazı sayfalar, üzerindeki yazılar okunamayacak kadar sararmış, kimileri yırtılmış, üç beş sayfa da nemden birbirine yapışmıştı. Ortadan bir sayfa açtı...

İmparatorluk Sarayı.

Bu meşum saray Bizans tarihinin kanlı bir olayına sahne oldu. İmparator Nikepheros Phokas'ın karısı Theophano, General Ioannes Tsimiskes'in metresi olmuştu. Bu yasak ilişki korkunç bir cinayetle son buldu. Bu sarayda tarihin en kanlı cinayetlerinden biri aşk yüzünden işlendi...

Sayfanın devamında ne yazık ki kapkara bir leke vardı. Belli ki uzun uzun cinayetin ayrıntıları anlatılıyordu ama okunması imkânsızdı. Hüsran önce hayal kırıklığına uğradı. Nasıl bir cinayetti bu kim bilir. İki sevgili bir olup imparatoru mu öldürmüşlerdi acaba; yoksa imparator mu âşıkları yakalayıp kafalarını uçurmuştu. Belki kadın hem kocasını hem sevgilisini öldürmüştü. Ya da sevgili hem adamı hem kadını... Onların yaşadığı mahallede ne imparator vardı ne imparatoriçe ne de general ama insanlar birbirlerini öldürürlerdi. Hem de aşk yüzünden, kıskançlık yüzünden. Tıpkı saraylardaki gibi... Kıskanç kocalar, gözü dönmüş âşıklar, entrikacı kadınlar sadece yoksul mahallelerde değil saraylarda da var demek ki diye düşündü Hüsran. Daha üç gün önce babası gibi çöplerden teneke kutular toplayan Mahmut abinin evlerine gelip ağzı köpürerek anlattıklarını hatırladı. Karısı Menekşe, biri daha iki aylık olan dört çocuğunu felçli kaynanasının başına bırakıp evden kaçmıştı. Söylentiye göre minibüsçü bir sevgilisi vardı. Çocuklar da, yaşlı kadın da perişan olmuşlardı. Mahmut abinin ise gözü dönmüştü sinirden. İşi gücü bırakmış, her yerde onları arıyordu. Cebindeki sustalıyı çıkarıp göstermişti babasına, "Bir bulsam ikisinin de karnını bunla delik deşik edicem," demişti. Aziz arkadaşını yatıştırmaya çalışırken, Ayşe kızını kucaklayıp "Korkma Hüsranım, Mahmut abin çok sinirli o yüzden öyle söylüyor, sakın korkma, yapmaz öyle şeyler o," demişti kendi de inanmayarak.

Oysa Hüsran biliyordu, zaman zaman babasının eve getirdiği gazetelerde hep namus cinayeti denen haberler vardı. Bu

cinayetlerde öldürülenler genelde kadınlar oluyordu. Aşk uğruna çocuklarını, kocalarını terk eden kadınlar... Hüsran annesinin babasını sevdiğinden emindi. O asla kızını ve kocasını terk etmez başkasını sevip uzaklara gitmezdi. Bunu bilmek içini rahatlattı. Tekrar kitabı eline aldı, okunmayan sayfalara bakıp yüksek sesle hikâyenin devamını okur gibi yaptı:

"İmparator o gün işten erken çıktı. Saraya geldiğinde anahtarla kapıyı açtı. Salondaki masada mezeler ve rakı ve iki de rakı bardağı vardı. Sarayın yatak odasında, karısını generalle çıplak hem de çırılçıplak yakaladı. Kızgın koca tabancasını çekip karısını ve âşığını oracıkta öldürdü. Her yer, halılar filan hep kanlar içinde kaldı. Kızgın koca sonra saray polisine teslim oldu ve yaptıklarımdan pişman değilim. Benim gururumla oynadılar dedi. Sonra da ellerinde kelepçelerle polis otosuna bindirilirken hüngür hüngür ağladı..."

Uydurduğu devamdan memnun, bir başka sayfayı açtı, yarısı yine lekeli bir başka paragrafı okumaya başladı:

Uşaklarından Areobindus'la Teodora'nın aşk serüveni geçirdiği yolunda söylentiler vardı. Yabancı soydan, oldukça genç ve yakışıklı bir adamdı bu. Teodora bu söylentileri geçiştirmek istedi –oysa söylentilere göre adama delice tutkundu– sebepsiz yere onu zindana attırarak vahşice kamçılattı. Sonra adama ne olduğu hakkında hiçbir...

Bu hikâyenin devamı da okunmuyordu. "Zavallı uşak" diye düşündü Hüsran, "yanlış bir kadını sevmiş!" Oysa gazetelerdeki haberlerde hep kadınlar yanlış adamları seviyordu. Sonunda zarar gören de hep kadınlar oluyordu. O büyüyünce yanlış birini sevmemeye karar verdi. Babası gibi biriyle evlenecek, annesi gibi çocuğunu çok seven bir kadın olacaktı. Bunları düşünürken gözü pencereden görünenlere takıldı.

Uzakta, sur duvarlarının ilerisindeki boş arsada kızlar seksek oynuyordu. Bu sıcakta, kan ter içinde... Oğlanlar sur gölgesine çekilmiş ellerinde Pokemon kartları, tıpkı kahvede tüm gün poker oynayan babaları gibi, pür dikkat kâğıt çekip duru-

yor, pek de asabi görünüyorlardı. "Poker" ve "pokemon" kelimelerinin benzerliği Hüsran'ı güldürdü. Çocuklardan yükselen itiraz seslerine kulak kabarttı. Çok fena küfürler ediyorlardı birbirlerine. Hatta zaman zaman itişip kakışıyorlardı. Kızlar da ne kadar aptaldı, bu sıcakta kan ter içinde zıp zıp zıplıyorlardı. "Oğlanlar daha akıllı," diye düşündü Hüsran. "Dışarıda olsam onlarla arkadaşlık ederdim," diye mırıldandı kendi kendine. Ama çok geçmeden bu düşünceden vazgeçti. Çünkü iki oğlan şimdi birbirlerinin boğazına yapışmış yerde debeleniyorlardı. O kavga edemezdi ki. Hemen öksürmeye başlar, o öksürürken de oğlanlar onu bir güzel pataklarlardı.

"Dışarıya çıkamadığım için üzülmemin anlamı yok," diye düşündü. "Zaten arkadaşım olmazdı ki. Ne o aptal kızlarla ip atlarım ben, ne o terbiyesiz oğlanlarla Pokemon oynarım. Hem bu sıcakta ev daha güzel serin serin. Hatta buz gibi..."

Az önce çekyatın üzerine fırlattığı kitaba ilişti yine gözü. Tekrar gelişigüzel bir sayfa açtı:

Bizans'ın altı baştan sona dehlizlerle doluydu. Eyüp'teki surların dibinden girilen bir dehliz aralıksız olarak ta Topkapı Sarayı'nın bulunduğu uca kadar giderdi. Haliç'in altında bile kilometrelerce dehliz vardı. Papazlar bu gizli geçitlerde entrikalar çevirir, Bizans imparatorları bu dehlizlerdeki kör karanlık hücrelerde düşmanlarını bağırta bağırta işkencelerle öldürürlerdi.

Birden okudukları içini ürpertti. Dehlizlerin varlığı cinayet işleyen kadınlarla adamlardan daha ürkütücü gelmişti Hüsran'a. Kitapta bahsedilen surlar, evlerinin sırtını dayadığı surlar değil miydi? Hani şu üzerinde oturduğu çekyatın dayalı olduğu duvar bir sur duvarıydı ya. Kalın koca koca taşlarla örülmüş... Duvarı düşünmemeye çalışıp karşıdaki pencereden dışarı baktı. Gözleri hızla iki oğlanı aradı. Yoktular. Kızlar hâlâ seksek oynuyordu. Diğer oğlanlar da Pokemon. Ama o iki oğlan yoktu. Sanki yer yarılmış yerin dibine girmişlerdi. Yoksa, yoksa... o ikisi sur dibindeki karanlık deliklerden birinden içeri düşüp o cehennem dehlizlerini mi boylamışlardı...

Baba:

Kendi dölünden çocuğu olan erkek. Yazdıkları kitaplarla inanç alanında öğretilerinin değerini kabul ettirmiş eski Hıristiyan yazarlara **kilise babası** denir. **Babatorik** erkeklik organının argodaki karşılığıdır. **İskele babası** halatları volta etmek için gemide, rıhtımda ya da iskelede bulunan ağaç ya da demirden yapılmış yuvarlak ve kısa dikmedir. Eski Roma'da imparatorlara **vatanın babası** denirdi. Bir merdivende tırabzanın alt bölümündeki ilk dikme ya da dikey çubuk **merdiven babasıdır**. **Babatatlısı** mayalı hamur ve krem şanti katılmış İngiliz kremasıyla ya da bazen meyveli jöleyle yapılan ve çeşitli biçimlerle kokulandırılan soğuk bir tatlıdır. Babatatlısı yapımında kullanılan yaklaşık 6 cm çapındaki küçük kalıba **babakalıbı** denir. **Baba cinayeti** Freud'un kuramında nevrozla insanlık tarihi arasında eklemlenme olanağı sağlayan bilimsel bir mitostur. Sevecen yaşlı erkeklere **babacan** denir. Güverteye konulan yükün kayarak denize düşmesini önlemek için belirli aralıklarla ve güverteye dik konumda küpeştelere tutturulan sağlam direklere **babadalya** adı verilir. Yelkenli gemilerde direklerin en üst parçasının adı **babafingo**dur. Anadolu'da ve Avrupa'da görülen yılan biçimindeki ayaksız kertenkeleye **babaköş** denir. **Babalı kâğıt**, üstü işaretli oyun kâğıdıdır. Gösterişi olmayan, özentisiz, görmüş geçirmiş kimselere **babayani** denir. İriyarı, güçlü kuvvetli kimselere ise **babayiğit** adı verilir.

Babalar bir yerde bir çocukları olduğunu hiç bilmeyebilir; işte sırf bu yüzden bile, bu tuhaf olasılığın yüklediği özgürlük duygusuna inanıp, varolan çocuklarını da isterlerse gözlerini kırpmadan terk edebilirler.

Acil servisin yaylı kapısı sedyenin telaşlı tosunun paniğiyle açıldı. Tekerlekli sırat köprüsünün üzerinde bu kez küçük bir oğlan çocuğu yatıyordu. Baygındı. Gözleri yarı açıktı. Elleri sedyeden sarkmıştı. Bir kaşı patlamış, alt dudağı yarılmıştı. Üzerinde askılı, kısa paça bir tulum vardı. Maviydi. Tulumun içine çizgili bir penye giydirmişti annesi. O da maviydi ama beyaz çizgileri vardı. Ayağında mavi çoraplar, lastik ayakkabılar. Saçları tas kırpma kesilmiş. Kâküllü.

"Küçücük," diye düşündü girişteki tahta bankta oturan Botan. "Küçücük. Olsa olsa beş yaşında." Kendi beş yaşını düşündü sonra. Yalova'da halasının yazlığına giderlerdi bu aylarda. Orada annesiyle halasının tüm ısrarlarına rağmen evden dışarı çıkmaz, yazlığın balkon demirlerinden ellerini kollarını aşağıya sarkıtıp, sokakta oynayan yaşıtlarını seyrederdi. Annesi ile halası onun dışarı çıkmayı istediğini, aşağıya inip oyuna katılmaya can attığını sanır, yaşıtlarına balkondan bakışına, gıpta yakıştırırlardı. Ve neden bir türlü aşağıya inip de diğer çocuklarla oynamadığını anlayamazlardı. Korkuyor muydu? Çekiniyor muydu? Yoksa dışarıda başına daha önce kötü bir şey mi gelmişti. Yoksa fena amcalar mı vardı? Fena teyzeler? Fena başka şeyler?

Fenanın ne olduğunu bilmezdi Botan beş yaşında. Yaşıtlarının yanına inip de oynamamasının tek nedeni vardı: Onları sevmiyordu. Sokaktaki çocukları... Hepsi aptaldı. Hepsi kötüydü. Hepsi düpedüz geri zekâlıydı. Botan kendisinin onlardan farklı olduğunu biliyordu. Bu farklılık onu küskün ve kızgın yapıyordu. Henüz beş yaşında olması hiçbir şeyi değiştirmiyordu. Botan daha beş yaşındaydı ama varlık evhamı duyuyordu.

"Şu sedyedeki küçük, yaşıtlarına camdan bakmak yerine, inip onların arasına karışmış," diye düşündü Botan. O sırada

iki gözü iki çeşme, bir yandan vezneye para ödemeye çalışırken bir yandan da duyduklarıyla zerre kadar ilgilenmeyen veznedara, oğlunun başına gelenleri anlatan kadının sözleri kulağını tırmaladı.

— Polis istiyorum. Oğlumu öldürecekti. Hayvan herif oğlumu öldürecekti. Olmaz olsun onun gibi canavar baba... Gidin yakalayın onu... asın onu... gebertin. Gebertin o pezevengi!

Acil servisin yaylı ve telaşlı kapısının ardında yeni bir olay başlıyordu. Botan işin tuhaflığına şaşırdı. Bir haftada üçüncü kez babası tarafından dövülen küçük oğlan çocuğuna rastlıyordu acilde. Babasından bir fiske bile yememiş olmanın ağırlığını hissetti içinde. Kendisini dövmeyen ama sevmeyen ve gözünü kırpmadan terk eden bir babanın ağırlığını.

Acildeki bağrışmalar, kendini yerden yere atan kadının sinir krizi, sedyede baygın yatan çocuk, kayıtsız hemşireler, kayıtsız polisler, koridorda sıradanlaşmış telaşlar bir anda silindi. Botan'ın karşısına babası dikildi.

Öylece duruyordu. Ne bir kelime ne bir ifade. Donuk bakışlarla Botan'a bakıyordu.

Ölü müydü, diri mi?

Ölü mü diri mi?

Ölü mü diri mi?

Can çekişen bir sevgiliyi, güven duymadığı doktorların eline bırakan bitkin bir âşık gibi çıktı acilden dışarı. Kendini unutmak, başkalarının acılarıyla yüzleşerek kendi acılarını değersizleştirmek isterken, yine beceremeyişti. Başkalarının başına gelenler onun gözlerindeki perdeyi yırtacağına, kalınlaştırıyordu. Acil belki de yanlış adresti. Acilde her şey çabucak olup bitiyor, sorular cevapsız, havada kalıyor, verilen alelacele cevaplar asla derde derman olmuyor, sadece çaresizliği bereketlendiriyordu. Onun zamana ihtiyacı vardı. Durgun, telaşsız, hatta sonsuz zamana. Zamanın durduğu mekâna. Belki de yeni kazılmış bir mezara.

Bir sıcak bir soğuk.

Bir sıcak bir soğuk.

Bir sıcak... bir... soğuk.

Yalan:

Gerçeği gizlemek, gerçeği çarpıtmak, birini aldatmak amacıyla söylenen gerçeğe aykırı söz. **Yalan dünya**, dünyanın gelip geçici olduğunu belirten bir sözdür. Yalan söyleyene **yalancı** denir. Yassı, küçük, bedeninin arkası güdük, çene ayakları uzun ve akrepler gibi kıskaçlı örümcekler takımına **yalancıakrepler** denir. **Yalancıejderbaşı** sap ucunda büyük başaklar halinde toplu bulunan, kırmızı veya pembe çiçekli ve genellikle çok büyük (1.20 m) çok yıllık otsu bir bitkidir. Yapısında asıl meyveden başka çiçek tablası, çiçek kılıfı ya da çiçek çevresi gibi kısımların da katıldığı meyveye **yalancımeyve** denir. **Yalancıtaş,** işlenmiş renkli camdan yapılan değersiz takıdır.

Yalan, hayatı katlanılır kılandır.

Hüsran kırmızı kitap elinde, çekyatın üzerinde oturuyor, endişeyle o iki çocuğun dehlizlerde kaybolup kaybolmadığını düşünüyordu. Küçüklüğünden beri ne çok dehliz hikâyesi işitmişti. Ama hepsini babasının kendisine anlattığı masallara benzettiği için hiçbirinden korkmamış, gülüp geçmişti. Oysa şimdi durum başkaydı. Çöpten gelen kırmızı kitap da dehlizlerden bahsediyordu. Bu demekti ki, bugüne kadar anlatılanlar, mahallenin kocakarılarının çocukları korkutmak için uydurduğu hikâyeler değildi yalnızca. Öyle olsa, tarihten bahseden, öğretmenlerin falan yazdığı böyle ciddi bir kitabın içine girer miydi o korkunç dehliz kelimesi.

Mahalledeki kocakarıların birbirlerine ve çocuklara anlatmaktan usanmadıkları, hatta anlata anlata gerçek olduğuna bizzat inandıkları korkunç şeyleri hatırlamaya çalıştı. Bu korkunç şeylerde başrol, ya adım başı rastlanan mezarlarda her an kalkacakmış gibi yatan ve adamı çarptı mı taşa, fareye ya da ecinniye çeviren kızgın evliyaların olurdu ya da kadim zamanlardan beri dehlizlerde sürünerek yaşayan ve çocuk yutarak doyan bin bir başlı yılanların, yılan vücutlu şahmeranların, adam boğazlayan cellat hortlaklarının...

Hüsran hepsinin palavra olduğundan adı gibi emindi aslında. Bir keresinde, sokağa çıkabildiği mutlu günlerinde, arkadaşlarıyla bağrışarak oynuyorlar diye onlara kızan yaşlı bir cadı, çok korkunç bir şey anlatmıştı. Hani sur dışındaki evin bahçesinde kümese tıkılıp iple bir kazığa bağlanan kocakadın vardı ya... Hani yüzü mosmor bir lekeyle kaplı, gözleri devamlı akan ve ağzından köpükler saçan o beyaz saçlı, iskelet vücutlu, deli bakışlı kadın... O kadını evliyalar çarpmıştı. Hem de niye? Küçük bir çocukken evliya mezarı üzerinde ip atladı diye! Buralar mezarlarla doluydu. Çocuklar bu mezarların üzerinde te-

piniyorlar diye evliyalar çok kızıyordu. Çocuklar çok günah işliyordu! Evliyalar da zaman zaman, bu laftan anlamayan, Allah'tan korkmayan çocuklardan birini kurban seçip o kümesteki zavallı gibi eğip büküyor, aklını kaçırtıyorlardı. Eğer hemen susmaz ve uslu uslu bir köşede oturmazlarsa alimallah evliyaların gözüne batar, o zavallıdan beter olurlardı! Çocuklar cadı kadının tehditlerinden korkmuşlardı. Ama Hüsran onu hiç kale almamıştı. Okuduğu gazete parçalarında devamlı bu tür zavallıların hayat hikâyeleri anlatılıyordu. Onlar hastaydılar ve aileleri yoksul olduğu için onları doktora götüremiyor, evde de zapt edemiyor, çareyi bir yerlere bağlayıp, bir yerlere kapatmakta buluyorlardı. Oysa ailesinin parası olsa bu zavallıyı mis gibi beyaz çarşaflı yatakların olduğu, anlayışlı doktorların başını okşadığı bir hastaneye yatırırlardı.

Hüsran şimdiye kadar, çocukların kocakarılardan duyup sonra da ballandıra ballandıra, bire bin kata kata birbirlerine anlattığı bu tür hikâyeleri, hiç korkmuyor, onlara hiç inanmıyor olmanın burnu büyüklüğüyle dinlemişti. O yaşıtlarının bilmediği bir sürü şey biliyordu. Üstelik babası ona daha korkunç masallar anlatıyordu. Ama sonra diyordu ki:

— Sakın korkmayasın bu masallardan Hüsranım. Hiçbiri gerçek değil. Ne toprak altında gözleri kocaman iki kara delik, elleri kanlı pençe rüyaçalar yaşıyor, ne de gökyüzünde, bulutların arkasında, gökkuşağıyla kızkandıran yemek için kendine neşeli çocuklar arıyor. Hepsi masal bunların... Sakın ola bulutlardan, topraktan korkmayasın... Korkacaksan sadece kötü niyetli insanlardan bir de Allah'tan korkacaksın.

O yüzden Hüsran, o kırmızı kitabın sayfalarında dehlizlerle ilgili o yazıya rastlayana kadar mahalledeki çocukların ağzında dolaşan korkunç hikâyelerden hiç korkmadı. Ve o hikâyeleri ısrarla anlatıp kızları ağlatan oğlanlara hep şüpheyle baktı.

Ama şimdi durum farklıydı. Kırmızı kitabın içinde evlerinin çevresindeki surlarla ilgili tuhaf, çok tuhaf şeyler anlatılıyordu... Kitabın, dehlizlerden bahseden elli yedinci sayfasını usulca yeniden açtı:

Haliç'e bakan Balat tepelerinde bugün hayli yıkılmış, ancak birkaç duvarı ayakta kalmış Blahernai Sarayı vardı. Bizans kralı Manuel Kommenos'un yaptırdığı bu sarayın az ötesinde de ünlü Anemas Zindanları bulunurdu. Bugün hâlâ tam olarak sınırları keşfedilememiş olan bu uçsuz bucaksız zindanların uzun ve karanlık koridorlar olarak tüm yarımadanın altını kesintisiz dolaştığı rivayet edilir. Eyüp'ten Topkapı'ya uzanan tüneller, Sultanahmet'e kadar gider, hatta Haliç'in altından geçip Galata'ya çıkardı. Bizans döneminde bu yeraltı tünellerinde krallar hazineleri, kiliseler kutsal ikonalarını, korsanlar talandan ele geçirdikleri ganimetleri saklarlardı. Tünelin haritası hiçbir zaman olmadı ama nesilden nesle geçen gizli bir bilgiyle tarihin her çağında birileri tarafından çok iyi bilinen bu gizli dünya para, mücevher, altın gibi zenginliklerin yanı sıra birtakım ölümcül sırları da saklardı...

Hüsran, sır kelimesinden ürperdiğini hissetti. Sır neydi ki? Kimselerin bilmemesi gereken şeyler... Mesela babasının çöpten bir şeyler toplayıp sattığını keşke kimse bilmeseydi. Annesinin otellerde temizliğe gittiğini? Onu bilebilirlerdi. Ama çöp biraz sır olmalıydı. O yüzden babasının ne iş yaptığını soranlara balıkçı derdi. Oysa hayatında hiç balıkçı görmemişti. Sadece babasının eve getirdiği kitaplardan birinin içinden çıkan eski bir gazete sayfasında rastladığı bir resimden çok etkilenmişti. Kıpkırmızı bir kayık vardı resimde, içinde de yaşlı bir balıkçı. Fotoğraf çekilirken yüzünü asmış, kaşlarını çatmış, hafif kızgın bir ifadeyle ağlarındaki gümüş renkli mavi çizgili kocaman balıkları ayıklayarak sanki sinirini yatıştırmaya çalışmıştı. İşte Hüsran o fotoğrafı gördüğünde babasının balıkçı olmasını istemişti. Kırmızı kayıklı bir balıkçı. Sonra da biri babasının ne iş yaptığını soracak olsa, balıkçı diyivermeyi âdet edinmişti: "Kırmızı kayıklı bir balıkçı benim babam."

Ölüm:

Canlı bir yapının yaşama özgü niteliklerini kesin olarak yitirmesi. Ölümüne kesin olarak bakılmasını gerektirecek durumlarda kaybolan ve cesedi bulunmayan kişinin gerçekten ölmüş sayılmasına **ölüm karinesi** denir. **Ölüm dürtüsü**, insan varlığında bulunan ama ona yabancı olan ve onu yaşamdan uzaklara iten bir gücü belirtir. **Tanrının ölümü**yse çağdaş düşüncede tanrı fikrinin artık hiçbir rol oynamadığı konusundaki toplumbilimsel saptamadan doğan bir düşünce akımıdır. Kalp ve solunum işlevlerinin kısa bir süre için durmasına **yalancı ölüm** denir. İslam inancına göre her canlının yaşam süresi tanrı tarafından kesin olarak saptanmıştır. Kuran'da şöyle denir: "Onların ecelleri geldiğinde ne bir saat sonraya ne de öne alabilirler" (VII, 34); "Her canlı ölümü tadacaktır" (III, 185); "Hayat gibi ölüm de insanlar için bir sınavdır" (LXVII, 2). **Ölümyarımkanatlısı** çiçekler üzerinde yaşayan, genellikle siyah ve kırmızı renkli, etçil bir tahtakurusudur. Bir kimsenin öldükten sonra cenaze giderlerinin karşılanması için biriktirdiği paraya **ölümlük** denir. **Ölüsoğanı** eski dünyanın ılıman bölgelerinde yetişen, dipten yaprak süren, beyaz, mavi, eflatun ya da pembe çiçekli bir bitkidir. Sonbaharda toplanıp dilim dilim kesildikten sonra kurutulan yaprakları hastalıkları tedavide kullanılır ama fazla kullanıldığında öldürücü etkisi vardır. Canlılar her zaman **ölümlü** değillerdir. İyi beslenen bir bakteri boyunu iki katına çıkarıp ortadan ikiye bölündüğü zaman artık ölmez. Ölüm, bünyesinde ölümlü bir beden (vücut) ve potansiyel ölümsüz bir tohum (ölmeyip de bir zigot halinde birleşince yeni birey veren erkek ve dişi gamet) taşıyan karmaşık yapılı çok hücrelilere özgüdür.

Ölüm ve süreklilik paralel olarak yaşamı belirler. İnsan bu paradoks yüzünden deliliğe bu kadar yakın'yaşar.

Botan henüz yirmi dört yaşındaydı ama yirmi dört kere yirmi dört yaşındaymış gibi hissediyordu kendini. Binlerce yıl önce doğmuş, başına binlerce felaket gelmiş ve daha binlerce felakete gebe bir hayatın ortasında yapayalnız, savunmasız kalmış...

Yalnız mıydı? Annesi vardı, anneannesi vardı, okul arkadaşları, hocaları... ve sokaktaki arkadaşları. Hepsi vardı ve hiçbiri yoktu. Kalabalıklar içinde yalnızdı. Hayır yalnız değildi, tam tersine kendisini bir gölge gibi izleyen ölümün refakatinde, hayatı gereğinden çok ama çok kalabalıktı.

Ölümden korkuyor muydu? Evet. Ama korktuğu kadar da seviyordu ölümü.

"Ölümden bu kadar korktuğuma göre daha önce ölmüş olmalıyım. Eğer ölümün ne olduğunu bilmesem bu kadar korkar mıydım? Tanrıtanımazlar ve bağnazlar... Hepsi de ölümün ne menem bir şey olduğunu biliyor olmalılar. Ve dağcılar ve paraşütçüler ve motokrosçular ve trapezciler, kendilerini yakarak öldürmeyi seçenler, tehlikeyi seven, ölüme meydan okuyan bilumum deliler! Onlar ölüm denen şeyin ne olduğundan muhakkak bihaberler. Eğer onlar da benim gibi en azından bir kere ölmüş olsalardı... Bir kere ya da bin kere fark etmez, ölümü ucundan bile tatsalardı o müthiş korkuyu ilelebet içlerinden atamazlardı..."

Bu bilgiyle Allah'a inansa, iflah olmaz bir mümin, yeniden doğuşa inansa en koyusundan Budist olurdu. Ama onun inancı şüphe çengeline takılı, sonsuz boşlukta hırsla sallanıyordu. Bir ileri, bir geri.

Bir yukarı bir aşağı.

Bir dikey bir yatay.

Koşar adım çıktığı acil servisten, şuursuzca en yakın mezarlığa gitti. Her gün acilde can veren onlarca insanın hareketsiz, isteksiz, pasif bedeninin aksine, istekle, hevesle, koşar adım gitti mezarlığa. Oysa acilde ölenlerin mezarlığa gelmesi epey vakit alıyordu. İlk olarak morga götürülüyorlardı. Bazıları, önce otopsiye sonra canlı hallerinden çok farklı, ölü hallerinden bile bambaşka bir bedenle morga... Eğer ölünün kimliği belli değilse ya da yakını yoksa morgda bekleme süreci başlıyordu. Yakınlarını kaybedenler ölümün soğuk çekmecesini açıp buzdan yataktaki cesede dehşetle bakıyor, ölüyü tanıyanlar ya oracıkta yıkılıp kalıyor ya da sinir krizi geçiriyor, tanımayanlar tarifsiz bir acılı sevinçle koşar adım dışarı çıkıyorlardı.

Kaç kez Adli Tıp'ın morguna gidip o buzdan çekmeceleri açmıştı. Kaç kez kimsesiz ölülere bakmıştı. Ve kaç kez "yok o değil" diyerek yalan söylemişti.

Oysa çekmecelerdeki ölülerin yüzünde hep babasını görüyordu. Genç, yaşlı, kadın, erkek, çocuk her ölü babasının yüzüyle ölüyordu.

Kayıp babasının.

Botan kendisinin daha önce defalarca öldüğünden iyice emin, tutkuyla bakıyordu cesetlere. Sanki kendi cesedine bakar gibi. Potansiyel bir ölü olmanın ağırlığıyla.... Sonra ağlamaya başlıyordu. Kendine yakıştıracağı, sahip çıkacağı, işte bu babam, bu benim kayıp babam diyeceği bir ölü bulamamanın acısıyla, hüngür hüngür ağlamaya...

Eğer babası yıllar önce başını bile okşamadan, bir gün geri döneceğini söylemeden ya da gittiği için özür dilemeden onu terk etmeseydi, Botan bugün bu kadar acı çekiyor olmazdı.

Babasına yakıştırdığı ölümü kendi suretinde aramazdı.

Ölümle tanıştığı gün henüz on iki yaşındaydı ve ortada ne bir ölü vardı ne de bir cenaze. Annesi sinir krizi geçiriyordu. Zamanın hızla geçmesine aldırmamış, sabırla kocasının dönmesini beklemişti. Ama üç yıl önce kimseye bir şey söylemeden işini kapatıp, tüm paraları alıp ortadan kaybolan adamdan o güne kadar tek bir haber alamamışken, sonunda gele gele ölüm haberi gelmişti. Üstelik haberin anlamının tersine, içi bomboştu. Kocası ölmüştü, yani artık geri dönme

umudu hiç yoktu. Kadının o güne dek sükûnetle baharatlandırdığı bekleyişi birdenbire tüm anlamını yitirmişti. Oğluna babası hakkında bir tek kötü söz etmeyerek koruduğu erdem, ele güne karşı gözyaşı dökmeyerek yaşattığı onur, ağzına ancak ölmeyecek kadar yiyecek koyarak cesede çevirdiği beden... Elinde sadece bunlar vardı ve bir de cesedi bile ortalarda olmayan ölü bir koca.

Botan on iki yaşındaydı ve evdeki acıyı sünger gibi emiyordu. Annesi, anneannesi ve komşular ona babasının nasıl öldüğünü anlatmadılar. O her şeyi gazetenin üçüncü sayfasında okudu. Aslında ikinci sayfadaki bir resme bakıyordu. Kıpkırmızı bir kayık vardı resimde, içinde de yaşlı bir balıkçı. Fotoğraf çekilirken yüzünü asmış, kaşlarını çatmış, hafif kızgın bir ifadeyle ağlarındaki gümüş renkli mavi çizgili kocaman balıkları ayıklayarak sanki sinirini yatıştırmaya çalışmıştı. Botan o an tanrıdan için için babasının, kayıp babasının çok uzaklarda kırmızı bir kayıkta balık avlıyor olmasını; o kırmızı kayıktaki aksi adamın babası olmasını dilemişti. Ama aynı gazetenin üçüncü sayfasında az sonra hayatını allak bullak edecek olan bambaşka bir haber vardı:

Kendisinden 10 yaş küçük sevgilisinin ihbarı üzerine iki yıl önce işlediği cinayeti itiraf etmek zorunda kalan A.K. o zamanki sevgilisi Burhan Ardıç'ı zehirleyerek öldürdüğünü ve cesedi parçalara ayırarak İstanbul'un çeşitli yerlerine attığını anlattı. Ancak polis kadının ifadesine göre yaptığı aramalarda hiçbir ceset parçasına rastlayamadı. Adını vermek istemeyen bir polis görevlisi zaman içinde bulunan parçaların çeşitli şekillerde karakollara iletilmiş olabileceğini ve bu uzuvların ayrı ayrı kimsesizler mezarlığına gömülmüş olabileceğini söyledi. Ayrıca bazı parçaların hayvanlar tarafından yenmiş olabileceğini de sözlerine ekledi.

Sayfada annesi ve babasıyla çekilmiş kocaman bir fotoğrafı bile vardı. Gazete haberi "Cani kadın sevgilisini öldürüp parçalara ayırmış" başlığıyla vermişti.

Ceset bulunamadığı için A.K. cinayetten değil arandığı dolandırıcılık suçundan hapse girmişti. Burhan Ardıç da polis ka-

yıtlarına ölü olarak değil kayıp olarak geçmişti. Botan bu haberi okuduktan sonra geceleri rüyalarında parçalara ayrılmış babasını görmeye başladı. Bir gece babasının kopuk eli evdeki buzdolabının içinde duruyordu. Başka bir gece babasının kopuk kafasını fareler kemiriyordu. Babası parça parça kâbus olup Botan'ın ruhunu yiyordu.

Buluğ çağını kendi sivilceleri ve yeniyetme heyecanlarıyla geçireceğine, babasının parça parça kaybolmuş cesediyle geçirdi. Kocasının öldüğünü öğrendikten sonra kendini yemeğe veren annesi, şişmanlığa olduğu gibi anneliğe de kayıtsızlaşmıştı. Oğlunun körpe deliliğini kendi kadınsı deliliğinin yanında küçümsediği için ve belki de kocasının nezdinde oğlu dahil artık tüm erkeklerden nefret ettiği için Botan'ın yaralı ruhuyla hiç ama hiç ilgilenmedi. Onu deli bir annenin ilgisizliğine ve öldürülüp parçalanmış bir babanın kâbusuna terk edip kendi yenik dünyasına çekildi.

Kader:

İnsan yaşamındaki olayları kaçınılmaz bir şekilde ayarladığına inanılan doğaüstü güç; yazgı. "Kaderci Jacques ile Efendisi" (Jacques le Fataliste et son maître) Diderot'nun karmaşık yapılı ve bir sona bağlanmayan romansı bir parodisidir. **Kaderiye**, kula her türlü işinde yapma veya yapmama seçenek ve gücünü tanıyan İslami bir inanç akımıdır.

Kader, insanın kendi hayatına hiçbir zaman gerçekten sahip olamayacağının açık tehdididir.

1800'lü yılların sonlarında Balat'ta doğan ve asıl adı Leon olan Deligâvur, Osmanlı'nın en ünlü cellatlarından biriydi. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Osmanlı'da da cellatlık yüz kızartıcı bir işti. Kanunlar saraydan çıkar, buyruklar padişah tarafından verilir ama iş, idamı uygulamaya gelince bunu yapan cellat toplumun en aşağı kesiminden sayılırdı. O yüzden cellatlar vazifelerini yaparken yüzlerini kapatırlardı. Ve –kurabildilerse eğer– aileleriyle birlikte kalabalıklardan uzak, kapısı hiç çalınmayan lanetli evlerde yaşarlardı.

Ama Balatlı bir Yahudi Çingenesi gibi tuhaf bir kimlik ve geçmişe sahip olan Leon, nam-ı diğer Deligâvur diğer cellatlara benzemezdi. O farklı bir cellattı. Bu farklılığını hem damarlarındaki melez kana hem de çocukluğunda yaşadığı inanılmaz bir rastlantıya borçluydu.

Avram Efendi pintiliği ve küstahlığıyla meşhur bir tefeciydi. Dönemin mizah dergilerinde bol bol çizilen Yahudi tefecilerin tıpatıp aynısıydı. Kısa boyu, dar omuzlarının arasına gömülmüş ince boynu, sivri burnu, çipil gözleri ve kurnaz bakışlarıyla karınca gibi oradan oraya koşturur, tek cam gözlüğünü sağ gözüne sıkıştırıp, ha bire çok önemli bir işi varmış gibi, belindeki, kim bilir bir zamanlar hangi talihsizin kıymetlisi olan altın köstekli saatine bakıp dururdu. Aceleyi kendine paravan yapıp karşısındakinin sözünü asla dinlemez, hep yarım keser, o kırık Türkçesiyle "anlasilmiştir efendim, anlasilmiştir" diyerek lafı karşısındakinin ağzına tıkar ve hemen sadede gelip, kendisine emanet olarak verilmek istenen malı değerinin çok düşüğüne alıkoyar, geri vermek için de değerinin bin katı fiyat biçerdi. O da, malı bırakan biçare de bu alışverişin adaletsizliğini bilirler, ama bizimki açgözlülüğünden, beriki de çaresizliğinden bu tuhaf alışverişte kurt ve kuzu rollerini paşa paşa paylaşırlardı.

İşte kimselerin sevmediği ve soydaşlarının bile sanki ismi yetmiyormuş gibi önüne onu aşağılamak için ekledikleri Yahudi sıfatıyla Yahudi Avram olarak andıkları bu namı şer Yahudi, cellat Deligâvur'un dedesiydi.

Avram'ın tek kızı Rebeka bir oğlan çocuk doğurduğunda ne yazık ki ortada bir baba yoktu. Ama babanın kimliği yeni doğan bebeğin suretinden besbelliydi. Balat'ın bitişiğinde Kıptisiyle meşhur Lonca'nın hayta delikanlılarından Maymuncu'nun oğlu Zobi'ydi baba.

Avram kızının karnından çıkan ve kendi deyişiyle maymuna benzeyen bu rengi sarı ama endamı baştan ayağa Çingene bebeği doğar doğmaz evden defetti. Kızının tüm ağlamalarına ve yakarmalarına kulaklarını tıkayıp, namusunu temizlemek adına loğusa haliyle onu Karaköy'den kalkan kuğu gibi bembeyaz gemilerden birine bindirip Paris'teki akrabalarının yanına gönderdi. Bebeği de kaptığı gibi kendi elleriyle götürüp Maymuncu'nun kapısına bıraktı.

Evde, karısının bile Maymuncu diye seslendiği, adı çoktan unutulmuş yaşlı Çingene bu beklenmedik toruna hiç itiraz etmedi. Aile nasıl olsa kalabalıktı, bir çocuk eksik bir çocuk fazla fark etmezdi. Üstelik yeni gelen bebek belki ailesinin yoksul kaderini de değiştirebilirdi. Maymuncu bu parlak fikrin peşinde, büyükbabadan para koparmanın yollarını aradı durdu ömrü boyunca, ama zırnık alamadı o başka.

Oğlu Zobi'ye gelince... O yakışıklı bir Çingene delikanlısı olarak komşu gâvur mahallenin yanına yaklaşılması imkânsız, porselen tenli güzellerinden birine dokunabilme ve dokunmakla da kalmayıp onu gebe bırakmış olma onurunu birkaç yıl göğsünü gere gere Lonca'da taşıdı. Zengin ama çirkin Yahudi oğlanların, güzeller güzeli Çingene kızları kirlettiği çok görülmüştü ama beş parasız bir Kıptinin, zengin evin prenses kızının koynuna girdiği pek görülmüş şey değildi. Eğer Zobi bu olayı sağda solda anlatmakla kalsa kimse inanmazdı ona. Ama şimdi ortada bir bebek vardı. Hem annesi gibi bembeyaz, pürüzsüz teni ve sarı saçları dışında her şeyiyle tıpatıp kendisine benzeyen, hem de Yahudi Avram tarafından kapılarına bırakılışı tüm komşular tarafından bire bir tespit edilen bir bebek.

Zobi, bu annesiz yavruyla birkaç kez mahallede baba pozlarında çalım attıktan sonra varlığını neredeyse unuttu. Bebeğin annesi evin kocakarısı falcı Zibâ oldu. Zibâ ona bahçedeki keçinin memesinden süt emmeyi öğretti. Olmadı, kendi kuru memesiyle kandırıp derin uykular uyutmayı becerdi. Sultanahmet Meydanı'nda gelen geçene bakla falı açarken, sırtında taşıdığı kirli kundağın içinde büyüttü torununu. Ona kalsa kendi çocuklarından biri sayar, kaderi meçhul annesinden, zengin Yahudi dedesinden falan hiç bahsetmezdi

Ama Maymuncu rahat durmadı. Yahudi kanı taşıdığını hiç unutmaması için Leon adını verdiği bebeği kucağına alıp Avram'ın kapısını aşındırmaya başladı. Bebekliğinden on yaşına kadar, bir omzunda maymun bir omzunda torun taşıyan Çingene dedesiyle birlikte, Yahudi dedesinin kapısına gitti geldi Leon. Bu onun için başlangıçta keyifli bir oyundu. Balat'ın en güzel evlerinden birinin kapısına dayanılıyor, bağırılıp çağrılıyor, kapı yüzlerine kapanıyor, ikinci katın penceresinden bir kese içinde birkaç altın atılıyor ve dönüşte maymunla Leon'a ballı şeker alınıyordu. Bu arada Maymuncu torununa devamlı dedesini, annesini anlatıyor ve Çingene olduğu kadar Yahudi de olduğunu hiç ama hiç unutmaması gerektiğini sıkı sıkı tembihliyordu. Ama bir gün bu çabanın ters tepeceğini, Leon'un damarlarındaki Çingene kanından da Yahudi kanından da tiksinip, kendine lanetli bir kumaştan kanlı bir kader biçeceğini hiç aklına getirmiyordu.

Sır:

Gizli tutulması, bilenin açıklamaması gereken şey. Giz. Esrar. Bir kimsenin gizli yazılarını yazan ya da tüm gizli işlerini bilen kimseye **sır kâtibi** denir. Birçok sırrı bilmesine karşın bunları kimseye söylemeyen kimse **sır küpü**dür. **Sırr-ı icad** yaradılışın gizli nedenidir. **Sırr-ı Hûda** tanrı sırrı demektir. **Sırrolma**, ansızın ortadan kaybolma anlamına gelir. Bektaşiler ölmeye sırrolmak derler. Devletin güvenliği açısından gizli kalması gereken bilgilere **devlet sırrı** denir. Tasavvufta sır, insan gönlünde bulunan ve başkalarınca bilinmeyen tanrısal gerçektir. İnsanlarca bilinemeyen tanrı yazgısı **sırr-ı kader**dir. Yalnız tanrının bileceği gerçeklerin özüne **sırr-üs-sırr** denir. Tasavvuf bir anlamıyla tanrısal sırları kavrayabilme çabasıdır. Bir kimsenin sırlarını paylaştığı kimseye **sırdaş** denir.

Sırlarla yaşamak büyük bir hünerdir.

Eskiden balık akını oldu mu İstanbul boğazında bol miktarda palamut tutulurdu. O dönem boyu kırk santime kadar çıkan palamutlar mavimsi gri renkteydi ve enine yedi sekiz koyu mavi bant taşırdı. Bu balıklar yiyecek bulmak için sürü halinde millerce yol giderlerdi. Ve yol boyunca avlanırlardı. Lüfere gelince, sırtı koyu yanları açık mavi, yeşilimsi, gümüşi, karnı parlak beyazdı. Boyu bazen bir metreyi bulurdu. Karadeniz'den Akdeniz'e doğru seyreden ve İstanbul boğazını adeta istila eden palamut ve lüfer sürüleri, kofananın meydana çıkıvermesiyle darmadağın olurlardı. Bu canavar balık diğer balık sürülerinin arasına daldı mı onları kırıp geçirirdi.

Zaman Dayı'nın Balat'a geldiği yıllarda Boğaz'da eskisi kadar olmasa da hâlâ balık vardı ama Haliç'te Allah'ın bereketi çoktan tükenmeye yüz tutmuştu. Tabii ki balıkçıların sayısı da... Kalan üç beş yoksul balıkçı eski görkemli günlerin anılarıyla ve tek başlarına açıldıkları Marmara'da ağlarına takılan balıklarla idare etmek zorundaydılar. Artık ne o eski kocaman balıkçı tekneleri vardı, ne de ığrıplarını denizden toplarken bir ağızdan haykırdıkları kadim denizci naraları... Kaç nesildir baba mesleğini sürdüren balıkçılar teker teker işlerine küsüp Haliç'i terk etmişlerdi. Kalanlarsa gidecek başka yeri ve kuracak başka düşü olmayan üç beş balıkçıydı. Zamanla onlar da ağlarını Haliç'in çürüyen sularına terk edecek ve bu çamur denizinde yolcu taşıyarak hayatta kalmaya çalışacaklardı. Ölenlerin yerine yenileri gelmeyecek, bu yaşlı kayıkçıların bir zamanlar balıkçı olduğunu anımsayan kalmayacaktı. Zaman Dayı diğer balıkçılardan farklıydı farklı olmasına ama artık o da balıktan yana şanssızdı. Sabah gün doğmadan kırmızı kayığının kendi kadar yaşlı küreklerine asılıp Marmara'ya açılıyor, güneş tepeye yükselmeden akşam yiyeceği ve Halat'ın yan barakada çiğ

çiğ kemireceği kadar balık takıldı mıydı oltasına, Haliç kuytusuna geri dönüyordu.

Halat'la Zaman Dayı iki iyi arkadaştı. Birlikte yaşlanan ve birbirleriyle hiç konuşmayan iki iyi arkadaş. Zaman Dayı'nın, bundan otuz yıl önce kıyı surlarının dibindeki bir delikten çıkıp geldiğinde karşısında Halat'ı bulması, belli ki sıradan bir tesadüf değildi. Allah'ın bu karşılaşmayı planlarken muhakkak bir bildiği vardı. Belki Halat'ın dualarına kulak vermiş; onu alaycı kalabalığın içindeki yalnızlığından kurtarmak, yeraltındaki dehlizlerden gelen tuhaf bir yabancının kaba ama anlayışlı sevgisine emanet etmek istemişti; belki de Halat, Zaman Dayı'nın ezeli ve ebedi yalnızlığına bir ilaç olsun demişti...

Deliliği sorgusuz sualsiz kabul gören Halat, o ilk karşılaşma anında en az Zaman Dayı kadar tuhaf görünüyordu. Elinde yarısı yenmiş bir çiğ balık, sağ omzunda üç sıra sarılmış kalın bir halat, gözleri fal taşı gibi açık, sur dibindeki delikten sürünerek çıkan ve kendisinden bile tuhaf görünen adama bakıyordu. Zaman Dayı o gece sur dibindeki delikten dışarı çıktığında aslında üzerinde toz topraktan başka bir şey daha vardı. Elleri ve yüzü kana bulanmıştı. Halat delilere özgü bir önseziyle ve belki de kişisel tarihinde saklı bir bilgiyle bu kanın Zaman Dayı'nın kanı olduğunu ama yine de suç koktuğunu, o yüzden kimseler görmeden hemen ortadan kaldırılması gerektiğini hissetti. Dehlizden çıkan üstü başı kanlı yabancıyı kolundan çekiştirerek barakasına soktu. Zaman Dayı, bitkin olduğu kadar sinirliydi de ama Halat'ın iyi niyeti onun kalın duvarını aşmayı başardı. Direnmeden barakaya girdi, yerdeki kasalardan birinin üzerine çöktü. Halat hızla dışarı çıkıp, aynı hızla geri geldiğinde elinde denizden çekilmiş bir kova su vardı. Haliç'in tuzlu suyu ve barakanın zeminindeki toprakla ikisi birden bütün gece kurumuş kanları Zaman Dayı'nın kara bileklerinden, tırnak içlerinden ve yüreğinden ova ova temizlediler. Sabaha karşı ikisi birden yorgunluktan oldukları yerde sızdılar.

Halat uyandığında Zaman Dayı barakada yoktu. Telaşla dışarı seğirtti, etrafa bakındı kimseyi göremedi. Durgun hayatındaki bu beklenmedik telaş hoşuna gitmişti. Hızını alamadı kahveye koştu, lodos yüzünden balığa çıkmaya gönülsüz öyle-

ce oturan yaşlılara ve asıl hünerleri sanki kumarbazlıkmış gibi kâğıtlara taklalar attıran genç balıkçılara kandan hiç bahsetmeden kaba saba diliyle dün gece olanları anlattı. Gözlerini ellerindeki kâğıtlardan ayırmadan yarım kulak onu dinleyen gençler duyduklarına tam gülüp geçecek, bitkin yaşlılar mahallenin bu zavallı meczubuna şefkatle karışık bir inançsızlıkla bir kez daha acıyacaklarken, çaycının küçük çırağının kıyıda, kırmızı bir kayığın içinde çok tuhaf bir adam gördüğünü haykırmasıyla bakışlarını ellerindeki kâğıtlardan, tahta masaların çatlaklarından kaldırıp ilk kez Halat'a yönelttiler. Halat'ın gözlerinde gerçeği gördüler. Kıyıya gittiklerinde de Zaman Dayı'yı.

Balıkçılar, Zaman Dayı'yı görünce şaşırdı; Halat Zaman Dayı'nın kayığını görünce afalladı. Nereden çıkmıştı bu kıpkırmızı kayık. Tıpkı gece adamın ellerinden ve yüzünden kazıdığı kanın renginde üstelik!

Korku:

Gerçek ya da hayali bir tehlike karşısında duyulan büyük tedirginlik duygusu. Bazı koşullar altında duyulan bir tür heyecan. Herhangi bir tehlike karşısında duyulan ve bu durumdan kaçma isteğine yol açan kaygı. Bir kötülük gelme olasılığının, bir kötülüğün olabilirliğinin yarattığı tedirginlik, gerilim. Korkutan şeye **korkulu** denir. **Korkulu düşler** görülür. **Korku namazı** sel baskınları, deprem gibi olağanüstü durumlarda nöbetleşe kılınan namazdır. **Korkulu zaman**lar yaşanır. Kuşları ürkütüp kaçırmak için tarlalara **korkuluklar** dikilir. Düşme tehlikesinin olduğu yerlere dayanılabilmesi için **korkuluk**lar yapılır. Ahırlarda yemliklerin önüne yem yemekte olan hayvanların hareketlerini sınırlamak için koyulan engele **yemlik korkuluğu** denir. **Korkunç**, çok korkulan, dehşete düşüren şey ya da kimsedir. Tehlikelerden korkmayan ve engellere cesaretle göğüs geren kimse **korkusuz**dur. Korkutmayı amaçlayan davranışa **korkutmaca** denir. Küçük bir şeyden bile korkan kişi **korkak**tır. **Korkaklık** cesaretten yoksunluk, ödleklik anlamına gelir.

Korku mümkün olduğunca gizlenir ve gizlendiği yerde ölüm bilgisiyle beslenir.

Hüsran elinde kırmızı kitap sırtı gecekondunun surlardan emanet duvarına dayalı, yerde oturuyordu. Kitabın açık sayfasında o güne kadar okuduğu en korkunç şeyler yazılıydı:

Zindanların karanlıklarında çalışan gaddar cellatbaşı ve en az onun kadar gaddar olan yamakları direnen suçluyu asmak için tekme ya da yumrukla ansızın sendeletip yere yatırır ve bir anda kemendi boynuna geçirirlerdi. Eğer suçlunun başı satırla vurulacaksa, diz çöktürürler, ellerini arkadan bağlar ve perçeminden tutarak tek vuruşla kellesini uçururlardı.

Cellatlar şehrin altındaki dehlizlerde suçlulara çeşitli işkenceler de uygularlardı. Konuşturmak istedikleri adamın derisini canlı canlı ustura ile yüzerlerdi. Çekiçle kemikleri kırılan suçluların sesleri dehlizlerde yankılanıp kuyulardan dışarı sızardı. Anemas Zindanları'nda suçluların asıldığı çengeller vardı. Bu çengellere asılan suçlular çığlıklar ata ata can verir, bedenlerinden süzülen kanlar dehlizleri kırmızıya boyayarak yeraltında nehir olup kilometrelerce akardı.

Hüsran okuduklarından, dehlizlerin sadece hazinelerin saklandığı yerler olmadığını, bu korkunç yeraltı koridorlarının, işkencenin de gizlendiği cehennem çukurları olduğunu öğrendikçe hayal gücünün yıprandığını hissetti. Hayal kurmak artık eğlenceli bir oyun olmaktan çıkmaya başlamış, hayalleri korkunç gerçeklerin gölgesinde kalmıştı. Yaşadığı mahallenin altını karınca yuvası gibi sardığından emin olduğu korku dehlizlerinin varlığını çok yakınında hissediyor ve geceleri rüyalarında o dehlizlerde kaybolduğunu görüyordu. Bu korku denizinden kurtulmak için babasının masallar hakkında söylediklerini kendine tekrar edip duruyordu. Gerçek hayatta, öyle masallarda anlatılan korkunç şeyler yoktu.`İnsan eğer o asılsız korkulara

kendini kaptırırsa gerçekten korkması gerektiği zaman, korkuya gafil avlanırdı. O yüzden korkunun üzerine gitmeyi bilecekti. Geceleri çekyatın altından sesler mi geliyor, korkup büzüleceğine eğilip çekyatın altına bakacaktı. Korkuyu gözlerini kapayarak değil ancak açarak alt edebilirdi...

Çekyatın altına bakmak...

Kaç kez tam uykuya dalacakken odada adını söyleyen fısıltılar duymuştu. Bu fısıltıların çekyatın altından geldiğine kalıbını basardı. Annesiyle babası yerdeki döşekte uyurken, o ayaklarının ucuna basarak ve bileklerinin çekyatın altından uzanacak bir el tarafından kapılmasından ölesiye korkarak yataktan çıkmış, tüpün yanındaki kibriti almış, eğilip çekyatın altına kibrit aleviyle ve küçük bir kızdan hiç beklenmeyecek bir cesaretle bakmıştı. Gördüğü kocaman bir boşluktu. Yatağın altında ne adını sayıklayan dev bir ağız, ne de korkunç bir nefes vardı.

Yatağın altı sorunu böylece çözülmüştü. Peki ya bu dehliz korkusu nasıl çözülecekti. Öncelikle, dehlizin varlığı bile tartışmalıydı. Varsa girişi neredeydi. Girilse içinde nasıl ilerlenirdi. İlerlense nasıl çıkılırdı. Çıkılsa nereye varılırdı...

Ölü:

Yaşamı sona ermiş canlı ya da organ. İslam inancına göre **ölüm**, ölüm meleği Azrail'in insanın ruhunu bedeninden ayırmasıyla gerçekleşir. Bu durumda ölünün gözkapaklarını sıvayarak kapamak gerekir. Bir bez parçasıyla çenesi bağlanır ve ağzının açık kalmaması sağlanır. Giysileri çıkarılır ve üzeri beyaz bir örtüyle örtülür. Ayakları düzgünce uzatılır. Elleri iki yanına konur. **Ölü** yıkanmadan önce yanında Kuran okunmaz. Ölünün ardından üzülmek dince günah değildir ama yüksek sesle ağlamak, dövünmek, ağıt yakmak günahtır. Ölünün yıkanmasına **gasil,** kefene konmasına **tekfin**, kabre götürülmesine **teşyi**, mezara gömülmesine **defin** denir. Rüzgâr olmadan kabaran dalga **ölü dalga**dır. **Ölü deniz**, yüzeyinde fırtına dindikten sonra bir süre devam eden ve fırtına anındakinden daha az güçlü, ancak düzenli bir biçimde birbirini izleyen köpüksüz dalgalar görülen denizdir. Yol alan bir gemiyi izlermiş gibi görünen su kütlesine **ölü sular** denir. Bir teknenin yalnız yakınındaki sabit bir cisimle karşılaştırıldığında anlaşılabilen hızı **ölü yol** hızıdır. **Ölü dil** bir topluluk tarafından artık kullanılmayan dildir. Bir manyetik şeritte, kayıt için ayrılmış alanın başlangıcını ve bitimini göstermeye yarayan ve manyetik katmanı bulunmayan bölüme **ölü bölge** denir. Elektrik enerjisi tüketiminin en düşük düzeyde olduğu saat **ölü saat**tir. 2 Kasım Hıristiyanların **ölü bayramı**dır. Özellikle Katolikler o günü ölüler için dua ederek geçirirler. Bir çocuğun ölü olarak dünyaya gelmesine **ölü doğum** denir. Bilardoda iki toptan birine dokunduktan sonra üçüncü topun üzerine çok hafif gelerek kalan topa **ölü top** denir. **Ölü sertliği** ölümden sonra kol ve bacakları oynamaz hale getiren sertliktir. Pastırmacılıkta, kesilmiş hayvanın bedeninde kesimden bir saat sonra ortaya çıkan katılaşmaya da bu ad verilir. Parçalama işlemi ölü sertliği sırasında yapılır. Sertlik 24 saat sonra çözülür. Eski Mısır'da Yeni İmparatorluk döneminden kalma cenaze töreniyle ilgili metinlerin adı **Ölüler Kitabı'**dır. Ölümden 40 gün sonra genellikle kadınlar arasında düzenlenen ve yas süresinin bittiğini belirten törene **ölü hamamı** denir. **Ölü helvası** ölümün ardından pişirilip dağıtılır. Bal yemek için kovanlara giren gece böceğine **ölübaşpervane** denir. Tırtılı, patlıcangillerin özellikle de patatesin üzerinde yaşar. Göğsünün sırt kesiminde

kurukafaya benzer bir leke olduğu için bu ismi almıştır. **Ölüler dansı**, acımasız iskeletler tarafından ölümcül bir dansa sürüklenmiş her yaştan ve her sınıftan insanı betimleyen ve ortaçağ sonunda sıkça rastlanan bir resim konusudur. Canlılığını yitirmiş insan bedenine yani ölüye **ceset** denir. Ceset hali şöyledir: Ölümün ardından kalp ve solunum tamamen durur. Beyin çalışması tümüyle sona erer. Vücut hareketsizleşir ve soğur. Önce gevşeyip sonra katılaşır. Kan ve suyuklar yer çekimine bağlı olarak alt taraflara doğru akar ve çevreden çekilir. Bu yüzden deri soluk bir renk alır. Pıhtılaşan kanın sıvı kalan kısımları damarların dışına çıkar ve basınç görmeyen noktalar dışında morumsu kırmızı lekeler meydana getirir. Karnın içinde oluşan gazlar şişkinlik yapar. Ölümden birkaç saat sonra başlayan katılaşma birkaç gün sürer. Ondan sonra vücut yeniden yumuşar ve kokuşma başlar. Kokuşma mikropların marifetidir. Onların ürettikleri fermentler yavaş yavaş cesedin organik moleküllerini parçalar, onları elementlere ya da madensel duruma dönüştürür. Fermentlerin bu özellikleri kokuşmanın ortaya çıkmasına neden olur. Mikropların etkisini daha yüksek yapılı asalakların, özellikle böcek larvalarının etkisi izler.

Tanrı, bir insan/bir canlı öldüğü zaman hâlâ hayatta olanların cesedi derhal toprağın altına gömmesini / ateşe atmasını / çöle / dağa / suya bırakmasını; cesetleri hiç vakit kaybetmeden ortadan kaldırmasını emreder; onlara ölümlü oldukları gerçeğini kavramaları için zaman bırakmaz.

Botan'ın annesi bir süre sonra deliliğini reddediş direğine bağladı. Ne gazetede çıkan o haber, ne polislerin anlattıkları, ne de o sarışın kadının itirafları onu zerre kadar ilgilendiriyordu. Kocasının öldüğü ya da öldürüldüğü gerçeğini şiddetle reddetti. O, sadece evden gitmişti ve gittiği gibi ansızın geri de gelecekti. Bu yalan, hayatının en renkli gerçeği oldu. Geri geldiğinde giyebilsin diye, Botan'a örmediği kazakları, olmayan kocasına ördü. Akşamları sofraya hep üçüncü bir tabak koydu. Evin yedek anahtarını kocası geliverirse kapıda kalmasın diye sıkı sıkı tembihlerle bakkala emanet etti. Ve önlenemez bir iştahla her gün biraz daha şişmanladı.

Botan ise annesinin aksine babasının ölümüne sıkı sıkı sarıldı. Ama onun da kabul etmediği bir şey vardı: Babası parçalanarak öldürülmüş, her parçası şehrin bir yerine atılmış olamazdı. Öyle olsaydı bulunurdu, bulunsaydı haberleri olurdu, haberleri olsaydı...

Haberleri olsaydı ne değişirdi bilemiyordu ama en azından annesinin böyle delirmeyeceğini düşünüyordu. O yüzden büyür büyümez bir gün babasının cesedinin peşine düşmeye karar verdi. Ve on sekiz yaş armağanı olarak kendine bir Adli Tıp ziyareti hediye etti. Sonradan hastalıklı bir tutkuya dönüşecek olan ziyaretlerinin ilkini cehennem gibi yaz sıcağında bir perşembe günü yaptı. O gece yeniay doğacaktı.

Babasının kaybolmasının üzerinden dokuz, öldü haberinin gelmesinin üzerindense altı yıl geçmişti. Aslında böyle bir araştırma için çok geçti ama Adli Tıp'ın o gün nöbetçi olan iyi kalpli genç doktoru, kendisinden çok da küçük olmayan bu delikanlının gönlünü hoş tutmaya karar verdi ve önüne o dehşet albümünü koydu.

On yıl içinde şehrin muhtelif yerlerinde ölen/öldürülen ve

bulunduğunda çoğu tanınmaz halde olan binlerce cesedin korkunç kokusu suretine sinmiş, klasörler dolusu fotoğraf... Botan en eski tarihli klasörün ilk sayfasını açar açmaz tüm bedeni kusma duygusuyla kasıldı. Fotoğrafta her yanı şişmiş, morarmış ve dişlenmiş bir adam vardı. Çıplaktı. Gözlerinden biri açıktı, diğeri oyulmuş. Elleri kaskatı, iki yana açık bir vaziyette duruyordu. Sanki ölümden dışarı fırlamak istiyormuş da, görünmez kancalarla raptedildiği boşluğu yırtıp çıkamıyormuş gibi.

Yanından ayrılıp onu o korkunç ölüler albümüyle baş başa bırakmak üzere olan genç doktor parmağıyla fotoğrafın altına, harfleri kötü basan eski bir daktiloyla hiç özenilmeden yazılmış imla hatalarıyla dolu bilgileri gösterdi. İsterse onları okuyup ölümün tarifiyle, hoş geldiği kâbus panayırını zenginleştirebilirdi.

45-50 yaşlarında kimliksiz erkek 1.70 boyunda kumral ceset 1.03.92 tarihinde Kuzguncuk semti açıklarında bir balıkçı teknesinin ağlarına takılarak bulunmuş, kurumumuza getirilerek polis kayıtlarına işlenmiş ve üzerinden hiçbir kimlik çıkmamıştır. Yapılan otopsi neticesi boğularak öldüğü/öldürüldüğü, 15-17 gün suda kaldığı tespit edilmiş gözü ve vücudunun bazı yerleri balıklar vs. tarafından yendiği tespit edilmiştir. 30 gün morgda tutulduktan sonra teşhise gelen olmadığından ve kimliği saptanamadığından kurumumuzun 1992-56 kayıt nolu ceset kaydıyla Topkapı sur mevkiindeki kimsesizler mezarlığına defnedilmiştir.

Botan o gün sabahtan akşama kadar klasörlerin sayfalarını hastalıklı bir tutkuyla çevirdi. Başlangıçta midesini bulandıran o kekremsi duygudan eser kalmamıştı. Artık midesi bulanmadığı gibi sanki gördükleri zihnini berraklaştırıyor, içini ferahlatıyordu. Ölümle böylesine yüzleşmek ona iyi mi gelmişti?

Genç doktorla ilerleyen arkadaşlığı ona Adli Tıp'ın kapılarını sonuna kadar açtı. Hatta buradaki dosyalardan çektiği fotoğraflar ve kopyaladığı notlar, kendi kendine tuhaf bir arşive dönüştü.

Botan'ın annesinden ölesiye sakladığı bu gizli arşivin adı "Botan'ın tarifli ölüm katalogu"ydu.

Katalog kolayca tahmin edilebileceği gibi kesik bir başla başlıyordu. Kesik bir kadın başı. Ağzı yarı açık, gözleri kapalı, kulaklarından biri yok, dişleri inci gibi, saçları kahverengi. Pek masum. Altında şunlar yazıyordu:

1960 Kayseri doğumlu Nazan Akdamar'a ait kesik kadın kafası. Kafa 14 Şubat 1984 tarihinde Bahariye sinemasındaki C14 nolu seyirci koltuğunun üzerinde bulundu. Öğlen matinesinin dağılmasından sonra sinemayı temizleyen görevliler içinden kan sızan naylon poşeti bomba şüphesiyle emniyete bildirmişlerdi. Bahariye polis karakolundan olay yerine giden polis memurları Hamza Kalpçı ve Nuri Pekuyur bomba imha ekibi gelmeden poşetten gelen kokuları göz önüne alarak poşeti açmış ve içinde kesik kadın kafası olduğunu tespit etmişlerdir. Adli Tıp Kurumumuza gönderilen kesik kadın kafası yakınları tarafından tespit edilerek gömülmek üzere 1984-46 kayıt nosuyla kendilerine teslim edilmiştir. Kadının başka uzvu bulunduğuna dair kurumumuzda bir kayıt yoktur.

Botan birkaç hafta bu albümü oluşturmakla oyalandı. Ta ki ölülerin ve hikâyelerinin kendilerini tekrarladığını fark edinceye kadar. Adli Tıp'a getirilen cesetlerin başına gelenler aşağı yukarı hep aynıydı. İlk olarak ikiye ayrılıyorlardı. Teşhis edilenler ve edilemeyenler. Son olarak da teşhis edilenlerden kalan parçalar yakınlarına teslim ediliyor, teşhis edilemeyenlerin cesetleri/parçaları kimsesizler mezarlığına gömülüyordu. Arada cesedin tarifi (kumral, esmer, sarışın, şu yaşta, bu boyda, kadın, erkek vs.) yapılıyor ve ölüm şekli belirtiliyordu. Öldü mü öldürüldü mü? Kendini mi öldürdü, onu biri mi öldürdü, kaza mı oldu? Nereleri kesilmiş, kopmuş, yarılmış, yenmiş. Kayıp uzuv (kopuk kol, bacak, çıkık göz) var mı? Varsa önceden mi kaybedilmiş, olay (ölüm) anında mı kaybolmuş? Olay anında kaybolmuşsa sonradan/önceden bulunmuş mu?.. İşte böyle bir dizi soru ve cevap ölünün varsa eğer bir katil dışında kimsenin işine yaramayacak durumunu ortaya çıkarıyordu. Yakınları için ölünün şöyle ya da böyle ölmesinin, şu uzvunu kaybedip, bu uzvunun parçalanmasının hiçbir anlamı olmuyordu. İnsanın bir yakını öldü mü ötesi yoktu. Ama işin içinde bir katil

varsa iş değişiyordu. Eğer cinayeti işlerken bir hata yaptıysa ölünün ölüm şekli onu kolayca ele verebiliyordu. O yüzden Botan, Adli Tıp'ta cesetlere bakanların yarısı ölülerin yakınlarıysa yarısı da katilleri olmalı diye düşünürdü hep. Kendisinin ne bir yakın, ne bir katil olmayışını yine kendisi yadırgar, sonra da hem katil hem de yakın olma potansiyeliyle kendini ödüllendirirdi.

Merak:

Bir şeyi anlama, bilme isteği. Bazen hastalık derecesine varabilen istek. Bir şeye duyulan ilgi ve ondan alınan zevk. Kaygı, evham. Aynı zamanda Büyükayı takımyıldızındaki parlak yıldızın adı.

Merak, çekici olduğu kadar tehlikelidir de.

Cellatlar, hazineler ve şehrin altındaki, en çok da tam evlerinin bulunduğu semtin altındaki korkunç dehlizler... Çekyatın altındaki nefesin yerini alan, yeraltındaki dehlizler... Hem de şu tek göz odanın sırtını dayadığı duvarın hemen altından geçen dehlizler...

Hüsran bunları düşünürken birden o korkunç olasılığı fark etti. Geceleri duyduğu nefes sesi belki de çekyatın altından değil, yerin altından, o derin, o uçsuz bucaksız yılan kıvrımlı dehlizlerden geliyordu. Belki de tam Hüsran'ın yattığı yerin altından, bir zamanlar içinden altınlar ve oluk oluk kanlar akan kapkaranlık bir dehliz geçiyordu.

Yarı korku yarı merakla oynadığı oyundan ilk kez bu kadar çok ürktüğünü hissetti. Bunu hissettiğinde yerdeki nemli halının üzerinde oturuyordu ve sırtını evin surlardan ödünç aldığı duvara dayıyordu.

İçinden, onu korkuyla arkadaşlığa iten kışkırtıcı bir ses duvara iyice bakmasını söyledi.

Duvara bakmak...

Kucağındaki kitabı kapattı. Ayağa kalktı. Yüzünü az önce sırtını dayadığı buz gibi duvara döndü. Evin diğer duvarlarıyla birlikte maviye boyanmıştı. Ama dokusu onlar gibi tuğla dokusu değildi. Kalın, çok kalın ve çok düzensiz kaba saba taşlarla belli ki binlerce yıl önce örülmüş bir duvardı bu.

Taşlara tek tek baktı. İçindeki ses, taşlardan birinin belki de bir deliğin girişi olduğunu söyledi. İçindeki ses bir türlü susmak bilmedi. Delik dedi, taş dedi, yerinden oynayacak dedi.

Hüsran o gün duvardaki tüm taşları yerinden oynatmaya çalıştı. Hiçbiri ama hiçbiri bir milim bile kıpırdamadı.

Hüsran taşlarla uğraşmaktan yorgun düştü. Çekyatın üzerine bağdaş kurup oturdu ve uzaktan, pencerenin uzağından

dışarıyı görmeye çalıştı. Sardunyaların ardında belli belirsiz seçilen çocuk kalabalığına baktı bir süre. Onların yanında olmak isteyip istemediğini düşündü. Dışarı çıkmak istiyor muydu? Kendine sorduğu bu sorunun cevabını vermeden önce, annesiyle babasının onu okşayıp severek, sadece iyiliği için eve kapamış olmalarından tuhaf bir sevinç duydu. Hayır dışarıda olmak istemiyordu. O, surların dibinde ip atlayan kızların arasına girmek, bilye oynayan oğlanlarla atışmak, sokak köpekleriyle terden sırılsıklam oluncaya kadar deliler gibi yıkık sur duvarları üzerinde koşmak... istemiyordu. O, dışarı çıkmak değil, içeri girmek istiyordu. Şu anda bulunduğu içeriden daha içeri. En içeri. Taşın içine... Dehlizin içine... Yerin dibine... hiçbir çocuğun daha önce girmediği o bilinmeyen yere...

Takvim:

Dünyanın güneş ya da ayın dünya çevresindeki dönüşlerini tamamlama süresine bağlı olan ve günleri, haftaları, ayları, yılları ayırmaya yarayan sistemdir.

Takvim, canlıların celladı olan zamanı kavrayabilmenin yegâne aracıdır. Aynı zamanda bütünüyle tanrısal düzeni işaret eder.

Halat'ın tuhaf dilinden anlaşılabildiği kadarıyla Zaman Dayı sur dibindeki bir delikten çıkıp gelmişti ya Balat'a, daha önce de varlığı sır olan o delik Zaman Dayı geldikten sonra yine gözlerden silindi. Onun barakasını, sadece Halat'ın evinin bitişiğine değil aynı zamanda o deliğin tam önüne yaptığını Halat'tan başka fark eden olmadı. Halat kanlardan kimseye bahsetmediği gibi Zaman Dayı'nın barakasına hapsettiği gizemli deliği de sır belledi. Kimseye bu konuda tek kelime etmedi; sadece Zaman Dayı'nın ilk geldiği yıllarda, meraklı balıkçılar ortada görünmedi mi barakasının zaten kilitsiz olan kapısını açıp içine baktıklarında Halat onların ardından kıs kıs gülerdi. Bir gece önce barakaya girdiğini gördükleri ve oradan çıkmadığından emin oldukları Zaman Dayı'nın bu küçücük mekânın içinde sırra kadem basmasını meraklı balıkçıların akılları almazdı.

Zaman Dayı'nın barakası da tıpkı Halat'ınkine benzerdi. Surdan ödünç duvara dayalı bir somya. Üzerinde Halat'ınkinden farklı olarak temiz bir yatak, temiz bir yorgan. Ön cepheye pencere niyetine açılmış deliğin önünde Halat'ın kasaları yerine dört bacağından biri farklı uzunlukta aksak tahta bir masa. Halat'ın tuğladan bozma iskemlelerinin yerine iki tahta iskemle. Bir de Halat'ın barakasında hiç olmayan bir şey: duvara asılı bir takvim.

O takvim her yıl değişirdi. Ve bazı tarihler takvime kalemle işaretlenirdi. Ama balıkçılar arasında bir dedektif olmadığından ya da kimse böyle çetrefilli bir hesaba girecek kadar aklına güvenmediğinden, bu işaretli günlerin nasıl bir sırrı sakladığıyla ilgilenen çıkmazdı. Halat'tan başka!

Halat nedenini bilmese bile ne olduğunu biliyordu bu işaretlerin. Zaman Dayı takvimde her yıl yeniayın doğduğu gün-

leri işaretliyor ve o günler sabah erkenden ortadan kayboluyordu. Tüm gün görünmüyor, daha doğrusu barakadan çıkmıyor ama barakada da olmuyor; balıkçıların deyimiyle yer yarılıyor yerin dibine giriyor; Halat'ın bilgeliğiyle, açıl susam açıl oluyordu. Yani Zaman Dayı geldiği delikten girip yeraltında kayboluyordu.

Halat belki fazla akıllı değildi ama bazı şeylerin asla konuşulmaması gerektiğini kadim bir bilgi olarak taşıyordu. Onun geçmişinde de tıpkı Zaman Dayı'nın geçmişindeki gibi kara delikler vardı ve büyükbabasıyla babası bu kara deliklerin içinde kaybolmuştu. Halat'a miras olarak büyük bir sır bırakan bu adamlar, yanına hiç hesapta olmayan bir delilik iliştirmişlerdi giderayak.

Delilere sır konusunda güvenilmeyeceğini sananlar çok yanılırlar. Bir deli değer görürse tüm sırları saklayabilir, çünkü deli, kara kutunun içini, onu hiç açmadan da görebilir.

Mezar:

Ölünün gömüldüğü çukur. Türk Ceza Kanunu'na göre izinsiz mezar açmak, bir mezardan ölünün cesedini ya da kemiklerini almak, mezar açarak hırsızlık yapmak suçtur. Mezarların toplu olarak bulunduğu yere **mezarlık** denir. İnsanlar mezarlıklarla ilgili batıl hikâyelere inanırlar.

İnsanlar, mezara giren ölülerin, onlar çok sevdikleri yakınları olsa bile, tekrar dirilmelerini istemez, dilemez; buna tahammül edemezler.

Kırmızı kitabın rengi kadar içi de kışkırtıcıydı. Tıpkı adı gibi: Kırmızı Zaman. Tarihteki kanlı olayları, dehşet verici şehir efsanelerini, korkunç cinayet öykülerini sanki yeryüzünün en doğal olaylarıymış gibi anlatan kitap, Hüsran'ın kışkırtılmaya hevesli aklına surların altından başlayıp tüm şehri dolaşan dehlizler gibi, cellatları da sokmuştu. Hüsran bir yandan korkuyor, bir yandan da cellatlar hakkında ne varsa bilmek, bilemediklerini kendi hayal gücünün bugüne kadar onu eğlendiren sınırsızlığıyla uydurmak, kırmızı zamanları bizzat yeni baştan yazmak istiyordu.

Taşrada idam edilen suçluların kesik başları İstanbul'a gönderilirdi. Cellatlar bu kesik başları Cellat Ocağı'nda temizleyip Bab-ı Hümayun önündeki ibret taşlarına koyarlardı. Akşam olunca da kesik başları toplayıp kimsenin bilmediği muhtemelen yeraltındaki gizli bir yoldan Topkapı'da yine yerini kimsenin bilmediği kesik baş mezarlığına götürür, gömerlerdi. Uğursuz bir meslek sayıldığı için ölen cellatlar da kimsenin yerini bilmediği bu kadim mezarlığa gömülürlerdi. Mezarların üzerlerine de kabaca yontulmuş iri ve yazısız taşlar ya da tahtalar dikilirdi.

O surları bir kez görmüştü Hüsran. Geçen bayram Topkapı'ya gitmişlerdi. Babasının çöpten bulduğu ama üzerinde tek bir sökük bile olmayan, annesinin yıkayıp çekyatın altındaki sandıkta bayramlar için sakladığı mavi beyaz dantelli elbiseyi giymişti o gün. Hava çok sıcaktı. Ayağında terlikler vardı. Annesi Hüsran'ın saçlarını bir güzel taramış, hatta çok özel zamanlarda bir ibadet gibi dudaklarına sürdüğü uçuk pembe rujla kızının soluk yanaklarını azıcık pembeleştirmişti. Kendisi de temizliğe gittiği bir evden verilen ve yılda bir ya da iki kez giymeye kıyabildiği o güzel yeşil elbiseyi giymiş, cılız ve bakımsız

saçlarını yine üzerinde yeşil küçük çiçekler olan bir yemeniyle kapatıp, arkadan küçük bir fiyonkla bağlamış ve her bayramda yaptığı gibi önden bir tutam saçını dışarı çıkarmayı ihmal etmemişti. Babasıysa o gün her zamankinden çok farklıydı. İşe giderken giydiği yırtık pantolonuyla rengi çoktan kaybolmuş penye fanilayı üzerinden çıkarmış, tertemiz bir gömlek ve eski ama yine tertemiz kumaş bir pantolon giymişti. Elindeki mendille gömleğinin yakası kirlenecek endişesiyle sık sık boynundaki teri siliyordu. Üçü el ele tutuşup yürümüşlerdi evden Topkapı'ya kadar. Dışarıya çok az çıkabilen Hüsran bu uzun yolculuğu son damlasına kadar içine çekmiş, etraftaki her şeye sanki bir daha hiç göremeyecekmişçesine iştahla bakmış, bir çocuk için epey uzun sayılan o yolu annesiyle babasının ortasında adım adım yürümekten hiç şikâyet etmemişti. Surlara yaklaştıklarında daha önce hiç görmediği güzellikte balonlar satan bir adam görmüş, çocuksu bir bilgelikle görmezden gelmişti. Surların orada halka açık bir konser vardı. Annesinin çok sevdiği bir türkücü surların üzerine kurulan sahnede elinde mikrofonla bir sürü türkü söylemişti. Hüsran da babasının omuzlarında etrafı seyretmiş ve çok eğlenmişti. İlk ve son kâğıt helvasını da o gün yemiş, çok sevmiş, o güzel balonlardan alınmadı diye içinde duyduğu gizli hüzün ilk lokmayla birlikte silinivermişti.

Kırmızı Zaman'ı merakla karıştırırken, "Keşke o gün etrafı seyredip türkülere el çırpacağıma mezarlara baksaydım," diye hayıflandı. Cellat mezarlığını belki görebilirdi. Kimselerin bilmediği bir yerde diyordu kitap ama Hüsran o kitabı okumayan insanların bilmediği bir şeyi biliyordu mezarlar hakkında. Mezarların kaba saba taşları vardı ve taşların üzeri yazısızdı. Kitabı yazan o mezarlığı görmüş olmalı diye düşündü. Görmese taşının tarifine kadar nasıl yazacaktı.

Çocuk aklı rüyalarına Topkapı'daki cellat mezarlığını bir kere sokmuştu. Hüsran hâlâ bir yerlerde cellatların kafalar uçurduğunu, kesik kafaları bu mezarlığa taşıdığını ve kendileri öldüğünde arkadaşları tarafından bu mezarlara gömüldüklerini düşünüyordu.

Hayal gücüyle olayların eksiklerini tamamlamayı seven

Hüsran, kırmızı kitap hayatına girdiğinden beri bir başka olmuştu sanki. Artık sabah evin kapısını üzerine kilitleyip giden annesiyle babasının ardından hüzünle bakmıyordu, onların gitmesinden duyduğu sevinç gözlerinden okunuyordu. Aziz'le Ayşe bu sevinci kızlarının ev hapsine alışmasına ve dışarı çıkmadığı için sağlığına yeniden kavuşmasına yoruyorlardı. Kırmızı zamanların Hüsran'ın dünyasına günden güne sızıp, belki de hayatından hiçbir zaman silinmeyecek kıpkırmızı bir leke bıraktığını anlamıyorlardı.

Hüsran'ın kırmızı kitabın sayfalarında yolculuklara çıktı çıkalı rüyalarının değiştiğini nereden bilebilirlerdi? Geceleri gözlerini kapar kapamaz rengârenk ışıklarla donatılmış bir dehlizde buluyordu kendini. Dehliz tıpkı babasının bir zamanlar eve getirdiği, resimlerle dolu o kitaptaki lunaparka benziyordu. Hüsran lunaparka hiç gitmemişti ama Ayşegül'le Ömer'in bir de köpekleri Fındık'ın lunaparktaki maceralarını kocaman rengârenk resimlerle anlatan o kitabı okuduğunda neredeyse gitmiş kadar olmuştu. İşte rüyasındaki dehlizler tıpkı o kitaptaki lunaparka benziyordu. Dehlizde rengârenk vagonlar vardı ve vagonları palyaço kıyafetli neşeli cellatlar çekiyordu. Hüsran bu kelle uçuran ama bir palyaço kadar iyi kalpli olan cellatlarla rüyalarında arkadaşlık etmeye başladı. Onlar Hüsran'a yaptıkları işin aslında kötü bir şey olmadığını, birilerinin suçluları cezalandırmak zorunda olduğunu anlattılar. Bazılarının Hüsran yaşında kızı, oğlu vardı. Nasıl ki Hüsran'ın babası çöpten bir şeyler toplayıp satıyordu, eve para getirmek için kimselerin yapmak istemediği bir işi yapıyordu ama ille de namusuyla çalışıyordu, onlar da aynıydılar. Tıpkı Hüsran'ın babası gibi, evdeki çocuklarına ekmek götürmek için kimselerin yapmayacağı bir işi yapıyor, suçluların kellelerini kopartıp, gizli yollardan gizli mezarlığa götürüyorlardı...

Hüsran rüyalarında edindiği bu yeni arkadaşlarıyla kurduğu garip dostluğa, uyandığında da inanmaya başladı. Hatta öyle bir an geldi ki bu kırmızı kitabı dehlizdeki dostlarının, babası aracılığıyla kendisine gönderdiğini düşündü. Evet yeraltındaki lunapark dehlizlerinde yaşayan cellatlar, Hüsran'a bu kitabı özellikle göndermişlerdi.

Belki de...

Belki de bu kitap bir davetiyeydi...

Bu kitap bir davetiye olabilir miydi?

Aklına bu düşünce takıldı takılalı varlığından artık tamamen emin olduğu dehlizleri bulmayı kafasına koydu. Ne yapıp edecek yeraltına inecek ve cellatları değilse bile kırmızı zamanların cellat mezarlarını bulacaktı.

Tanrı:

Tek tanrılı dinlerde her şeyin yaratıcısı, her şeyin yapıcısı ve insanlığın tarih içinde gerçekleşen kurtuluşunun ilkesi ve tek yüce varlıktır. Şaşkınlık, kızgınlık belirtmek için **"tanrım!"** denir. Bir dilek güçlendirilmek istendiğinde **"tanrı aşkına"** denir. **Tanrı emri** kesinlikle yerine getirilmesi gereken dilektir. Bir şeyden ne kadar korkulduğu belirtilmek istendiğinde **"tanrı korusun"** denir. Mutlak olarak doğru sayılıp benimsenmesi gereken söz **tanrı sözü**dür. Eve kendiliğinden gelen ve hoş tutulan konuğa **tanrı misafiri** denir. **Tanrı huzuruna çıkmak** ölmektir. **Tanrıya sığınmak** çaresiz olmaktır. **Tanrıya şükür** demek rahatlamayı ya da hoşnutluğu belirtir. Karşılaştırmalı dinler tarihine **tanrıbilim** denir. **Tanrıdoğum**, tanrıların kökenleriyle ilgili öğretidir. Samosatalı Lukianos'un **"Tanrıların Söyleşisi"** isimli bir yergili yapıtı vardır. İronik bir dille yazılan yirmi altı söyleşide insanların tüm zayıflıklarını taşıyan Olympos tanrılarını anlatır. Her dünya görüşüne ve her tarih yorumuna tanrıyı ve dinsel otoritenin temsilcilerini yerleştirmeye dayanan eğitim ya da tutuma **tanrımerkezcilik** denir. Tanrının varlığına inanmayanlara **tanrısız** denir. **Tanrısızlar Birliği** (Soyuz Bezbojnikov) 1925 yılında kurulan din düşmanı propagandayla görevli bir Rus örgütüydü. 1929-1947 yılları arasında **"Militan Tanrısızlar Birliği"** adını aldı. İslamiyette tanrı Allah'tır.

Tanrıyla rastlantı arasında tuhaf bir bağ vardır.

Botan için Adli Tıp ilkokul olmuştu, acilse lise. Adli Tıp'a gelen cesetler ve onların öyküleri Botan'a ölümün temel bilgilerini öğretti. Artık ölüm diliyle yazıp okuyabiliyor, toplama çıkarma yapabiliyordu. Hayatın bütün sırrı ölümdeydi. Herkesin şuursuz hedefi ölmekti. Şöyle ya da böyle. Ölmek. Yaşamın sınırları içine kabul etmediği, varlığını neredeyse yadsıdığı ölüm tüm barikatları aşıyordu. Hayat sadece ölümü anlamak için verilmişti insanoğluna. İnsanoğluysa ölümü yok sayarak hayatı tek gerçekmiş gibi kabul edip hep yanlış yola giriyordu. Botan artık ölmek istiyordu. Babası gibi. Diğerleri gibi. Ölmek ve ölümle yüzleşmek. Ama önce ölme haliyle barışmalıydı. İnsanlar en çok acil servislerde ölüyorlardı.

Kalabalık ve yoksul semtlerin hastanelerine gitmeyi severdi Botan. En ağır vakalar oraya gelirdi çünkü. Yoksullar daha gösterişli trajediler yaşarlardı zenginlerden. Daha çok ağlardı yakınları, daha vahşi olurdu katilleri.

Botan adli morgdaki uzmanlık derecesine acilde de ulaşmak için yoğun bir çaba içindeydi. Gelen ambulansın sesinden içindeki hastanın durumunu tahmin edebilecek kadar "işinin ehli" olmaya çalışıyordu.

Çok geçmeden varlığını hissettiği o tuhaf bilgiler doğrulanmaya başladı. Ambulansta bir çocuk varsa gerçek bir çığlık oluyordu aracın düdüğü. Lastiklerinin patinajı bile durumun hassasiyetini vurguluyordu. Araçta bir çocuk vardı ve ölüm ona olmayacak bir şekilde yaklaşmıştı. Ama eğer araçtaki hasta yaşlı, çok yaşlı biriyse ambulansın sireni de yaşlı yaşlı çalıyordu. Sanki her an susabilirmiş gibi, ölümün önceliğine saygı duyarmış gibi.

Ortada bir cinayet girişimi varsa iş değişiyordu. Ambulans o zaman çocuk ya da yaşlı taşıyor olmasına aldırmadan bir po-

lis otosu havasına bürünüyor sireninde suçlu bir eda oluyordu. Suçluyu değil ama suçu yakalamış olmanın fazladan gururuyla taşıyor ve hastaneye bir kahraman edasıyla giriyordu.

Az önce telaşla hastaneden ayrılan ambulans eğer telaşsız geri dönerse, bu anlaşılması en kolay durumdu. İçindeki hasta yolda ölmüş demekti. Bu durumu ne ambulans şoförü, ne de arkadaki doktorlar bir türlü hazmedemez, haklı bir küskünlükle hastaneye getirirlerdi ölüyü. Kimsenin haberi olmasa, bu sırrı içlerine gömmek ve yolda ölen hastayı yanından geçtikleri bir mezarlığa doğrudan defnetmek isteyeceklerini sezerdi Botan. Ambulanstaki sağlık ailesi, hastaları canlı olarak hastaneye yetiştirmek isterdi, varsın araçtan iner inmez ölsün, yeter ki o küçücük hastane karavanında can verip de, ambulansın tarihini lekelemesin.

Bir de Türk filmlerine yakışır rastlantılar ilgisini çekerdi Botan'ın. Çok sık olmazdı ama hiç olmaz da değildi öyleleri.

Bir keresinde on dakika arayla iki ayrı ambulansla, iki ayrı yerden, bir karı kocanın aynı hastanenin aciline getirildiğine tanık oldu. Adama araba çarpmıştı kadınsa arabasıyla bir kamyonun altına girmişti. İkisi de komadaydılar ve on dakika arayla farklı telefonlar alıp, hem kadının hem de adamın trafik kazası geçirdiğini, üstelik aynı hastaneye getirildiğini öğrenen yakınları fazlasıyla şaşkındılar. Olaya gerçeküstü bir filtreden bakmaktan başka bir şey gelmiyordu ellerinden. Adamla kadının hikâyesi Botan'ın çok ilgisini çekti. Yakınlarının arasına karışıp tüm gelişmeleri baştan sona izledi.

İşin en tuhaf yanı yoğun bakıma alınan karı kocanın simetrik yaralanmalarıydı. Kadının sol kolu kopmuştu adamın sağ bacağı ezikti. Kadın kafasına sağdan korkunç bir darbe almış, adamın kafasının sol yanı yarılmıştı. Bir ölümün iki parçası gibi yan yana yatıyorlardı. Botan başuçlarında duran Azrail'i görür gibi oldu. Sanki ölümle tartışıyordu. Birinin canını almak için gelmişti ama iki can bir gibi yaralıydı. Ölümü ikilemese, ölümün bir parçasını orada bırakacaktı. Sonunda kararını verdi, Botan'ın gözleri önünde kadınla adamın içinden canı "aynı anda" çekip çıkardı. Yaralıların bağlı olduğu aletler tıpkı filmlerdeki gibi "aynı anda" sustu.

Botan bu tuhaf ölümün paralelliği karşısında gerçekle hayalin hiç de birbirinden uzak olmadığını fark etti. Acil serviste aldığı ilk dersti bu. Gerçekle gerçeküstü tıpkı yin ile yang gibi iç içe geçerek birbirini tamamlayan bir bütündü. Gerçeğin içinde gerçeküstü, gerçeküstünün içinde de gerçek vardı ve birbirlerini sarıp sarmalamışlardı. O yüzden gerçeküstünün peşinden giderken gerçeğe takılıyordu insanların ayakları ve gerçeğin peşinden giderken de gerçeküstüne. Tıpkı ölümün peşinden giderken hayata, hayatın peşinden giderken ölüme takılması gibi ayakların... aklın... kaderin...

Babasının ölümünü düşündü. Ölümünü veya kayboluşunu. İkisi de aynı anlama geliyordu. Artık yoktu. Ya parça parça bir yerlerde çürümüştü, ya da tek parça ama yine bir yerlerde ve yine çürük. O ölmemiş olabilirdi ama ölümü içinde taşıyordu. Parçalanmamış da olabilirdi ama parçalanmaya müsaitti. O kadın babasını öldürüp satırla parçalara ayırmış mıydı gerçekten. Eğer bunu yapmadıysa bile yapmak istemişti mutlaka. Ve yapmadığı bir şeyi ağır bir suçun altına girmek pahasına yapmış gibi anlatacak kadar kinlenmişse babasına, demek ki babası öldürülmeyi ve parçalanmayı hak edecek kadar kızdırmıştı bir zamanlar kadını. Tıpkı annesini kızdırdığı gibi.

"Annem de babamı öldürebilir, parçalara ayırabilir ve şehrin çeşitli yerlerine onu parça parça terk ederek cezalandırabilirdi. Annem de, babamın bir mezarı bile olmasın isteyebilirdi. Eğer gücü olsaydı annem babamı kesinlikle parçalardı," diye düşündü Botan. Ve rahatladı. Babasının ölümüyle annesinin deliliği arasına giren yabancı kadına ilk kez teşekkür etti. Babasını parçaladığı ya da parçalamadığı ama onu parçalanmaya layık gördüğünü, gazetelere yazılacak kadar yüksek sesle haykırmaktan çekinmediği için minnet duydu.

Bu minneti o karı kocanın paralel ölümüne şahit olduğu gün duydu ve o günden birkaç hafta sonra yine Türk filmlerine yaraşacak tuhaflıkta olmadık bir rastlantı çıktı karşısına.

O sabah ambulans hastanenin bahçesinden içeri yine yolda ölen bir hastayı taşımanın ezikliğiyle girdi. Hastabakıcılar ambulanstan ayaklarını sürüyerek indiler, aracın heybetli kapısının iki kanadını isteksiz isteksiz açtılar. Botan hastane bahçe-

sindeki yeşil bankta tek başına oturuyordu. Karşısında duran ambulansın kapısı tam da suratına doğru açılıyordu. Sedyede kırk yaşlarında bir kadın cesedi öyle, sere serpe uzanıyordu.

Botan gözleri yarı açık kadını hemen tanıdı. Sedyede yatan ölü, babasının katili olan kadındı. Hâlâ ayaklarını sürüyerek hareket eden hastabakıcılar sedyeyi bitkin bitkin iterek acile değil yan binadaki Adli Tıp morguna götürdüler. Botan bir rastlantı hokkabazı olan hayatın sedyenin ardında inanılmaz taklalar attığını gördü; yerinden fırlamasın diye elini tam kalbinin üzerine götürdü ve tanrıyı tam karşısında gördü.

"Tanrı dedikleri rastlantı olmalı," dedi kendi kendine... "Tanrı dedikleri rastlantı! Madem gelmiş geçmiş tüm inançların sorgusuz sualsiz varlığını kabul ettikleri tanrı, hayatı spermlerin ve yumurtaların, sonu varlık mucizesine varan rastlantısal maceralarıyla başlatıyor; madem her an, her durumda yaşam rastlantıya, rastlantı yaşama hizmet ediyor; o zaman rastlantı tanrının ta kendisi olmalı... işte bu yüzden rastlantıyı küçümseyemeyiz," diye düşündü ve o an tanrıya tapar gibi taptı rastlantıya... Her şeyi –ölümü, doğumu, aşkı, kazancı, kaybı, nefreti, gelmişi, geleceği, olmuşu, olacağı– elinde tutan, avucunda saklayan ve sürprizlerle dolu olan rastlantıya...

Cesaret:

Tehlikeleri, güçlükleri göze almayı sağlayan ruhsal güç. Tehlikelerden, güçlüklerden korkmayan kimseye **cesur** denir.

Cesaret insanın hayatta kalmasını sağlayan kadim genlerden biridir.

Leon sıcak bir yaz günü Lonca'daki yoksul evlerinin önünde yavru bir köpekle oynuyor, köpek delifişek gibi oradan oraya koşturarak Leon'u peşinden sürüklüyordu. Derken evlerinin hemen arkasında, sur duvarlarının içinden fışkıran dev dut ağacının gövdesindeki kovuğa girip gözden kayboldu. Leon da çocuk cesaretiyle onun ardından dipsiz bir kuyuyu andıran kovuğun içine atladı. İçerisi çok karanlıktı. Ama yavru köpeğin kendisini çağıran kısık sesini duyabiliyordu. Girdiğinin bir ağaç kovuğu değil bir dehliz olduğunu anlaması uzun sürmedi. Çocuklar o yaşlarda dünyayı yeniden keşfetmekten haz duyarlar. Kimselerin bilmediği bir yolun eşiğinde olduğunu fark eden Leon, keşif dünyasının kralı olma heyecanıyla hemen geri çıkıp evdeki kandillerden birini kimselere fark ettirmeden aşırdı ve tekrar ağaç kovuğundan içeri kaydı. İşte tahmin ettiği gibi önünde kıvrım kıvrım giden uzun bir koridor vardı. Yavru köpek uzaklardan ısrarla ona sesleniyordu. Sesi takip etti. Yer yer inen, yer yer yükselen yokuşlu hatta merdivenli bir koridorda bin bir türlü haşaratın sesini duyup, kaçışan farelerin kuyruklarına basarak yaklaşık bir saat yürüdü. Köpek ortalarda yoktu ama çocuksu ve davetkâr sesi hâlâ duyuluyordu.

Leon on yaşındaki erkek çocuklara özgü bir korkusuzluk ve macera hevesiyle dehlizin içinde bir bilinmeze doğru ilerliyordu. Zaman zaman yollar çatallanıyor, hiçbir işaret ya da iz olmayan bu çatallarda durup köpeğin uzaktan gelen sesine kulak kabartmak gerekiyordu. Sonunda köpek sustu. Leon da dehlizin ucundaki gün ışığını gördü. Hızlı adımlarla ışığa doğru yürüdü. Tıpkı girdiği delik gibi çıktığı delik de bir ağacın gövdesinde ama evinden çok uzaklardaydı. Üstelik herhangi bir evden de çok uzakta olmalıydı. Ortalarda ne bir insan, ne de bir baraka görünüyordu. Sadece mezara benzeyen tümsek-

ler vardı. Kiminin başına biçimsiz taşlar dikilmişti, kimininkine de kocaman tahtalar. Ama hiçbirinin üzerinde bir şey yazmıyordu. Yani bu mezarlık mahalle kıyısındaki ya da cami avlusundaki mezarlıklara hiç ama hiç benzemiyordu. Köpek de tuhaf bir şekilde ortadan kaybolmuştu...

Leon biraz korku biraz da merakla mezarların arasında gezinirken birden esmer tenli, pala bıyıklı, korkunç cüsseli dört adamın hızlı adımlarla kendisine doğru geldiğini fark etti. İçlerinden birinin elinde kanlı bir çuval, diğerlerinde kocaman kazma kürekler vardı. Leon içgüdüsel bir savunma dürtüsüyle hemen saklanması gerektiğini hissetti. Mezarlığı kaplayan asırlık ağaçlardan birinin arkasına sindi. Neredeyse yanına kadar gelen o korkunç adamlar, az ötedeki mezarların arasında durdular. Onların tek kelime konuşmadan yeri kazışlarını, ellerindeki çuvaldan, kendileri gibi pala bıyıklı, kara kaşlı kesik bir kelle çıkarıp mezara gömüşlerini ve mezarı kapatıp başında dua okuyuşlarını nefesini tutarak seyretti. İşte şimdi gerçekten korkmuştu. Ortalarda gizli bir şeyler olduğu belliydi ve çocuk gözleri galiba görülmemesi gerekeni görmüştü. O an şiddetle evde olmayı istedi, hatta büyükbabasının yanında, o hiç sevmediği ihtiyar Yahudinin kapısına gidip tüm aşağılık sözlere ve küfürlere göğüs gerip, ısrarla para koparmaya çalışmak bile şu anda burada olmaktan daha iyi göründü gözüne.

Sindiği yerde adamların mezarlıktan çıkıp gitmelerini bekledi. Ve onlar gözden uzaklaşır uzaklaşmaz, kan ter içinde, çıktığı deliğe geri döndü. Temkinle bir kenara sakladığı ve alevi şükür ki hâlâ yanan kandili eline alıp, önündeki dipsiz karanlığa baktı. Eve dönmek istiyordu. Eve! Ama nasıl? O sırada nereden çıktığı belli olmayan yavru köpek ayaklarının dibinde bitti ve oyun arkadaşına bir iki sevimlilik yaptıktan sonra küçük adımlarla koşmaya başladı. Leon korkulu ve endişeli bir telaşla arkasına bakmadan köpeği izledi...

Girdiği ağaç kovuğundan geri çıkmak Leon'un aslında hiç ummadığı bir şeydi. Köpeğin peşine takılıp yarım saat boyunca dehlizin içinde koşmuş, çatallı yollardan, yokuşlardan şuursuzca ilerlemişti. Yolun sonundaki ışığı gördüğünde belki de başka bir kâbusun ortasına çıkacağını sanıp kalbi duracak gibi ol-

du. Ama girdiği noktaya yani evin hemen yanı başındaki ağaç kovuğuna geldiğini anlayınca birden büyük bir mutluluk duydu.

O gün başına gelenleri kimseye anlatmadı. Ve uzun süre o ağaç kovuğuna hiç yaklaşmadı.

Ta ki babaannesi yaşlı Zibâ, birinin rüyasını yorumlarken cellat mezarlığından bahsedene kadar.

Komşu kadın gece rüyasında uçsuz bucaksız bir mezarlık görmüştü. Buradaki mezarların hepsi sanki dev cüsseli insanlar için yapılmıştı. Hepsinin toprağı henüz kabarıktı ve hepsinin başında üzeri yazısız dev tahtalar/taşlar dikiliydi. Ve kadın bas bas bağırarak ölen oğlunun mezarını arıyordu.

Zibâ, rüyaları yorumlamakta kâhinler kadar usta olan Zibâ ona aynen şunları söylemişti:

— Rüyaya dikiz! A be kızım sen cellatların gittiği tahtalı köyü görmüşsündür rüyanda. Gizli mezarlığı göstermiş sana Allah baba. Artık sırtın yere gelmez senin kancık. Aha buraya yazıyorum. Üç vakte kalmaz, büyük kısmete konacaksın. Zibâ söylediydi dersin!

Cellatların gittiği tahtalı köy!

Cellatlar!

Leon o günden sonra Zibâ'dan bu cellat mezarlığı hakkında bir şeyler öğrenmeye çalıştı. Önce cellat neydi? Onu sormalıydı. Sonra cellat mezarlığı neredeydi ve neden gizliydi, bunu öğrenmeliydi. Rüyasında bu gizli mezarlığı gören mademki kısmete konuyordu, ya gün ışığında uyanıkken gören kısmetlerin en ballısına mı konacaktı?

Zibâ torununun sorularını aklına hiçbir art düşünce gelmeden paşa paşa cevapladı.

Cellatlar feci insanlardı. Hiç acımadan suçluların gözlerini oyar, kellelerini kopartırlardı. Cellatların kimliğini kimse bilmezdi. Bu işi yaparken yüzlerini kara kukuletaların ardına gizlerlerdi. Hep çingen olurdu cellatlar. Ama Allaha şükür Lonca'da cellat yoktu. Olsa kimse onla konuşmaz, herkes yüzüne tükürürdü. Celladı kimseler sevmezdi. Cellat mezarlığının yerini de kimseler bilmezdi. Büyük bir gizdi bu mezarlık. Çeşitli rivayetler vardı. Kimileri Boğaz'da, Rumeli Hisarı'nın ardında,

kimileri Sütlüce'de, kimileri Eyüp'te, kimileri de Karacaahmet'te derdi bu mezarlık için. Topkapı'da olduğu da söylenirdi. Belki hepsi yalandı, belki hepsi doğru. Cellatlar dışında buranın yolunu bilen yoktu. Zaten olmasındı. Büyük uğursuzluktu cellat mezarlığını görmek.

— Peki o zaman o kadına niye öyle dedin Zibâ?

— Öyle dedim çünkü garibanın küpü sıçanlı. Üç ay sonra doğuracak. Doğruyu söyleyip de korkuta mıydım kırtipili?

Leon, bu hiç beklemediği cevabı alınca Zibâ'ya o mezarlığın yolunu bildiğini söylemekten hemen vazgeçti. Kendisini çok seven bu ihtiyar kadını üzmek istemedi. Ve ertesi gün gözü pek çocuk merakının peşine takılıp, çıkınına bir parça ekmek koydu ve küçük köpeği de yanına alarak yeniden kovuktan içeri girdi. Köpek bildiği yoldan hoplaya zıplaya Leon'u ortak sırları olan o kadim mezarlığa götürdü.

Leon bu kez neyle karşılaşacağını bilerek çıktı delikten dışarı. Etrafa baktı. Geçen seferki dört cellat yine koca bir çukur açmış, içine bu kez tıka basa dolu kocaman kanlı bir çuvalı tıkıştırıyorlardı.

Deli:

Aklını yitirmiş, zihinsel bozukluğu olan kimseye denir. **Delibal**, arıların zehirli çiçeklerden toplayarak oluşturdukları baldır. Akıntısı hızlı ve güçlü ırmağa **deli ırmak**; bol ağaçlı ormana **deliorman** denir. Acayip biçimde takıp takıştıran kadın **deli saraylıdır**. 15. yüzyıl sonlarında Rumeli'de Türk, Hırvat, Boşnak, Sırp ve Slav halklarından oluşturulan **deli birlikleri** vardı. Deli birlikleri en tehlikeli görevlere korkusuzca atılırlardı ve görünümleri ürkütücüydü. Silah olarak eğri pala, kalkan, mızrak ve bozdoğan taşır, başlarına pars ya da benekli sırtlan derisinden yapılmış ve üstüne kartal tüyü takılmış külah giyerlerdi. Giysileri aslan, kaplan ve tilki postundan, şalvarları ayı ya da kurt derisindendi. Ayaklarında da sivri burunlu, mahmuzlu bir çizme olurdu. Hatay ve çevresinde **Deli Arap** denen, halaya benzer bir halk oyunu oynanır. Dede Korkut kitabında **Deli Dumrul** hikâyesi vardır. Memeli hayvanlarda özellikle koyun ve sığırda organizmaya yerleşen tenya larvalarından ileri gelen asalak hastalığına **delibaş** denir. Kurtuluş Savaşı'nda TBMM hükümetine karşı çıkan isyanın adı **Delibaş İsyanı**'dır. Asya, Avrupa ve Afrika'nın ılıman bölgelerinde yetişen ve sarhoş edici etkisi olan **delice** diye bir ot vardır. Ergenlik çağındaki erkeklere **delikanlı**; iki yaşındaki dişi keçiye **deliyazmış** denir. **"Deliliğe Övgü"** Erasmus'un Thomas More'un Londra'daki evinde Latince yazdığı ve ev sahibine de övgüler yağdırdığı bir kitaptır. Erasmus bu kitapta deliliği uzun kulaklarında çıngıraklar takılı bir kadın biçiminde yansıtır. Ortaçağda delilik kutsaldır. **Delirium tremens** içkiyi ansızın bırakınca ortaya çıkan bir enfeksiyona bağlı olarak görülür. Hasta o zaman karmakarışık rüyalar görür, karanlıkta dehşet verici sanrılara kapılır, ateşi yükselir, taşikardi, terleme ve titreme baş gösterir. **Delirmek** aklını yitirmektir. Delirtmek birinin aklını yitirmesine neden olmaktır.

İnsanlar delilerden uzak dururlar çünkü kendi içlerindeki delinin uyanmasından korkarlar.

Bu şehirde insanlar sokakta yaşayan delileri olduğu gibi kabul ederler. Üzerlerindeki pisliği, yattıkları yerin yatılmaz, yedikleri yemeğin yenmez olduğunu, sokağa işemelerini, çöp tenekelerinin dibini yalamalarını, yolun ortasına öylece yatıp kalmalarını, kendi kendilerine konuşmalarını, her türlü hallerini sorgulamadan, olduğu gibi... Bu şehirde yaşayan insanlar sokakta kimsesiz deliler görmeye alışıktırlar. Alışıktırlar ama kimsesiz bir delinin gözlerinin içine bakarak hüngür hüngür ağlamasını yadırgarlar. Çünkü bu şehirde deliler kimsenin gözlerinin içine bakmazlar. Halat dışında.

Halat'ın bu garip huyunu Balat'ta yaşayanlar bilir ama Balat'a ezkaza dışarıdan gelen bir yabancı onun gözyaşlarıyla ve deli bakışlarıyla karşılaşsa dünyası altüst olur. Sokakta yaşayan bir delinin gözlerinizin içine bakarak hüngür hüngür ağlaması öyle kolay hazmedilecek bir şey değildir.

Halat onu kızdırmak için sorulan "Neden seversin sen şu halat denen mereti?" sorusunu her duyuşunda da ağlar ama o zamanlar ağlarken bakışlarını karşısındakinin gözlerinden içeri salmaz. Başını eğer, önüne bakar, kollarıyla yüzünü saklar ve hırçın çığlıklar atar. Ama barakasından çıkıp, kurbanlar seçip, karşılarına geçip, gözlerinin içine baka baka ağladığı zamanlar bambaşkadır. O gün balıkçıların yemesi için verdiği çiğ balıklara elini sürmez. Yüzü bir nebze olsun gülmez. Dudakları sıkı sıkıya kapalıdır, gözleri fal taşı gibi açık. O zaman onu tanıyanlar ağlama günü olduğunu sezerler. Derken binlerce yıldır gözyaşı dökmeyen mitolojik bir kahramanın tanrılara isyanı gibi, şelale misali yaş akmaya başlar Halat'ın çipil gözlerinden. Sarhoş balıkçıların acımasız şakalarıyla, kendisinden pis Haliç sularına atıldığı talihsiz zamanlar dışında su yüzü görmeyen Ha-

lat'ın suratında berrak gözyaşları çamurlu yollar açar. Halat'ın yüzünden gün boyu sanki Haliç'in asırlar önceki tertemiz suları akar. Halat o gün boyunca sokaklarda dolaşır ve rastgele birilerinin karşısında durup gözlerinin içine baka baka hüngür hüngür ağlar. Ağlarken hırıltılı bir de ses çıkarır. Bir şeyler söyler. Ama ne söylediğini kimseler anlamaz. Zaten kimse onun karşısında söylediğini anlayacak kadar kalamaz. Öyle iç burkan bir şeydir ki delinin ağlaması ve ağlarken anlaşılamayan bir sesle bir şeyler anlatması, kaçar gider bunu gören, soruna bir çare bulamayacağını bilen...

Halat'ın bu ağlama krizi gün boyu sürer. Ta ki bir yerlerde yorgun düşüp bayılıncaya kadar. Eğer yol ortasında bayılırsa birileri onu kenara çeker. Zaten kenarda bayılırsa orada kalır. Ertesi sabah hiçbir şey olmamış gibi güler yüzüyle uyanır.

Ama yıllar önce bir kez bu böyle olmadı. Halat günün ortasında ağlamayı kesti.

O gün her zaman olduğu gibi barakasından suskun ve sinirli çıktı. Kıyıdaki balıkçılar ve onu tanıyanlar ağlama günü olduğunu hemen anladılar ve ondan uzak durdular. Halat kıyıya geldi. Gözyaşlarını Haliç'e boşaltmaya başladı. Öğlene kadar kıyıda gelen geçen insanların karşısına dikilip gözlerinin içine baka baka hüngür hüngür ağladı. Zaman Dayı balıktan döndüğünde iskelenin yanında tek başına ağlıyordu. Kayığını kıyıya bağlayıp elinde bir torba balıkla karaya çıkan Zaman Dayı'yı görünce ona doğru seğirtti. Zaman Dayı Halat'ı ilk kez böyle görmüyordu. Ama bu kez umursamazlığını bir yana bıraktı; diğerleri gibi ağlayarak gözlerinin içine bakan deliden kaçmadı, aksine yanına yaklaştı. O zaman Halat'ın ağzından çıkan sözcüğü duydu. O zamana kadar kimselerin anlamadığı bu sözcüğü o an anladı.

— Özür mü diliyorsun? Neden? diye sordu.

İlk kez ağlarken söylediği sözcüğün anlaşılmasına mı, yoksa suskunluğunu çok az bozan Zaman Dayı'nın ağzından dökülen sözcüklere mi şaşırmıştı bilinmez ama Halat soruyu duyar duymaz sustu. Gözünden fışkıran yaşlar aniden kesildi. Ve onun gibi bir deliye ait olamayacak kadar akılcı bir sesle cevap verdi:

— Ölenlerden, öldürülenlerden.

— Boş ver Halat, boş ver... Hepimizin tarihinde cinai hayatlar, kan kırmızı zamanlar var... Ölenlerden, öldürülenlerden af dilemeyi boş ver sen. Onlar seni duymazlar. Becerebiliyorsan, sen kendinden özür dile. Affedebilirsen, sen kendini affet Halat.

İnsanlar sokakta gördükleri berduşların doğuştan beri öyle olduklarını sanırlar. Onların bir geçmişleri, bir anneleri, babaları, evleri, umutları olduğunu hiç akıllarına getirmezler. Onların normal bir yatakta uyandıkları, sabahları çay demledikleri, bir kızı/oğlanı öptükleri, televizyonda maç seyrettikleri, akşam evlerinin zilini çaldıkları, komşularına günaydın dedikleri, bankaya girdikleri son bir gün olduğunu hiç düşünmezler. Oysa delilerin deli olmadıkları günler vardır kişisel tarihlerinde. Ve bu günler bazen çok geride bazen de hemen dündedir. Halat'ınki çok gerideydi. Halat'ın deliliği aslında asırlardır kurgulanan bir hayatın kaçınılmaz kasvetindeydi.

Işık:

Normal insan gözünün duyarlılık bölgesinde oluşan ve dalga boyu 400 ile 780 mm arasında değişen elektromanyetik ışıma. Güneşin maddeleri aydınlatarak onları görünür kılan ve gün boyu algılanabilen aydınlığı. Aydınlatmada kullanılan ışık kaynağı. Sabit ya da devingen ışık demetlerinin sabit ya da devingen yüzeyler ve hacimler üzerinde oluşturdukları etkilere **ışık oyunları** denir. Descartes doğuştan sahip olduğumuz bazı şeyleri bilme olanağına **doğal ışık** der. **Işıkgölge**, bir tabloda, bir gravürde, bir resimde kabartma ve derinlik izleri vermeye yarayan karşıtlıklar yaratacak biçimde fon üzerinde ışığı değiştirmekle elde edilen etkidir.

Işık vurduğu yeri aydınlatır ama her zaman görmeyi kolaylaştırmaz; bazen gözleri kamaştırır; akla olmadık hayaller sızdırır.

Hüsran bir sabah yaşından hiç beklenmeyecek bir kararlılıkta uyandı. Hayatını değiştirmek için kişisel tarihinin en cesur adımını atacak olan bir yetişkin kararlılığında... Annesiyle babasının evden çıkmasını sabırla bekledi. Onlara bir şey hissettirmemek için elinden geldiğince sakin ve doğal davranmaya çalışıyordu. O kadar ki, epeydir yapmadığı bir şeyi yaptı ve üzerine kapıyı kilitleyip giderlerken sardunyalı pencereden hüzünlü bakışlarla onlara el bile salladı. Sonra işe başladı.

Önce surlardan ödünç duvarın önündeki tek eşya olan çekyatı incecik kollarıyla güçbela iterek öne çekti. O güne kadar duvardaki tüm taşları yerlerinden oynayıp oymadıklarını anlamak için ısrarla hareket ettirmeye çalışmıştı. Ama çekyatın arkasında kalan alt kısma hiç dokunmamıştı.

Çocukların meleksi sezgileri yetişkinlerinkinden daha güçlüdür. Yere bitişik taşlardan birine bakar bakmaz aradığını bulduğunu anladı. Orada, tam karşısında diğerlerinden daha pürüzsüz kocaman bir taş vardı. Yere çömeldi. Dizleri beton zeminin üzerinde, çocuk kollarının ucundaki kelebek elleriyle taşı iki ucundan kavradı. Taş hiç nazlanmadı. Küçük kızın küçük kuvvetine nezaketle karşılık verip yerinden hemen oynadı.

Hüsran aradığını bu denli kolay bulmuş olmanın şaşkınlığıyla taşın ardındaki karanlığa baktı. Yüzyıllar öncesinden beri orada duran ve içinde kitaplara masal olan gizler saklayan bir dehlizin kapısındaydı. Üstelik bu kapı hastalığı yüzünden dışarı adım atamadığı yoksul evlerinin içine açılıyordu. Tıpkı o masal kitabındaki gibi. Üstelik Hüsran'ın kapıdan geçmek için sihirli mantarlardan yiyip küçülmesi gerekmiyordu ve saatine bakıp çok geç kaldım diye koşuşturan tavşan onu acele ettirmiyordu. Taşı çıkardığı gibi kolayca yerine koydu. Çekyatı çektiği

gibi zar zor yerine itti. Ve çekyatın üzerine uzanıp sabırla kırmızı kitabın sayfalarını karıştırmayı sürdürdü.

Balat tarih boyunca birçok kez büyük yangınlar yaşadı. 1687 yılında ateş, surun Balat kapısı dışında meydana nazır mescidin altındaki mahzenlerden çıktı. Şiddetli bir poyraz ile derhal bir afet halini aldı ve sur içine sirayet ederek yirmi dört saat sürdü. Evvela sur dışında sahil boyundaki binalar gitti. Sonra sur içinde ulu bir ceviz ağacı tutuşarak ateşi içeri atlattı...

Peki sonra ne olmuştu? Yırtık sayfalar Hüsran'a yine hayal kapısını araladılar. Hüsran yanan Balat'ın öyküsünü kendi kendine anlatmaya başlattı.

"Sur içindeki yangın hızla büyüyordu. Yangın tüm evleri yakmaya başlayınca evlerde yaşayanlar evlerinin altındaki dehlizlere kaçıştılar. Yangın yukarıda günlerce sürdü. Herkes Balatlıların hepsinin öldüğünü sandı oysa onlar dehlizlerde kendilerine yeni bir hayat kurmuşlardı. Yukarıdaki ateş aşağıyı aydınlattığı için dehlizler artık karanlık değildi. Yangın bitince hepsi dışarı çıktı ama çocuklar yangın ateşinden bir parçayı alıp bir dehlize sakladılar. Eğer bir daha başlarına bir şey gelirse aşağıda ışık olsun diye... O zamandan bu zamana dehlizlerin içinde saklanan bir yangın ateşi vardır ve hep yanmaktadır. Eğer birisi dehlizlerin yolunu bulup da orada yaşamak isterse önce bu ateşi bulması gerekir."

Ateş...

Kara delikteki yolu bulması ve cellatların kesik baş mezarlığına ulaşabilmesi için Hüsran'ın ateşe ihtiyacı vardı. Yoksa o karanlıkta ne kadar cesur olursa olsun tek bir adım bile atamazdı.

Heves:

Bir şeye karşı duyulan istek, eğilim, arzu, şevk. Gelip geçici istek. Zevk, eğlence. Hevesli kimseye **heveskâr** denir. **Heveskâran Cemiyeti**, İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra kurulan ve İttihat Terakki Cemiyeti yararına Beyazıt Meydanı'nda "Vatan Yahut Silistre"yi oynayan bir oyuncu topluluğudur. **Heveslenmek** bir şeye eğilim duymak; **heveslendirmek** bir kimsenin bir şeye eğilim duymasını sağlamaktır.

Heves, içinde tehlike olduğu hep unutulan bir lunaparktır.

Maymuncu melez torununun, büyüdüğünde kanının dürtüsüyle bir yolunu bulup zengin olacağını ve kendisini paşalar gibi yaşatacağını düşlerken onun on yaşına geldiğinde evden kaçıp, ayıp nedir pek bilmeyen Çingene milletine bile dudak ısırtan cellatlığa hevesleneceğini kırk yıl düşünse aklına getirmezdi.

Leon'un cellat ocağına girmesi çok kolay oldu.

Mezarlığa ikinci adım atışında aklına cellat olmayı koymuştu bir kere. Koca çukura kanlı çuvalı yuvarlayan dört celladın karşısına yerden bitme bir cüce gibi dikiliverdiğinde içinde zerre kadar korku olmamasına kendi de şaşırdı. Hatta kendisinden uzak duran korkunun, koca cellatların yüzlerinde ürkek bir bakış olduğunu görünce bu korkusuzluğu onu böbürlü bir havaya bile soktu.

Cellatlar, yolunu kimselerin bilmediği bu mezarlıkta karşılarında Sarı suratlı Çingene endamlı küçücük bir çocuk gördüklerinde gerçekten korktular. Hepsinin aklından bir an aynı şey geçti. Allah onları bu günahlarla dolu mesleği yaptıkları için cezalandırmak üzere üzerlerine cehennem cinlerini göndermişti.

Bu korku sadece bir an sürdü. Cellatlık hüneri korkuya hemen galip geldi. İçlerinden en genç olan Leon'un üzerine yürüyüp kocaman elleriyle boynunu kavradı ve ayaklarını yerden kesip çocuğun avuç içi kadar küçük suratını kendi deve suratına yaklaştırdı, fal taşı gibi açtığı bal rengi gözlerinden kara alevler fışkırttı ve gürledi:

— Kimsin sen pislik? Ne cüretle girdin bu kutsal mekâna!

Şimdi korkma sırası gerçekten Leon'daydı. İlk kez ve son kez o kara deliğe, onu o deliğe sokan minik köpeğe ve kendi gözü kara cesaretine lanet okudu. Sonra da altına işedi.

Bir cehennem cininin asla altına işemeyeceğini çok iyi bilen cellatlar balmumu gibi avuçlarının içinde sararıp solan bu küçük oğlana o an acıdılar. Ama korkunç sırrı, cellat mezarlığının gizli yolunu bilen birine, bu biri masum bir çocuk olsa bile, başka türlü davranamazlardı.

İlk anda altına işeyecek kadar cellatlardan korkan Leon, kendini çabuk toparladı. Korkusunu çocuksu bir telaşla içinden atıp bir gece önce yüzlerce kez kendi kendine tekrarladığı sözleri bir çırpıda söyleyiverdi:

— Buraya nasıl geldimse geldim, bunu boş verin. Ama cellat mezarlığını rüyasında gören birinin bile hayatı cehennem azabına dönecekken ben kendisini gördüm bir kere. Bundan sonra benim için yapılacak tek şey var. Sizin gibi olmak! Yani cellatlığı öğrenmek! İzin verin sizinle geleyim. Bana mesleğinizi öğretin.

"Bana mesleğinizi öğretin."

Hayatları boyunca hiç işitmedikleri bu tuhaf cümle cellatların içinde garip bir duygu uyandırdı. Karşılarında onlarla konuşmaktan kaçınan, onları küçümseyen, lanetleyen bir bücür yoktu. Tam tersine yaptıkları yüz kızartıcı işi, tıpkı bir demirci ustasından kendisine iş öğretmesini isteyen bir çırak namzedi gibi öğrenmek isteyen cellatlığa hevesli küçük bir çocuk vardı. Hem de rengi Çingeneye hiç benzemeyen sarı suratlı kıtıpiyos bir bacaksız.

Cellatlar bir anda içlerinde tuhaf bir huzur duydular. Bu huzur belki de mesleklerine yapılan ve iltifat değeri taşıyan bu dileğin huzuruydu, belki de çocuğun bir cin olmadığından iyice emin olmanın. Bunun üzerine dördü birden gülmeye başladı. İçlerinden en yaşlısı kahkahalar atarak sordu:

— Kim söyledi sana cellat mezarlığı görmenin uğursuzluk olduğunu?

— Zibâ söyledi.

— Zibâ mı? O da kim. Bir Çingene kadın mı?

— O benim babaannem.

— Bir Çingene piçi misin sen? Bembeyaz suratınla! Yoksa çalıntı bir çocuk mu?

— Çalıntı değilim tabii ki bir Çingeneyim!

— Adın ne senin?

— Leon, Maymuncu'nun torunu Leon!

Cellatlar yine şaşırdılar. Küçük çocuk yalan söylüyora benzemiyordu. Ama o sapsarı suratı, bembeyaz ipek gibi teniyle ve de ismiyle bir Çingeneye hiç benzemiyordu. Üstelik Çingenelerin bile Çingeneliklerinden utandıkları bir devirde, üzerinde hiçbir izini taşımadığı Çingeneliğiyle bir de övünüyordu. Cellatlar karşılarındaki çocuğa bir kez daha alıcı gözle baktılar. Evet giyimi bir Çingene çocuğunkinden farksızdı ama sarı beyaz teni, hele hele Leon ismi? Bir Çingene hoyratlığından çok Yahudi bilmişliğiyle bakan gözleri?

— Madem Çingenesin, Çingeneliğini ispatla bakalım! dedi cellatlardan biri.

Leon hemen Zibâ'nın ocak başında yemek yaparken sık sık söylediği bir Çingene türküsünü okumaya başladı:

Palenin da ravela
Ojamutru namola
Bori habe kerala
Dale Kolonçi yala
Dade Kolondi kela

Leon'un mükemmel bir Çingene şivesiyle okuduğu bu neşeli türkü lanetli mezarlığın ortasına bir göktaşı gibi düştü. Ölümün ve vahşetin kol gezdiği bir dünyada, küçük bir çocuğun şen ruhundan kopup gelen bir Çingene türküsünün hiç ama hiç yeri yoktu.

Yoksa var mıydı?

Cellatlar tarihine namıyla geçecek olan Deligâvur Leon herhalde cemaate alelade bir giriş yapmayacaktı! Bu tanışmanın öyküsü tabii ki sıra dışı olacaktı.

Rastlantı:

Beklenmedik ya da önceden kestirilemeyen durum; tesadüf; denk gelme. Nedeni başka bir mikrop olan bir hastalık sırasında rastlantıyla bulunan bakteri ya da virüse **rastlantı mikrobu** denir. Felsefede rastlantı kavramı olasılıklar hesabının da ortadan kaldırmayı başaramadığı bir belirsizlik fikrine bağlıdır. Rastlantı yaşamın temel bir özelliğidir. Kaleme alınırken ya da okunurken bazı unsurları rastlantıya bırakan yapıta **rastlantısal yapıt** denir. Aynı bitki topluluğuna ilişkin bitkiler listesinin dörtte birinden azında rastlanan türe **rastlantısal tür** denir. Her rakamı, kura yoluyla eşolası çekimle elde edilen ve sırasına bakılarak örnekleme girecek bireyleri belirlemeye yarayan sayılara **rastlantısal sayılar** denir. Perspektif olarak canlandırılmak istenen bir nesnede, birbirine koşut ama resim düzlemine dik olmayan iki doğrunun izdüşümlerinin yatay çizgi üzerinde karşılaştığı nokta **rastlantısal nokta**dır.

Rastlantı belki de tanrının ta kendisidir.

Botan artık biliyordu: Tanrı rastlantının ta kendisiydi.

Botan tanrıya inanıyor muydu?

Bundan kendisi de emin değildi. Aklı inanmamaktan yanaydı. Dinlerin bir tarihi olduğunu bilen biri tanrıya nasıl inanırdı ki? Başlayıp biten bir sürü geçmiş, aynı zamanda başlayıp bitecek bir sürü de gelecek demektir. Tanrı fikri farklı renklerde kıvılcımlar gibi bir anda parlayıp bir anda sönen ölümlü ateşböcekleriydi Botan için.

Ama bir yandan da tanrıya inanmak istiyordu. Tıpkı cahil köylüler gibi. Bilmemek istiyordu; bildiğinden değil de bilmediğinden korkmak istiyordu. En önemlisi de kendisinden büyük bir şey olduğuna inanmak istiyordu. Başına gelenlerden sorumlu bir şey. Babasının evi terk etmesinin, esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmasının, sonra öldürülüp parçalanmasının bir sorumlusu olmalıydı. Botan'ı delilikle tanıştıran bu tuhaf olaylar zincirinin bir sorumlusu... Annesi, babası ve kendisi dışında. İlahi bir sorumlu!

Tanrı bu iş için biçilmiş kaftandı. Ve sırf bu yüzden Botan zaman zaman tanrıya inanırdı.

O gün, yani babasının varsayımsal katili olan sarışın kadın ölü olarak ambulanstan indirildiğinde de tanrıya inandı. Tanrının kurguladığı ilahi rastlantı, içine tuhaf bir huzur verdi. Bu alışılmadık tutku, acil serviste pasif bir seyirci olma tutkusu, ruhuna uysal bir kene gibi yerleşmiş olmasaydı belki de sorularına hiçbir zaman cevap bulamamanın ağırlığıyla yaşamak zorunda kalacaktı.

Ölü kadın sedyenin üzerinde yatıyordu. Gözleri yarı aralıktı. Sedyeden sarkan kolunda morluklar ve iğne izleri vardı. Botan, babasının varsayımsal katilinin aşırı dozdan öldüğünü düşündü.

Sedyeden sarkan elleri kabaydı kadının. Kaba ve güçlü. Bir erkeği satırla doğrayıp parçalara ayırabilecek kadar. Ama yüzü... yüzü hiç öyle değildi. İnanılması zordu ama bir meleğe benziyordu. Belki öldükten sonra benzemişti meleğe. Çünkü yıllar önce gazetedeki resimde gördüğü kadının yüzündeki ifadenin meleksilikle uzaktan yakından bir ilişkisi yoktu. Kaskatı bakıyordu kadın objektife. Bir erkeği, kendisini delirten iğrenç bir adamı öldürüp parçalara ayırmış, her parçayı ayrı ayrı torbalara doldurup şehrin farklı yerlerine çöp gibi atmış bir kadının katılığında. Sevgisi küçümsenmiş bir kadının kaskatılığında.

Oysa şu anda, sedyede yatarken ve ölü gözleri yarı açık parlarken, tıpkı bir melek gibiydi. İnce dudaklarının kıvrımında bir de tatlı gülümseme. Belki ölürken iyi bir şeyler görmüştü. Ya da iyilik vaat eden bir şeyler... Belki ölürken bir şeyleri sevmişti... Ölümle ilgili bir şeyleri...

Botan büyülenmiş gibi takıldı sedyenin peşine. Sedyeyi gürültülü tekerlek izlerinin peşi sıra Adli Tıp morguna doğru sürükleyen hastabakıcılar gözlerini sedyeden ayırmadan telaşlı adımlarla kendilerini izleyen Botan'a onu tanıyıp tanımadığını sordular.

— Tanımıyorum... tanımıyorum.... tanımıyorum... ama yıllar önce ölen melek anneme öyle çok...öyle çok... öyle çok benziyor ki!

Aşırı dozdan ölen yorgun bir hayat kadınını melek annesine benzetecek kadar yaralı ve telaşlı delikanlıya acıdı hastabakıcılar. Onu hoş gördüler... O gün ve sonraki günlerde ölü kadınla ilgili sorduğu her soruya sevecen bir sabırla cevap verdiler.

Botan ilk gün ismini sordu kadının. Gazete haberinde A. K. olarak geçen isim o zamandan bu zamana tuhaf bir oyun olmuştu onun yaşamında. Kadına kendi kendine isimler yakıştırmıştı. A ile başlayan ne kadar çok isim vardı. Ayla, Ayşe, Aynur, Alev, Aysel, Ahu... K ile başlayan soyadı bulmaksa daha zordu. İsimlerde ne de olsa bir kural vardı ama sıra soyadına gelince iş büyüyordu. Her şey ama her şey soyadı olarak karşımıza çıkabilirdi. Karaman? Kardelen? Kozoğlu? Kanter? Kerimanefendiler? Kanber? Kastel?..

Aslında çoğu soyadı kişisel ipuçları taşırdı. Bazen sahibinin fiziğiyle bazen huyuyla ilgili olurdu bu ipuçları ya da alışkanlıklarıyla. Dedesinden kalıtsal uzun bir boyu olan bir tanıdığının soyadı Uzunoğlu'ydu. Kıskanç bir arkadaşının Haset diye soyadı vardı. Peki bu kadının soyadı aynı varsayımsal oyunla ne olabilirdi. Kaltak? Kaçak? Kayıp? Kimliksiz? Kötü? Kadın? Katil? Aylin Kaltak! Arzu Katil! Ayşen Kayıp! Aydan Kimliksiz!

Babasının varsayımsal katiline ölene dek –Botan kendim ölene dek diye düşünürdü bunu– isim yakıştırma oyunu oynayacağını sanıyordu. Ama kader, o tanrısal kader hiç sonu olmayacakmış gibi görünen bir oyuna son nokta koyma fırsatı vermişti Botan'a. Kadının ismi!

A.K.'nın anlamı! Bu anlamın peşinde akıl oyunları...

Ayşe ya da Ahu olması arasında bir fark var mıydı?

Vardı. Babasının ölürken "Yapma Ayşe" demesi nahif bir duygunun karşılığıydı. Çünkü Ayşe nahif bir isimdi. Bir köylü ismi. Basit, iddiasız, alelade bir isim. Babasının katiline yakışmayan bir isim. Babası ölürken Ayşe diye yalvarmak istemezdi. O Ahu'yu tercih ederdi. Biraz aşifte bir isim olmalıydı. Ahu....yapma Ahu...yalvarırım çek o bıçağı boğazımdan... Ahu ne yapıyorsun... beni öldürecek misin... beni öldürecek misin... beni öldürecek misin...

— Bilen yok, dedi hastabakıcı Botan'a. Bir pasajın tuvaletinde bulmuşlar. Çantasında kimlik falan yokmuş. Parmak izine de bakıyorlar ama bir şey çıkmıyor.

"Nasıl olur," demedi Botan. "O, babamın katili; on yıl önce yargılandı. Hatta belki hapis bile yattı. Gazetelerde kocaman fotoğrafları vardı... Parmak izi poliste mutlaka olmalı!.." demedi. Sustu. Demek ki tanrı babasının varsayımsal katilinin ismini öğrenmesini istemiyordu. Tıpkı Botan'ın babasının gerçekten ölüp ölmediğini öğrenmesini istemediği gibi. Tanrı Botan'ı cahil bırakmaya kararlı. Belki de kendisi hakkında bir şey öğrenmesini engellemek için yapıyor tüm bunları.

Kendisi?

Kendisi hangisi?

Tanrı mı? Botan mı? Rastlantı mı? Bilinmezlik? Yalan? Belki de masal; evet kadim bir masal tanrının sakladığı, Botan'a asla anlatmadığı... anlattırmadığı... o dehşetengiz paramparça baba masalı... Bu hayatta tanrı dahil her şey cinai...

Rüya:

Uyku sırasında vuku bulan ve bir kısmı belleğe kaydedilebilen ruhsal olay. Gerçekleşmesi istenen bir şeyin az çok düşsel ya da düşünsel tasarımı. Gerçekleşmesi anlamsız durum; hayal. **Rüyalarına girmek**, bir şeyden ya da bir kimseden çok etkilenmek anlamına gelir. Olağanüstü güzel şeylere **rüya gibi** denir. Gerçekleşen rüya **rüya-yı sadık**; gerçekleşmeyen rüya **rüya-yı kâzibe'**dir. Rüya çoğunlukla uykunun aykırı uyku denilen evresinde ortaya çıkar. Bu sırada her şey, sinir sistemi dış âlemle tüm ilişkisini kesmişçesine, rüyada olup bitenlerin bilincine varmayı sağlayan bir iç uyanıklık varmışçasına gelişir. Freud'un rüyaların yorumlanmalarında kullandığı yöntem rüyanın bir isteğin gerçekleşmesi olduğu görüşüne dayanır. İstek rüyada biçim değiştirmiş olarak ortaya çıkar. Freud'a göre bilinçdışına ulaştıran rüya, bağdaştıkları ölçüde iki isteği yerine getirir. Bunlar bağdaşmazlık içindeyseler, çatışmalarıyla ilintili olan boğuntu, kâbus olarak ortaya çıkar.

Gerçekler rüyalara saklanmayı sever.

Halat'ın sırrını, karşısında hüngür hüngür ağladığı gün sezen Zaman Dayı onu bu sırla hiçbir zaman yüzleştirmedi. Kendisi de tıpkı Halat gibi hayatını kocaman bir sırrı sırtlayıp geçirmeyi göze almamış mıydı; sırlara saygı duymasını herkesten çok bilmeliydi. Sır artık sır olmasa da, sırrın sahibi sırrın sır olmaktan çıktığını bilmemeliydi... sonuna kadar... tabii ki bir son varsa eğer.

Zaman Dayı'da Halat'ın sırrı, Halat'ta Zaman Dayı'nın sırrı; her ikisi de birbirlerinin sırrını bilerek ve kendi sırlarının hürmetine, bu karanlık bilgilerin ışık aldığını birbirlerine sezdirmeden yaşamayı bildiler.

Zaman Dayı'ya sırrın önemini ilk kez hapishanedeki bir arkadaşı söylemişti.

"Bazılarımız hayata sadece bir sırrı var kılmak için geliriz."

Bu sözü hayatının gizi gibi fısıldayan Baba Veysel, yaşlı bir adamdı. Hapishaneye çocuklarını öldürdüğü için girmişti. Kendi çocuklarını... Ömür boyu orada kalacaktı. Zaman Dayı gibi bir gün dışarı çıkma umudu yoktu. Böyle bir umudun peşinde de değildi. Kanserdi ve ölmek üzereydi. Gerçi hâkim ona acıyıp cezasının ertelenmesini istemişti ama buna yaşlı adam şiddetle karşı çıkmıştı. O, hapiste kalmak istiyordu. Hapiste kalmak... ömür boyu... ömrünün o kısacık boyu...

Onun hayat öyküsü "neden Allah insana böyle bir hayat biçer" dedirtecek türden akıl almaz bir trajedi ateşiyle, dert, keder ve felaketle dağlanmıştı. Karısı dördüncü çocuklarını doğururken ölmüştü. Dördüncü çocuk, öncekilerin aksine oğlandı ama iki küçük kız kardeşi gibi özürlüydü. Gözleri görmüyor, belden aşağısı yaşamıyordu bebeğin. Tıpkı öbür iki kız kardeşi gibi. Çocuklardan sadece en büyüğü sağlamdı. Sapasağlam ve akıllı bir kız. Son bebek doğduğunda ve anneleri öldüğünde

ablaları Şerife on iki yaşına yeni basmıştı. Şerife annesiz kalan özürlü üç kardeşine bakabilecek kadar büyüktü; ve arada sırada babası evdeyken yaşıtlarıyla birlikte sokakta oynamak isteyecek kadar da küçük.

Yine öyle bir gün Baba Veysel sakat yavrularıyla birlikte evde kaldı, Şerife biraz sokakta oynamak için dışarıya çıktı. Akşam akranları teker teker evlerine döndüler. Şerife dönmedi. Baba Veysel hava karardığı halde eve dönmeyen kızının başına bir şey gelmesinden endişelenerek, yataklarında kör uykular uyuyan küçükleri Allah'a emanet edip evden dışarı çıktı. Çok fazla araması gerekmedi kızını. Az ötedeki inşaatın etrafında toplanan polis arabaları, ambulans ve kasaba halkı çok az ömrü kaldığını birkaç gün önce öğrenen Baba Veysel'in ömrünün o kalan azıcık kısmını bıçakladı... bıçakladı... bıçakladı.

Çocuğu inşaatta tecavüz edilip öldürülen ilk baba değildi. Ama biri daha birkaç aylık bebek olan üç özürlü çocuğuna bakabilecek tek kızı inşaatta tecavüz edilip öldürülen ve içindeki mel'un hastalığın kendisini de çok yakında öldüreceğini sadece birkaç gün önce öğrenen tek babaydı. Öyle garip bir acıyla deşildi ki yüreği, kızının, melek kalpli öksüz kızının tecavüz edilip öldürülmesine üzülemedi bile; yakında öksüz oldukları gibi yetim de kalacak olan kör ve felçli üç çocuğunun acısı dağladı içini. Kanlar içinde sedyeye konan kızının kelebek cesedine bakamadı. Koşarak eve gitti. Kör uykularında kim bilir ne rüyalar gören, kırlarda koşmak yerine anca sürünmeyi düşleyebilen çocuklarını, sakat çocuklarını, kadersiz çocuklarını, kendi çocuklarını... çamaşır ipiyle teker teker, usulcacık boğdu. Çocuklar ölürken sanki gülümsüyordu. Çocukların yüzündeki gülümsemeyi görünce, Allah katında günahsız olduğundan zerre kadar kuşku duymadı. Ama kul arasında suçluydu. Sırf bu yüzden çocuklarını öldüren elleriyle kendi canına kıymadı. Gözlerinde mutluluk yaşlarıyla gidip polise teslim oldu. Allah nasılsa çok yakında onu yanına alacaktı. Dünyada işlediği suçun cezasını çekerse, vicdanı daha rahat, gönlü daha huzurlu olacak, karısının ve çocuklarının yanına nasıl olsa çok yakında uçacaktı.

Baba Veysel'in bu akıl almaz hayat hikâyesini herkes bilirdi ama onun kimselerin bilmediği bir de sırrı vardı. Baba Vey-

sel, "Çocukların neden sakat doğdu Baba" diye sorduklarında ağlamaya başlardı. Koca adam hüngür hüngür ağlardı ama ağzını da bıçak açmazdı. Karısının aslında kız kardeşi olduğunu söyleyemezdi. Bu acılı sırrı içindeki kör kuyuda saklardı.

Zaman Dayı, kendi sırrı başında fır dönerken uykusuz geçen gecelerinde, üst ranzada kâbuslarla boğuşan Baba Veysel'in sayıklamalarından öğrenmişti gerçeği. Ama bu sırrı çözdüğünü asla belli etmedi Baba Veysel'e. Allah'ın kendisini cezalandırmak için sakat çocuklar verdiğini, tek sağlam çocuğunun başına gelen felaketin nedeninin bu lanet olduğunu, kendi çocuklarını öldürerek yüklenecek en ağır suçu kendine yüklediğini sayıklardı Veysel geceleri. Sonra küçük yaşta kız kardeşine nasıl âşık olduğunu anlatırdı rüya meleklerine. Kız kardeşinin güzelliğinin aklını nasıl başından aldığını... Bu aşkın nasıl karşılıksız kalmadığını. Köyden elle tutuşup kaçışlarını... Bu aşkın günah olmasını küçük akıllarıyla hiç anlayamayışlarını... Kimselerin onları tanımadığı yerlere yerleşip orada karı koca gibi yaşayışlarını, ilk çocukları sapasağlam doğduğundaki sevinçlerini... Sonraki bebeğin sakatlığını hiç kötüye yormayışlarını, sonrakinin de, sonrakinin de...

Zaman Dayı bu lanetli geçmişi yüklenip onunla aynı hücreye sığınan ve buram buram günah kokan bu adama acırdı. Belki de Allah'ın her ikisini de kederle sınadığını sanırdı. Bir gece, Baba Veysel'in hiç sayıklamadan uyuduğu o gece, ertesi gün tuhaf bir şey olacağını sezmişti. Sabaha karşı kendisi de sızdığında Baba Veysel'in huzurlu nefesi hücrede hiç alışılmadık bir rüzgâr estiriyordu. Birkaç saat sonra sabah kalk ziliyle uyandığında hücrede kendi nefesinden başka hiçbir ses olmadığını fark etti ve içinde tuhaf bir huzur duydu. Baba Veysel ölmüştü.

Aslında Zaman Dayı'nın aklında hapisten kaçmak yoktu. Tıpkı bir zamanlar hapse girmek olmadığı gibi. Ama Baba Veysel'in cesedi hiçbir yakını olmadığı için sırrıyla birlikte gömüleceği kimsesizler mezarlığına gönderilmeden önce, hapishanedeki küçük mescide götürüldü. Aralarında Zaman Dayı'nın da bulunduğu kalabalık mahkûm güruhu mescidi tıka basa doldurmuştu. Günlerin ranzalarda oflayıp puflayarak geçirildiği

hapishanede cenaze namazı bile değerli bir sosyal etkinlik sayılıyordu. Zaman Dayı bu sıkışıklıktan bunalmış, mescidin en uzak köşesinde duvara dayanmış, gözleri kapalı, hocanın ölünün sırrını bilmeden ama sanki bilirmiş gibi yaptığı konuşmayı dinliyordu:

— Mümin kardeşlerim. Kimse günahsız değildir. Ama Allah-u Tâlâ günahları affeder. Yeter ki ona sığınmayı bilelim. Ondan günahlarımızı affetmesi için af dileyelim. Hiçbir günah cezasız kalmaz Müslüman kardeşlerim. Ama peygamber efendimizin de dediği gibi...

Tam o sırada Zaman Dayı sırtını dayadığı duvarın yerinden oynadığını hissetti. Önce duygusal bir hezeyan içinde olduğunu ve bu hezeyanın onda saçma bir sanrı yarattığını sandı. Etrafına bakındı. En arkada duruyordu ve herkesin sırtı ona dönüktü. Karşıda tabutun başında vaaz veren hoca da kendi ağzından çıkan sözlerin huşusuyla gözlerini yummuş, bedenini sağdan sola sallayarak yeşil cüppesini savura savura Allah'tan aldığına inandığı sanrısal güçle, günahkâr kalabalığın karşısında, günah üzerine ahkâm kesiyordu.

Zaman Dayı duvara biraz daha yaslandı. Evet duvar yerinden gerçekten oynuyordu. Elleriyle arkasını yokladı. Orada bir kapı vardı; yarı aralık taş bir kapı. Kimsenin ona bakmadığından iyice emin olduktan sonra usulca yere çömeldi, yüzünü duvara döndü ve kocaman taş bir blokun filmlerdeki gizli geçitlere açılan kapılar gibi yerinden oynadığını fark etti. Taşı tüm gücüyle ama usulca itti. Geçebileceği kadar bir aralık oluşur oluşmaz neden ve nereye gittiğini hiç düşünmeden kapıdan karanlık deliğe süzülüp taş bloku telaşla gerisin geriye yerine yerleştirdi. O sırada öyle korkunç bir gürültü çıktı ki hocanın anlattıklarına pür dikkat safi kulak kesilmiş kalabalık ve tabii ki hoca da bu beklenmedik gürültüyü ilahi bir ikaz olarak algıladılar ve büyük bir telaşa kapıldılar. Kimse ne olduğunu anlayamadı. Kimse birbirine bir şey diyemedi. Hoca vaazını korkudan kısa kesti. Suçluların ve gardiyanların hepsi o an orada olduğundan emin oldukları şeytandan ölesiye korktular ve tüm günahlarını affetmesi için Allah'tan af dilediler, üç kulhüvallah bir elham okuyup çocuklarının katili Baba Veysel'in ce-

naze namazını hızla kıldılar; mescitten adeta kaçışarak hücrelerine dağıldılar.

Zaman Dayı'nın yokluğu akşam sayımında anlaşıldı. Hapishane müdürünün sesi tüm koğuşlardan duyuluyordu:

— Adamı bulamıyoruz da ne demek! Nasıl bulamazsınız adamı. Yer yarıldı da yerin dibine girmedi ya bu lanet herif!

Yeraltı:

Yer yüzeyi altı, belli bir derinlik... Genellikle tamlayan olarak gizli, yasadışı olanı belirtir. "**Yeraltından Notlar**" (Zapiski iz podpolya) Dostoyevski'nin bir öyküsüdür. Bu hikâye çağdaşları tarafından anlaşılamamış ama Nietzsche tarafından bir "vahiy" olarak değerlendirilmiştir.

Yeraltı karanlıktır, tehlikelidir ve sır saklamakta ustadır.

Bir gece Aziz eve elinde kırmızı bir fenerle geldi. Bu fener de çöpten arada sırada çıkan sağlam eşyalardan biriydi. İçinde hâlâ dolu olan pilleri bile vardı. Sadece camı çatlaktı ama bu kusur onun işlevini zerre kadar zedelemiyordu. Yakıldığında etrafı pırıl pırıl aydınlatıyordu. Bir sürü eksiği bulunan eve bu fener lazım olan belki en son şeydi ama Aziz onu satmaya kıyamamış, küçük kızına bir oyuncak olur umuduyla eve getirmişti. Ayşe, kırmızı feneri görünce güldü:

— Bir bu eksikti evde. İyi oldu fener bulduğun Aziz, diye kıkırdadı.

Hüsran sevinçten çığlık attı. Küçük kızına getirdiği camı çatlak bir fenerin onu bu kadar sevindirmesine Aziz de şaştı. Sanki çöpten getirdiği küçücük bir fener değildi de kırmızı kurdeleli rugan bir pabuçtu.

— Bu benim mi şimdi baba, diyerek sevinçle eline aldı feneri Hüsran.

— Senin ama ne yapacaksın onu ki?

— Bilmem! Daha önce hiç fenerim olmamıştı.

— Sanki daha önce başka şeyleri olmuş da bi'feneri olmamış gibi! Kız ne komiksin sen!

Şiddet:

Bir olgunun gücü, yoğunluğu, sertliği. Yoğun, sert ve çoğu zaman yıkıcı bir güçle kendini ya da etkisini gösteren bir şeyin özelliği. Beden gücünün kötüye kullanılması, silahlı etkinlikler ve aşırı bir saldırganlık özelliği taşıyan ilişkilerle belirginleşen edimlerin tümü.

Şiddet vahşetin en yakın arkadaşıdır.

Leon tüm ısrarlarına rağmen mezarlığın yolunu nasıl bulduğunu cellatlara söylemedi. Mezarlığın ortasındaki kadim ağaç kovuğunun sırrını onlara vermedi. Oğlanın gözü pekliği kadar ketumluğu da cellatbaşının hoşuna gitmişti. Bu mesleğe hevesli tuhaf Çingene çocuğunu o gün serbest bıraktı ve dev mezar taşlarının arasında koşarak kaybolan oğlanın arkasından buyurdu:

— Yarın öğle saatinde Eminönü Meydanı'nda ol!

Ertesi sabah Leon, Zibâ'ya hiçbir şey belli etmeden evden sıvışıp kavurucu sıcağa aldırmadan Haliç kıyısından yürüyerek tam öğle vakti Eminönü Meydanı'na vardı. Meydanın ortasında kalın kalaslardan yapılmış kulemsi bir alet vardı; aletin etrafında terli, hevesli meraklı ve gürültücü bir sürü insan toplanmıştı. Küçük boyuyla bu tuhaf kalabalığı yarıp aleti görebileceği bir açıklığa ulaşmaya çalıştı ve ulaştığında gördüğü manzara karşısında donup kaldı. Dün mezarlıkta rastladığı adamlar şimdi de buradaydılar. Yüzleri siyah kukuletalarla kapalıydı ama seslerinden ve devasa cüsselerinden onları tanıması hiç zor değildi. Aletin üzerinde ucu kıvrık kasap çengeline benzer kocaman çengeller vardı. Cellatlar çırılçıplak soydukları bir mahkûmu yere yatırmış, yalvarmalarına aldırmadan itip kakarak ellerini ve ayaklarını halatlarla sımsıkı bağlıyorlardı. İnsanlar sanki bir panayır gösterisi seyreder gibi neşeli ve heyecanlıydılar. Cellatları yüreklendiren laflar atıyor, belli ki çok ağır bir suç işlemiş olan adama hakaretler yağdırıyorlardı. Leon gördüklerine çok şaşırmıştı. Cellatların suçluları çok korkunç yöntemlerle öldürdüklerini duymuştu ama işin böylesine uluorta kanlı bir gösteriye dönüştürülebileceği aklına gelmemişti.

Gözlerini açmış hayretle suçlunun makaralara takılı iplere bağlanıp aletin tepesine çekilişini seyrederken, yamaklarına

buyruklar haykıran cellatbaşı göz ucuyla Leon'u gördü. Onu ani bir hamleyle kolundan tutup kalabalığın arasından yanına çekti ve kulağına fısıldadı:

— Al işte sana ilk ders!

Leon tepede duran adamın bedenini yukarda sabitleyen halatın ucunu birden elinde bulunca ne yapacağını şaşırdı. İdamı seyredenler olan bitenden bir şey anlamamış ama şehvetli tezahüratlarla ipin bir an önce bırakılması için bağırıp çağırmaya başlamışlardı. Cellatbaşı Leon'un mahkûmu yukarda zorlukla tutan koluna ani bir sille vurdu, Leon boş bulunup halatın ucunu bıraktı ve tepedeki zavallı çığlıklar atarak bir anda çengellerin üzerine düştü. Alandaki kalabalık anında sus pus olmuştu. Bir an sadece bedeni çengellere takılıp liğme liğme olan adamın böğürtüsü duyuldu. Sonra yeniden sessizlik. Mahkûm ölmüştü. Bunu anlayan kalabalık bu kez sevinç çığlıkları atmaya başladı. Kalabalığın içinden bir sürü adam gelip "cesur çocuk" diyerek Leon'un sırtını sıvazladı. Gösterilen ilgiden Leon son derece memnundu. Büyük bir iş yapmış olmanın gururuyla o an kendisini gerçek bir cellat gibi hissetti.

Ertesi günü beklemeden o akşam gizlice bohçasını hazırladı ve evden kaçıp soluğu Sarayburnu'ndaki Cellat Ocağı'nda aldı. Zibâ kayıp torununun artık padişahın emrinde bir cellat yamağı olduğunu ertesi gün koca iki kese altınla eve gelen haberciden öğrenecekti.

Zibâ çok ağlayıp sızladıysa da Maymuncu iki kese altına tav oldu. Olan bitenler çoktan bir Çingene kızıyla evlenip art arda yedi çocuk sahibi olan Zobi'nin zaten doğduğu ilk günden beri umurunda değildi. Oğlunun ortalardan kaybolması, hele hele Cellat Ocağı'na girmesi onu zerre kadar ilgilendirmedi. Sadece Zibâ çok üzüldü bu zeki ve farklı torununun kaderine. Oysa Zibâ'nın ne güzel düşleri vardı Leon için. Belki diyordu, mektepler bitirir ve Çingene kaderine meydan okur... sonra beyaz teni ve Yahudi ismiyle gider başka bir mahalleye yerleşir diyordu; annesi kadar güzel ve soylu bir kadınla evlenir; yoksul ve lanetli Çingene tarihine meydan okur diyordu... Torunu dedesine ya da babasına benzesin istemiyordu... Hele hele cellatlığı aklına hiç getirmiyordu...

Cellatlık!

Leon birdenbire kendini bambaşka bir dünyanın içinde bulmuştu. Artık Maymuncu'nun yanında sokak sokak dolaşıp para dilenmek yoktu; Yahudi Avram'ın kapısında çeyrek altın için bağrışıp çağrışmalar, itişip kakışmalar da bitmişti. Bunlara çok seviniyordu ama Zibâ'yı özlüyordu. Onun sevecen dokunuşlarını, benzersiz Çingene çorbalarını, zaman zaman kendi kendisinin falına bakıp kısmetsiz kaderine dövünmelerini, sonra en çok sevdiği torunu Leon'a sarılıp sevinmelerini, her halini özlüyordu... Ama bu özlem onun iyi bir cellat yamağı olmasını engellemedi. Cellatbaşı onu her türlü infazda yanına alıyor mesleğin tüm inceliklerini, en vahşi yöntemlerden en insaflı yollarına kadar her şeyi öğretiyordu. İdam hukuku fazla karmaşık değildi. Eğer bir suçlu yol kesen bir haydut ya da denizlerde vahşet saçan bir korsansa, Balkanlar'dan öğrendikleri bir yöntemi uyguluyor, suçluyu kazığa oturtuyorlardı. Mahkûmun yine ayakları ve elleri sıkıca bağlanıyor, sonra bilek kalınlığında sert bir ağaçtan yapılan yağlı bir kazığa özenle çakılıyordu. Bu çok maharet isteyen bir işti. Kazığın kuyruksokumunun tam ucundaki deriye girmesi, omurgaya zarar vermeden yukarıya doğru gitmesi ve enseden çıkması gerekiyordu. Amaç mahkûmun çok uzun sürede çok acı çekerek can vermesiydi. Çok az uygulanan bir başka yöntem de çarmıhta mumyalamaktı. Asırlar öncesine ait bu öldürme şekli ancak çok özel durumlarda padişahın ya da sarayın ileri gelenlerinden birinin emriyle gerçekleştiriliyordu. Suçlu bir çarmıha yüzükoyun bağlanıyor, omuz başları ve kaba etleri bıçakla oyuluyor, içlerine iri yağ mumları dikiliyordu. Sonra bu mumlar yakılıp çarmıh bir devenin ya da atın sırtında şehrin bir ucundan öbür ucuna kadar gezdiriliyordu. Çok ender olarak bu işkenceye dayanıp ölmeyen mahkûma rastlanırdı. O durumda adamı çarmıhtan indirip asıyorlardı. Hırsızlara ve katillere hiç acınmıyordu. İnfaz öncesi zaten işkenceden geçirilen suçlular çoğu kez kazığa oturtulmadan ya da çarmıha gerilmeden ölüyorlardı ve işkencede ölenin hesabı kimseden sorulmuyordu.

En ağır işkencelerden biri de suç işleyen din adamlarına yapılıyordu. Onların kafaları sarayın avlusunda bulunan ve di-

bek denilen büyük havanlarda dev tokmaklarla dövülüyor, din adamları büyük bir azap içinde can veriyorlardı.

Ama suçlular eğer asker ya da devlet memuruysa iş biraz değişiyordu. O zaman cellat çift oluklu bir palayla tek vuruşta suçlunun kellesini uçurmalıydı. Hatta suçlu yüksek rütbeliyse ardından bir de gösterişli bir cenaze merasimi yapılır ve mezarının başına üzerine onu metheden sözler yazılı bir mermer taş dikilirdi. Ama öldürülecek olan devrik bir hükümdar ya da siyasi bir mahkûm oldu mu iş yine değişirdi. Onlar boğularak öldürülürlerdi. Bu iş için de ipek bir halat ya da şık işlemeli bir kuşak kullanılırdı. Bu halat ya da kuşak, mahkûmun boğazını acıtmasın diye önce iyice yağlanırdı. Boğularak öldürülen suçlunun başı şifre denilen keskin bir usturayla gövdesinden ayrılıp bazen ibret taşının üzerine konur bazen de saray kapısının şehre açılan yanından dışarı atılırdı.

Leon adam öldürmeyi kısa sürede tüm incelikleriyle öğrendi; birkaç yıl içinde iri elleri kafa dağıtan tokmakları kolayca kavradı; gücünü genç bir veliahtı gafil avlayıp yağlı ipek urganla usulcacık boğabilecek kadar kontrol etmekte ustalaştı; tek vuruşla kafa uçurmakta üstüne yoktu. Ama en sevdiği yer hâlâ cellat mezarlığıydı. Bu mezarlığa tıpkı bir zamanlar evlerinin bahçesinde tesadüfen bulduğu dehliz gibi, sarayın içinden girilen bir başka dehlizden gidiliyordu. Suçluların işkenceden arta kalan liğme liğme bedenleri, kesik başları torbalara konup bu mezarlıktaki çukurlara atılıyor; bir cellat öldüğünde ya da öldürüldüğünde cesedi yine bu ıssız mezarlığa gömülüyordu. Leon öldüğü zaman çocukluğunun bu cennet bahçesine gömüleceğini bilmekten tuhaf bir haz duyuyordu. Ve tesadüfen girdiği bir dehlizden bu mezarlığa çıkacak üzgün bir çocuğa rastlayacağı günü iple çekiyordu.

Ölmek:

Bir canlının yaşamının sona ermesi. Canlı bir şeyin hayati işlevinin azalması. **Zaman öldürmek**, boşa zaman geçirmek demektir. **Bir cihazın ölmesi**, artık kullanılamaz hale gelmesidir. **Bir şey için ölmek**, onu çok istemektir. **Bir şey yüzünden ölmek** onun çok etkisinde kalmaktır. Birinin ölmesini sağlamaya **öldürmek** denir. Türk Ceza Kanunu'na göre bu eylem suçtur. Bu eylemin suç sayılmasının nedeni yaşam hakkını korumaktır.

Yaşamanın ilk şartı bir gün mutlaka ölmektir.

Kadının ismi yoktu. Kadının kimliği yoktu. Kadının varlığı, geçmişi meçhul bir cesetten ibaretti. Botan bildiklerini kimseye söylemedi. Günler geceler boyu morgun kapısında yarı uyur yarı uyanık bir vaziyette bekledi. Belki biri gelirdi. Kadını tanırdı. Tanıdığı kadını alır bir mezara götürürdü. Gömerdi. O da o tanıdığı izlerdi. Kadının mezarını görürdü. Sonra belki evini, yakınlarını görürdü. Belki gizlice aralarına girer kadının kişisel eşyalarını karıştırırdı. Kim bilir belki babasına ait bir şey bulurdu. Bir resim, bir mektup, bir... bir... bir bıçak! Ya da belki, bu çok küçük bir ihtimaldi, biliyordu, babası gelirdi kadının cesedini teşhis etmeye. Babasını öldürmediyse eğer, babası bir yerde yaşıyorsa ve bu kadını hâlâ seviyorsa, ölümün kokusunu aldıysa, dayanamayıp gelip bakmak isterse sevgilisinin ölüsüne...

Hele bir de babası öldürdüyse bu kadını. Katiliyse eski sevgilisinin. Yıllar sonra bir tuvalette koluna batırdığı enjektörün içine kötü malı o doldurduysa. Cinayete aşırı doz süsü veren babasıysa. Gelip bakmak isterse katlettiği sarışın sevgilisine... Sevgilisinin onu öldürüp keskin bir bıçakla parçalara ayırmak isteyen o uzun parmaklı, uzun tırnaklı, kırmızı uzun tırnaklı, kıpkırmızı ellerine... Öldüğünden emin olmak isterse... gelirse... ya gelirse?

Gelmezse?

O zaman babasının öldüğünden emin olan Botan mı olacaktı?

Bu kadın yıllardır ruhunu kanırtan o soruya cevap bulmasına yarayacak mıydı?

Babam nerede?

Babam nerede?

Babam nerede?

Kimse gelmedi. Kadın on gün boyunca buz gibi bir dolapta

sapsarı ve kaskatı tanınmayı bekledi. Birkaç kişi kaybolan yakınlarını bulma umuduyla onun bulunduğu çekmeceyi açtırdı hastabakıcıya. Botan da yanlarında. Kadının yüzüne her seferinde ölülerini arayan umarsızlarla birlikte baktı. Ve her seferinde ölülerini bulamayan umarsızlarla birlikte ölüsünü bulamadığına sevinsin mi üzülsün mü şaşırdı.

Onuncu gün Botan morgun kapısından çıkarılan sedyeden sarkan eli tanıdı. Ölünün bir zamanlar yaşamı, belki de babasını ve muhtemelen daha birçok başka adamı tırmalayan kırmızı, kıpkırmızı tırnakları uzamış, boyalı kısımların altından beyaz bembeyaz tırnaklar belirmişti. Ama el aynı eldi. Babasını parçalara ayırıp, torbalara dolduracak kadar güçlü ve kinli...

Botan ölü bedende ölüme inat uzayan tırnakların tuhaflığını düşünmeye dalmışken birden olan biteni fark edip yerinden fırladı.

— Nereye götürüyorsunuz onu!

Botan'ın ölmüş melek annesine benzeyen bu hayat kadınına karşı hassasiyetini bilen hastabakıcılar telaşlı sorusunu genel kabalıklarından beklenmeyen bir yumuşaklıkla cevapladılar:

— Artık yıkanıp gömülecek.

— Nereye?

— Tabii ki kimsesizler mezarlığına.

Cinayet:

Ağır suç işleme; günahkâr olma; kirlenme. Türkçede sadece adam öldürme için; Arapçadaysa her çeşit cürüm için kullanılır. Bir hayvanı öldürmeye **cinayet ale'l-behime** adı verilir. Eğer bir köle ya da cariye öldürülürse buna **cinayet ale'r-rakik** denir. Eğer kişi yaralanır, bir organı kesilir veya kullanılamaz duruma gelirse bu **cinayet fi'l-aza** ya da **cinayet fi'l-etrâf**'tır. Eğer birini üzerine duvar yıkarak öldürürseniz buna **cinayet-i hâtit**, bir hayvana binip onunla öldürürseniz **cinayet-i râkip** denir. Cinayeti köle ya da cariye işlerse bu **cinayet-i rakîk**'tir. Eğer katil hayvansa bu da **cinayet-ül behâim** olur. Cinayetin çoğulu **cinâyat**tır. Cinayetle ilgili olan şeye erilse **cinai**, dişilse **cinaiye** denir.

Cinayet işlemekle cinnet geçirmek arasında dilbilimsel bir bağ yoktur. Her iki kelime de bambaşka köklerden, ancak benzer seslerden gelir ve tuhaf bir şekilde aynı yere varır.

Hapisten hiç istemeden, yanlışlıkla, neredeyse tesadüfen kaçan Zaman Dayı zaten hapse de yanlışlıkla girmişti. Aslında onun hapse girmesine neden olan o olay olana kadarki yaşamı, asla geleceğinde bir suç olabileceği ihtimalini içinde barındırmıyordu. O Karadeniz'in yemyeşil, anaç ormanlarına sırtını dayamış küçük bir balıkçı köyünde cinayetlerden, ölümlerden uzak, ermişler diyarına komşu bambaşka bir dünyada yaşıyordu.

Hapse giriş nedeni genç bir kızı öldürmesiydi. Daha doğrusu onu öldürdüğünü sanmalarıydı. Jandarma'da da, mahkemede de ağzını bıçak açmamış, soruların tümüne tek cümleyle cevap vermişti:

— Ben onu öldürmedim.

Aslında köydekiler de onun katil olmadığından emindi. Zaman'ın kimseyi öldürmediği, öldürmeyeceği kesindi. Ama bütün deliller aleyhineydi ve o gerçeğin ortaya çıkması için o hiç çaba harcamıyordu. Sadece "Ben onu öldürmedim" diyor, olayı aydınlatacak, gerçek katili ele verecek herhangi bir söz ağzından kaçmasın diye başka tek kelime etmiyordu.

O bir sır saklıyordu. Tıpkı aylar sonra hapiste tanışacağı Baba Veysel gibi, tıpkı yıllar sonra Balat'ta karşılaşacağı Halat gibi...

Her şey Karadeniz'in yemyeşil, anaç ormanlarına sırtını dayamış o küçük balıkçı köyünde olup bitti. Zaman, köyde herkesin sevdiği ve saydığı ve kendilerinden çok farklı olduğunu ta küçükken fark ettiği, kimseye benzemeyen çok tuhaf bir adamdı.

Annesiyle babası o daha bebekken art arda ölmüş, Zaman köyün orta yerinde kâh çay toplamaya giden kadınların eteğine, kâh balığa çıkan erkeklerin küreğine tutuna tutuna, bir ba-

şına büyümüştü. Yaşıtlarından hep uzak durur, fazla konuşmaz, küçücük haliyle kocaman düşüncelere dalardı. Ona bakan, karşısında büyük adam var sanırdı. Eğer ona bir bakan olsaydı. Zaman, öylesine kendi halinde büyüdü ki, sanki köyün ortasındaki koca gürgen, cami dibindeki kadim çeşme, yalçın bayırdaki dipsiz kuyu gibi ezelden beri köyün bir parçasıydı ve yine tıpkı onlar gibi ezelden beri sessiz ve vakurdu. Kimseyle konuşmazdı. Biri bir şey soracak olsa mümkün olduğunca az kelimeyle, sözden ziyade kimsede olmayan o keskin bakışlarıyla cevap verirdi. Sadece hayvanlar ve ağaçlarla konuşurdu. Hem de susmamacasına. Ormanın en ürkek hayvanları olan karacalar bile köyün yukarısında ormanın içine doğru yaptığı ahşap kulübesinin etrafından ayrılmaz, yavruların annelerine sürünüşü gibi Zaman yanlarından geçerken sevgiyle ona dokunurlardı. Sincaplar, tavşanlar, geyikler ve bilumum kuşlar omzundan inmezdi. İşte bu yüzden köylüler onu evliya bilirdi. Hayvanların dilini konuşan, insanlardan mümkün mertebe uzak duran ve kimselere bir zararı dokunmayan Zaman, Allah tarafından gönderilmiş bir ermişti ve köyü şeytanlardan, cinlerden ve bilumum kötülüklerden korumak için vazifelendirilmişti. Daha yirmi yaşına varmadan olgun bir adam haline bürünen Zaman'a kadın, erkek, genç, yaşlı tüm köylüler Zaman Dayı demeye başladılar. Varlığına saygıyı, yaşını gözetmeden esas saydılar.

Zaman hayatından memnundu... hem de çok memnundu.

Bütün gün ormanda kurumuş ağaçları keser, bir kısmını kendine odun olarak ayırır artanını kasabaya götürüp satardı. Köyün diğer erkekleri gibi balığa çıkmaz ama sık sık kayığına binip denize açılırdı. Kıyıdakilerin gözüne görünemeyecek kadar uzaklaştıktan sonra kürekleri bırakır ve deniz kuşlarıyla söyleşmeye dalardı. Göçmen balıklar onun yanından geçerken durur, Zaman'ı selamlarlardı. Yunuslar kırmızı kayığına sıçrar, başlarını okşatır, balinalar kuyruklarını çarpıp kürekleriyle oynaşırdı.

Zaman yiyeceğinden başka balık avlamazdı. Tıpkı ormanda karaca, geyik, ayı ya da tavşan avlamadığı gibi. O, hayvanlara kıyamazdı.

Böyle biri bir insanı öldürebilir mi?

Peki o zaman o öldürmediyse, o kızı kim öldürdü?

Zaman Dayı, "Ben onu öldürmedim," diyor başka bir şey demiyordu.

Ama kızın belden aşağısını kestiği balta sandalda bulunmuştu. Baltanın üzerinde sadece Zaman Dayı'nın parmak izleri vardı. Ve kayık baştan aşağıya kızın al kanına bulanmıştı.

Yine de Zaman Dayı, "Ben onu öldürmedim," diyor başka bir şey demiyordu.

Nasıl deseydi? Ne deseydi? Gerçeği mi söyleseydi?

"O bir denizkızıydı, belden aşağısı balıktı, kollarımda ölürken bana yalvardı, denizkızı olduğumu anneme söyleme, sırrımı ondan gizle ama cesedimi tümüyle balıklara yem etme. Toprağa gömülmek istiyorum ben, köyüme dönmek istiyorum ben," dedi mi deseydi?

Bunları dese, ona inanan olur muydu? Kız kollarında ölünce gözyaşları içinde baltasıyla balık bedenini ayırdığını, pullu kuyruğu suya attığını, kızın belden yukarısını da toprağa gömmek üzere köye getirdiğini keşke söylese miydi?

Çok sıcak bir yaz akşamıydı. Gökte yeniay vardı. Karadeniz Karadeniz olalı bu kadar uzun süre yağmursuz kalmamıştı. Erkekler balıktan dönmüş köy meydanındaki kahvede geceye dayanmaya çalışıyorlardı. Kadınlar sarı kafalı mavi bakışlı çocuklarını rengârenk eteklerine oturtmuş kapı önlerinde çekirdek çitleyip, sakız çiğniyor, bütün gün iki büklüm tarlada çalışmaktan ağrıyan bellerini sert yastıklara dayayıp iyileştirmeye uğraşıyorlardı.

O perşembe akşamı, o cehennem sıcağı, Zaman Dayı, kucağında kanlar içinde bir yarım kız cesediyle köyün ortasına gelip durduğunda sanki birdenbire gök yarıldı şimşekler çaktı, tanrılar hep birden bu küçücük köyün üzerine üşüştüler. Ama yağmur yağmadı. Yeniayın üzerinden kara bir bulut aktı. Tehditkâr bir rüzgâr esti...

Kahvedekiler gördükleri manzara karşısında donup kaldılar. Zaman Dayı'nın kollarında taşıdığı, Dul Hanife'nin geçen ay kaybolan kızı Yadigâr'dı. Yaşıtı kızlarla birlikte gözlerden ırak Çukurkoy'da denize girmişlerdi... Karadeniz'e... O ismi gi-

bi kapkara denize... Deniz sakin sakin dururken birden can alan girdaplarından birini salmıştı kızların üzerine. Kimseye bir şey olmamıştı da yüzme bilmediği için en kıyıda duran ve ayak bileklerini soğuk sularla yıkayan Yadigar'ı kapmıştı deli sular. Ayağının altındaki kumların kaymasıyla tepe taklak olan Yadigâr çığlık atacak vakit bile bulamamıştı suyun içinde kaybolup giderken. Onun yerine öbür kızlar atmışlardı çığlıkları. Ama ne fayda, suya karışan Yadigâr bir daha çıkmamıştı yukarı. Sığ denizin içinde sanki kocaman bir çukur açılmış, kız onun içine girip kaybolmuştu. Kızlardan ikisi yardım çağırmak için üstlerinin başlarının ıslaklığına aldırmadan köye kadar koşmuştu. Öbürleri donup kalmışlardı korkudan taşların üzerinde. Ağlaya ağlaya denize bakmışlardı. Sanki Yadigâr birden sulardan çıkacaktı. Çocuksu bir kahkaha atacaktı.

Balıkçılar günlerce aradılar Yadigâr'ın cesedini. Ama şalvarından bir parça dahi bulamadılar. Dul Hanife'ye tek kızının ölüsünü bile veremediler.

Hanife yine de bir çukur kazdırdı tepedeki mezarlığa, geçen yıl ölen kocasının mezarının tam yanına. Çukuru yine toprakla doldurttu, başına da mermerden bir taş diktirdi. Taşın üzerine bir kızının adını yazdırdı bir de kocaman balık resmi kazıttı. Sonra da boş mezarın etrafına, gelin bile olamadan ölen kızının anısına, beyaz tüller, kırmızı ipler doladı. Geceler ve günler boyu boş mezarın başında uyudu.

Eğer Jandarma komutanı olaya el koymasaydı, kucağında Yadigâr'ın yarım beden cesediyle köy meydanına gelen ve olan bitenle ilgili tek söz etmeyen Zaman Dayı'ya kimse soru sormazdı. Bu boş mezar açılır Yadigâr'ın yarım bedeni sorgusuz sualsiz mezara konurdu. Dul Hanife de belki böylece huzur bulurdu.

Ama öyle olmadı. O gece kahvede oturanlar arasında Jandarma komutanı da vardı. Bu şehirli komutan köylüler gibi Zaman Dayı'nın ermişliğinden anlamazdı. O yüzden herkes yerinde donup kalmışken, o sandalyesinden kalktı, hışımla Zaman Dayı'nın üzerine yürüdü. Bir yandan da telsizle merkezi arayıp köy meydanına hemen bir araç, birkaç da asker gönderilmesini emretti.

Sonrası malum. Kızın cesedi mezara değil, önce kasabaya, oradan da şehre götürüldü. Başka şehirden çağırılan uzman doktor, cesedin durumuna bakıp bir rapor yazdı. Kızın belden aşağısı keskin bir aletle kesilmişti. Aleti bulmak zor olmadı. Jandarma komutanı zaten kanlar içindeki kıpkırmızı kayığa ve kayıktaki kanlı baltaya el koymuştu. Durum ortadaydı. Kız boğularak ölmemiş düpedüz öldürülmüştü.

Jandarma komutanı cinayeti kolayca çözdüğünü sandı.

Köylülerin ermiş bildiği, ama aslında şehirde çok rastlanan sapıklardan biri olan bu tuhaf adam, denizde kaybolan kızı bir şekilde sağ bulmuştu. Ama onu köye getireceğine günler boyu tecavüz etmiş, sonunda da ondan kurtulmak için baltayla ikiye bölmüş, belden aşağısını tecavüz ortaya çıkmasın diye aç balıklara atmıştı. Ve yarı kaçık olduğundan ve cahil köylülerin saflığına güvendiğinden, sanki denizde kızın cesedini bulmuş gibi, zavallının kalan parçasını köye getirmişti.

Hikâye kısmen doğruydu. Ama kısmen! Zaman Dayı konuşsa anlatırdı: Boğulduğu sanılan kızı gerçekten sağ bulmuştu. Ama kız onun sandalına tutunduğunda zaten ölmek üzereydi. Evet kızın belden aşağısını kesip balıklara atmıştı ama bunun tek nedeni kızın öyle istemesiydi. Zavallının kalan parçasını kollarında köye getirdiği de doğruydu ama bunu da hem kız öyle istediği için hem de zavallı anası için yapmıştı. Belki boş mezar dolarsa, dul Hanife kızının yerini bilir, delirmez, mezar başlarında uyuyup aklını yitirmez sanmıştı.

Ama Zaman Dayı bunu jandarmaya, polise, hâkime nasıl anlatırdı. "Denizde kaybolan kızlar eğer balık prensle karşılaşırlarsa denizkızı olurlar dese, kim inanırdı. Prensi sevmezlerse üzüntüden ölürler dese... Yadigâr da prensin dalga sarayından kaçarken, tam üzüntüden ölürken, bana rastladı, bir denizkızının hiç yapmayacağı şeyi yaptı, bir insanoğlundan yardım diledi, ona nasıl hayır denirdi," dese?...

Zaman Dayı'nın aklından geçip dilinden dışarı akmayanlar, içinde sır kalanlar yalan değildi, masal değildi, Zaman Dayı delirmemişti, o gerçekten böyle hatırlıyordu olanları, onun kendi gerçeğiydi aklında sakladıkları... Ama o her zaman gerçeği mi görürdü, gerçeği mi yaşardı?

Aslında hayat ona baştan sona hayaldi. Karacaların dilini bildiğine inanması, göklerde uçan kuşlarla, denizlerde yüzen balıklarla konuşması, ormanda ağaçların sesini dinlemesi, sürüngenlerin tıslamalarına kulak kabartması, koynunda cırcırböcekleri beslemesi... Ve denizde ölmek üzere olan kırmızı kuyruklu bir denizkızı bulması... Zaman Dayı'nın hayatı baştan sona bir hayal karnavalı...

Zaman Dayı'nın gerçeğinin gerçeği bambaşkaydı:

Yadigâr tıpkı Jandarma komutanının tahmin ettiği gibi suda kayboldu ama boğulmadı. Komşu köyün delikanlılarından Yavuz onu kıyıda yarı baygın buldu ama genç kızı kucakladığı gibi sarp kayaları aşıp, tarlalardan koşup köye götüreceği, iyileşinceye kadar başında bekleyip güzeller güzeli Yadigâr'ın gönlünü çalacağı ve âşıklar üzerine yakılan efsanevi türkülere bir türkü daha ekleteceği yerde, Yadigâr'a günlerce tecavüz etti; sonra da belden aşağısı kanlar içindeki kızı öldü sanıp öylece kumsala bıraktı.

Zaman Dayı Yadigâr'ı kumsalda kanlar içinde can çekişirken gördü ama kendini açık denizlerde düşündü.

Zaman Dayı kızın bacaklarından akan kanın üzerinde güneş ışıklarının renkli boncuklarını gördü, denizkızlarının allı pullu kuyruklarını düşündü.

Zaman Dayı kızı kucakladı, sandalına koydu.

Yavuz'un yapması gerekeni yapacaktı.

Küreklere asıldı, balık kuyruklu güzeller güzeli Yadigâr'ı kurtaracaktı.

Ama Yadigâr acı içinde kıvranırken Zaman Dayı'ya yalvardı.

Ağzından çıkan insan sesi değil denizkızı sesiydi.

— N'olur beni köye böyle götürme. Öldüm ölüyorum. Annem başıma geleni anlamasın. Ömür boyu benden utanmasın. N'olur beni köye böyle götürme... dedi ve öldü.

Zaman Dayı denizkızının kanlı kuyruğuna baktı.

Yapacak tek şey vardı...

Masal:

Bütünüyle hayal ürünü olan, genellikle olağanüstü olaylara, zaman zaman da doğaüstü varlıklara (cin, peri, dev, ejderha vb.) yer verilen, olayları çoklukla belirli olmayan bir yerde (bir masal ülkesinde), belirli olmayan bir zamanda (evvel zaman içinde) geçen ve ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa anlatılarak sürüp giden bir anlatı türüdür. Bazen ahlak dersi vermek için anlatılır. Bazen bir kimseyi aldatmak, kandırmak için... Gerçekte olmayan, ancak masallarda görülebilecek, olağanüstü yerlere **masal âlemi** denir.

İnsanoğlu bazen masalla gerçek arasında yolunu yitirir.

Duvarda yerinden oynayan taş, Hüsran'ın önüne tıpkı kırmızı kitaptaki gibi ve tıpkı rüyalarındaki gibi upuzun bir dehliz çıkardı. Duvarları kocaman kara taşlarla örülmüş, küf ve korku kokan ama nedense Hüsran'ı hiç korkutmayan upuzun, kapkaranlık bir dehliz.

Hüsran, elinde pırıl pırıl ışık saçan fener, dehlizden içeri süzüldü. Taşı özenle gerisin geriye çekip deliği kapattı. O masaldaki gibi, yolunu bulabilmek için beline bağladığı koca bir yün yumağının ucunu deliğin hemen ardındaki çekyatın ayağına bağlamış, biterse eklemek için yanına iki yumak daha almıştı. İpi usul usul salarak küçük ve tedirgin adımlar atarak kırmızı fenerin aklına uyup yürümeye başladı.

Tedirgindi ama bir yandan da içinde tarifsiz bir sevinç vardı. Yıllardır tek başına evden dışarı çıkmamıştı. Şimdi de dışarıya çıktığı söylenemezdi gerçi ama öyle bir yol bulmuştu ki, bu yol hem içeriye gidiyordu, hem evin dışına... Yani hem dışarıdaydı hem içerideydi. Bu oyuncaklı fikir çok hoşuna gitti. Tedirginliği hemen geçti. Elinde feneri, bildiği tüm çocuk şarkılarını teker teker mırıldanarak yürüdü, yürüdü, yürüdü. Çatallı yollara geldiğinde hep sola gitti. Upuzun ıssız koridorlarda bir yokuş indi, bir yokuş çıktı. Sonunda çok uzaklarda değil, az ötede elindeki fenerin cılız ışığına inat pırıl pırıl parlayan bir ışık gördü.

Ağaç kovuğundan dışarı süzüldüğünde neredeyse aklı başından gidecekti. Aradığı mezarlığı bu kadar kolay bulmasına kendi de inanamadı. Kocaman bir arazinin ortasındaydı mezarlık. Etrafı ağaçlarla çevriliydi. İn yoktu, cin yoktu. Mezarların hepsi bakımsız, hepsi mutsuzdu. Ve tıpkı kırmızı kaplı kitapta yazıldığı gibi mezarların başlarında üzerlerinde isim olmayan taşlar/tahtalar vardı. Dev taşlar/tahtalar. Üzerlerinde hiçbir şey yazmayan eski püskü taşlar; üzerlerin-

de isim yerine birtakım karışık numaralar olan kocaman tahtalar... 1983/345 ya da 1996/067... Tahtalara kırmızı boyalarla kargacık burgacık yazılmış tuhaf rakamlar. Ölümün ulviliğine hiç yakışmayan bir soğukluk. Ölümün şiirini allak bullak eden bir resmiyet.

"Zavallı cellatlar," diye düşündü Hüsran. "Öldükten sonra arkalarından iki tatlı kelime bile edilmemiş. Ölümleri bile geçiştirilmiş."

Oysa yıllar önce gittikleri o köy mezarlığı ne güzeldi. Babası Kocanine'nin mezarını ziyarete giderken Hüsran'ı da yanında götürmüştü. Hüsran ömründe ilk kez ölümle karşılaşıyordu. Artık yaşamayan insanlar, demek ki toprağın altına konuyordu. Bu durum onu önce tedirgin etmişti. O, toprağın altına girmek istemezdi. Mümkünse uçmak istiyordu. Babasına sormuştu:

— Ben ölünce Allah beni toprağa koymasa yanına uçursa olmaz mı?

Babası Hüsran'ın bu isteğine gülmüştü.

— Tamam uçarsın, demiş, gönlünü ferahlatmıştı kızının.

Ama mezarlığın içinde Kocanine'nin mezarını ararlarken Hüsran onu korkutan toprakaltı düşüncesinden hemen uzaklaşmıştı. Bembeyaz taşları, kıpkırmızı boyanmış alçak çitleriyle bu küçücük çiçek bahçeleri pek hoşuna gitmişti. Her mezarın başında bir testi vardı. Her mezarın toprağında rengârenk kır çiçekleri açmıştı. Ve her mezarın taşına birbirinden güzel şiirler yazılmıştı.

O bir kuş şimdi göklerde
Allah aldı bebeğimi cennete

Bu küçücük mezarın taşındaki şiiri hemen ezberlemişti. Demek ki hem toprağın altına girip hem gökyüzüne uçulabiliyordu. Bir başka şiir onu çok güldürmüştü:

Ey fani şimdi ayağın yere basıyor amma
Bil ki hayat sürmez böyle
Sen de gidersin ebediyete

Kocanine'nin mezarına geldiklerindeyse gördüğü manzara karşısında hayrete düşmüştü. Kocanine'nin adı gibi, kocaman bir mezar taşı vardı ve mezar taşının üzerine rengârenk bir resim çizilmişti. Resimde neler yoktu ki. Hüsran babasının kendisine anlattığı masal kahramanlarını birer birer buldu mezar taşının üzerinde. İşte boncuk kanatlı Zümrüdüanka, işte Yerdibi'nin Ateş Canavarı, şurada kenarda birbirinden çirkin iki Eciş Bücüş, öbür kenarda elleri kanlı pençe Rüyaçalar, en üstte devin kaçırdığı Şengül'le Şüngül, hemen arkalarında acımasız Yeşil Dev, yanında Gökkuşağıyla Kızkandıran, yanında Şote'yle Pote, Kahraman Prens'le güzeller güzeli Su Perisi öbür köşede, ortada güzgülleri, çayır otları... Masallarda ne varsa hepsi Kocanine'nin mezar taşında.

Babası mezar taşını yapanın, Kocanine'nin masallarıyla büyüyen çocuklardan biri olduğunu söylemişti. Mezarcı Hamdi enişteninoğlu Selçuk, çocukluğunda dinlediği masalların kahramanlarını teker teker en güzel renklerle resmetmişti mezar taşının üzerine. İsmini yazmaktan daha güzel bir şeydi bu. Hüsran işte o an mezarlığı çok sevmişti. Ve öldüğünde göğe uçmaktansa rengârenk resimli bir mezar taşının altında uyumak istemişti.

Sonra bir daha başka mezar görmedi. Sadece mezarlar hakkında yazılan şeyler okudu. Mezarlar hakkında hayaller kurdu...

Ama şimdi karşısında ne gördüğüne, ne de okuduklarına benzeyen, hayallerini aşan kasvette bir mezarlık vardı. Hüsran bu kasveti mezarlığa hiç yakıştıramadı. Mutlaka bunu değiştirmek için bir şeyler yapmalıydı.

Kambur:

Omurganın ya da göğüs kemiğinin biçiminin bozulmasıyla sırtta ya da seyrek olarak göğüste oluşan çıkıntı. Yedinci boyun omurunun aşırı büyümesine **ense kamburu** denir. Kâğıt destesinin dilediği yerden kesilmesini isteyen bir hilebazın, deste içine yerleştirdiği, hafifçe büktüğü kâğıda **kambur kâğıt** denir. Bütün okyanuslarda çok uzun göğüs yüzgeci olan **kamburbalina** vardır. **Kamburağustosböceğigiller** küçük bedenli ve garip biçimlidirler. Çok uzun ve arka yanı sivri göğüsleri, çoğunlukla yumrulu ve çıkıntılı başları, uzun ve çatallı boynuzları vardır. Bir gemi teknesinin uç bölümlerinin orta postaya oranla alçalmasıyla oluşan eğriliğe kamburlaşma denir. **Kambursinekgiller** sarı, kahverengi ya da siyah kanatlı kısa uçuşlar yapan küçük bir sinek familyasıdır. **Kamburüzümü** dağınık yapraklı, dallı budaklı bir ağaççıktır. Kırmızı çiçekleri yaprakların altında salkım halinde bulunur.

Kamburlardan boş yere korkulur.

Cebindeki son parayı taksiye vermek pahasına ambulansın peşine düştü Botan. Babasının şüpheli katili gömülecekti. Babasının bir mezarı olup olmadığını bile bilmeyen Botan en azından onun katili olup olmadığını bilmediği kadının mezarını görmeliydi. Beklenmedik bir anda beklenmedik bir şekilde karşısına çıkan bu katilin izini kaybederse sanki babasını bir kez daha kaybedecekti. En azından o kadının nerede yattığını bilmeliydi. Hayatında adresini bildiği bir mezar olsun istiyordu. Babasının ya da babasının katilinin ya da hiç kimsenin... Bu önemli değildi. O bir mezarın peşindeydi. Ona bir mezar gerekliydi.

Ambulans, içinde bir ölü taşıdığı her halinden belli, telaşsız, sıkışık trafiğin içinde aheste aheste ilerliyordu. Taksi şoförü bir ambulans izlemenin haklı hızını elde edemediği için sıkıntılıydı. Ambulans dediğin trafiği yara yara giderdi. Taksi de peşine düşer, bu ayrıcalıklı hızdan payını gani gani alırdı. Ama bir kağnıdan daha yavaş gidiyorlardı. Belli ki hiçbir yere yetişmiyorlardı.

Taksici sonunda dayanamadı Botan'a sordu:

— Abi nereye gidiyoruz biz?

— Bilmiyorum. Galiba bir mezarlığa.

— Hay Allah, başınız sağ olsun. Neyiniz olurdu?

— Bir yakınım.

— Sormamda bir sakınca yoksa, abi, neden cenaze arabasıyla değil de ambulansla gidiyor mezarlığa rahmetli?

Bu soruya nasıl bir cevap vereceğini bilemedi Botan. Sahi neden bir cenaze arabasına koymamışlardı ölüyü. Sanki kimsesiz olması, onun bir ölü olmasını bile haklı kılmıyordu. Bulunduğu gibi, layık olduğu gibi, hastalıklı kimliğiyle gömülmesi şarttı. Cenaze arabasının ulviliği kimsesiz bir ölünün asla hak etmediği bir lükstü belki de.

— Bilmiyorum, dedi taksi şoförüne üzüntülü bir sesle.

Bu küskün cevap taksi şoförünü susturmaya yetti. Bir daha soru sormadı adam. Ve ambulans sur dışındaki çöplüğün az ötesinde, kocaman arazinin ortasındaki kimsesizler mezarlığına girdiğinde anladı işin aslını. Daha doğrusu bir kısmını. Kimsesiz bir cenazenin bir kimsesi vardı aslında ve taksisinin arka koltuğunda oturuyordu. Ama sorulara cevap vermeyi sevmiyordu.

Ambulans mezarlık girişindeki bekçi kulübesinin önünde durdu. Taksi de arkasında. Ambulans şoförü kulübeden çıkan adamla bir iki kelime konuştu, birtakım kâğıtlar alıp verdiler birbirlerine, sonra Botan'ın bekçi sandığı adam içeriden bir cüppe ve sarık alıp giydi. Demek ki bekçi aynı zamanda imamdı. Sonra kulübenin arkasına doğru seslendi. Korku filmlerinden fırlamış gibi görünen patlak gözlü kambur bir adam aksaya aksaya koştu geldi. Elinde pazarcıların kullandığı türden tekerlekli tahta bir araba vardı. İmamla şoför, ambulansın içindeki tabutu ite kaka çıkardılar ve birkaç özensiz hamleyle tahta arabanın içine adeta attılar. Kambur ondan beklenmeyecek bir kuvvetle bir ucu arabaya bağlı halatın öbür ucunu kamburundan aşırtıp sıkıca çekerek yürümeye başladı. Şoförle imam da ardından...

Botan taksicinin parasını alelacele verip indi araçtan ve tabutun peşine düştü. Onu fark eden imam ters ters bakacak oldu, ambulans şoförünün kısık sesle söylediği bir cümleyle ikna olup Botan'la ilgilenmekten vazgeçti. Onlar önde Botan arkada mezarlığın içlerine doğru bir süre yürüdüler.

Bakımsız, karmakarışık bir mezarlıktı burası. Her mezarın başında adam boyu kaba saba taşlar, tahtalar vardı. Onların üzerlerinde de birtakım rakamlar. Mezarların arasında ölü yılanlar gibi uzanan ince patika yollar ısırgan otlarıyla kaplıydı. Botan her adım atışında pantolonuna rağmen bacağını yakan otların nasıl olup da bekçi, imam ve kamburun canını acıtmadığını düşündü. Sanki onlar yıllardır gidip geldikleri bu metruk mezarlıktaki her şeyi evcilleştirmişlerdi... Otları, mezarları, ölüleri hatta ölümü bile...

Kendini mezarlığa çok yabancı hissetti. Henüz oraya ait değildi. Ama henüz...

İmam, şoför ve kambur mezarlığın çok içlerinde, önceden

yan yana kazılmış kısmetini bekleyen boş mezarların yanına gelince durdular. Kambur, tabutun kapağını açtı. Yine kendinden beklenmedik bir kuvvetle tabuttaki kefene sarılı kaskatı cesedi kucaklayıp boş mezarlardan birinin içine özenle koydu. Oysa şimdiye kadar yapılan hiçbir harekette böyle bir özen yoktu. Botan, Kambur'un ölüyü mezarın içine koyuşundaki zerafete çok şaşırdı. İmam ellerini açıp bir iki dua okudu. Şoför de ona eşlik etti. Sonra ikisi Kambur'u mezarın başında bırakıp gerisin geriye kulübeye doğru gittiler. İmam az ötede duran Botan'a baktı. Şoför yine bir şeyler söyleyince onla ilgilenmekten vazgeçip şoförle sohbet ede ede gerisin geriye yürüdü.

Botan mezara yaklaştı. Kambur Botan'ın varlığını hiç umursamadan ve sorgulamadan, mezarın yanına yığılmış toprağı hünerli hamlelerle küreğine dolduruyor ve mezarın içine boşaltıyordu. Tam yarım saat sürdü bu iş. Botan beyaz kefenin üzerinin kahverengi toprakla örtülüşünü anbean izledi. Babasının olası katilinin toprak altına yatırılışını seyrederken, onu sonsuza kadar kaybediyor olma duygusuyla, onu sonsuza kadar elinde tutabilme duygusu arasında gidip geldi.

Mezar tamamen toprakla dolduktan sonra Kambur cesedi taşıdığı tahta arabanın altındaki gizli bir bölmeden bir tahta parçası çıkardı. Tahtanın üzerine kırmızı boyayla ve eğri büğrü rakamlarla 2002/065 yazılmıştı.

Botan sordu:

— Bu yıl gelen altmış beşinci ölü öyle mi?

Kambur başını kaldırıp Botan'a gülümsedi ve sanki bu yıl doğan altmış beşinci bebek der gibi soruyu neşeyle onayladı.

— Tam altmış beşinci. Ama ilk kadın!

— Nasıl yani?

— Bu yıl gelen ilk kadın. Ondan önceki kimsesizlerin altmış dördü de erkekti.

— Daha çok erkekler mi geliyor?

— Daha çok erkekler kimsesiz kalıyor!

Botan, Kambur'la oturup saatlerce konuşmak istediğini fark etti. Belki dost olsalar, ona babasını tarif edebilirdi. Belki babasını da bu Kambur gömmüştü. "Filanca numaralı mezar," derdi Botan'a. "Parça parça geldi," derdi. "Parçalar geldikçe

mezarı açıp yerine koydum. Önce sağ bacağı geldi, sonra sol kolu, sonra sağ koluyla sol bacağı bir arada geldi. Gövdesinin üst kısmını tam altı ay sonra buldular. Kafasınıysa dokuz ay. Hepsini teker teker gömdüm. Hem de yerli yerine. Ölürken parçalanan babanı toprağın altında birleştirdim ben," derdi.

Ya da "Baban tek parça geldi," derdi. "Tek parça ve kimliksiz. O yıl gelen seksen üçüncü erkekti ve ölüsü bile pek yakışıklıydı," derdi. Ya da, "Hayır," derdi, "Baban buraya getirilmedi. Onu hiç görmedim. Kimsesizler mezarlığına getirilseydi kesin onu ben gömerdim."

Botan, Kambur'la dost olmayı bekleyemeyecek kadar sabırsızdı. Dayanamadı hemen sordu.

— Sanırım benim babam da buralarda bir yerde gömülü. Tarif etsem hatırlar mısınız acaba?

— Hatırlamak mı? Tarif mi? Hah! Buraya her yıl kadınlı erkekli yüzlerce kimsesiz ölü getiriliyor. Hangi birini nereden tanıyayım. Hem ölüler genelde birbirlerine benziyorlar. Tabii ki benim gibi ucube değillerse.. Ha ha ha ha!

İkisi birden gülmeye başladılar. Botan, babasının kimliksiz katilinin kimsesizler mezarlığındaki kimsesiz mezarının başında, az önce onu gömen ve belki de bir zamanlar kayıp babasını da gömmüş olan kambur bir adamın kendi sakatlığıyla ilgili olarak yaptığı şakaya karnını tuta tuta gülüyordu. Gülmesi bir türlü geçmiyordu. Kamburun şakasına mı güldüğünü yoksa kimsesizler mezarlığında babasının olası katilinin kimsesiz cesedinin az önce konduğu taze mezarın başında tuhaf bir kamburla birlikte gülüştüğüne mi güldüğünü, kendisi de bilmiyordu. Onlar sadece gülüyorlardı.

Hesapsız...

Bir süre birlikte güldükten sonra yan yana yürüyerek ayrıldılar mezarın başından. Botan ayaklarını sürüyerek yürüyen kamburun adımlarına ayak uydurmakta zorlansa da az önce kazandığı dostunu mezarlığın çıkışına kadar yalnız bırakmak istemedi. Kapıya gelince tekrar gülüşüp vedalaştılar.

— Gene gel, dedi kambur.

— Gelirim, dedi Botan.

Suç:

Hukuka aykırı olan ve yasalarca cezalandırılan eylem. Ahlaka, toplumsal kurallara aykırı olan davranış. Yapılmaması gereken bir eylem; ağır hata. Suçta kullanılan eşyaya **suç eşyası** denir. **Suçlamak**, bir kimseyi suç sayılan bir olaydan sorumlu tutmaktır. Suç işleyen kimseye **suçlu** denir. Sanılanın, kuşkulanılanın aksine suç niteliği taşıyan, ceza gerektiren eylemi gerçekleştirmemiş olan kimse **suçsuz**dur. Sanığın suç işledikten hemen sonra yakalanması durumuna **suçüstü** denir. Kendini bir suçtan, bir eksiklikten, üzücü bir olaydan sorumlu sanan kişi **suçluluk** duyar. **Suçluluk** Freud'a göre benin, üstbenin eleştirisini algılama biçimi olan bilinçli ya da bilinçdışı aşağılık duygusudur.

Suç her zaman cezalandırılmaz; bazen de ödüllendirilir. Suçun tarifi de hayattaki her şey ama her şey gibi görecedir.

Zaman Dayı yeniayın doğduğu bir gün yer yarılmış, yerin dibine girmiş, istemeden, hiç aklında yokken hapisten kaçmıştı. O andan sonra ne yaptığını, niye yaptığını ve nereye gittiğini hiç bilmeden kapkaranlık bir dehlizde sadece sesleri dinleye dinleye saatler boyu yürüdü. İçindeki bütün sesler geri dönmemesini, çatallanan yollarda hep aşağıya doğru gitmesini söylüyordu.

"Geri dönme, çatallanan yolda hep aşağıya doğru git."

"Aşağıya... aşağıya... aşağıda çok iyi tanıdığın deniz var nasıl olsa..."

İçinin sesini, fare tıkırtılarını, böcek cızırtılarını dinleyerek kör karanlıkta kör adımlarla yürüdü... yürüdü... yürüdü. Defalarca taşlara takılıp yere kapaklandı; dar koridorlardan sürünerek geçerken sivri taşlar vücudunun her yerini can çekişen bir kedi gibi tırmaladı. Belli ki asırlardır hiçbir insanın adım atmadığı, belki gizli, belki unutulmuş ama mutlaka vahşi ve cinai dehlizlerde bir şeylerden kaçar gibi değil de bambaşka bir âleme uçar gibi kocaman adımlarla yürüdü. Gizli ve gizemli bir yoldan bilinmeze doğru kayarken iyice paçavralaşan kıyafetleri kendi kanına bulandı.

Bir süre sonra yorgunluktan değil ama bir çıkış bulamamanın yılgınlığından hızını kaybetti; artık daha fazla yürümek, aramak, kanamak, istemiyordu. O artık bir yere varmak istiyordu. Ya denizkızını kanlar içinde bulduğu o korkunç günün öncesine ya da hapisten kaçtığı rastlantısal günün sonrasına... çok başka bir zamana... kendine ait bir zamana... belki de kırmızı bir zamana... Tam bayılmak üzereyken sırtını duvara dayadı; dayandığı duvardaki taş yerinden oynadı. Kocaman taş bir kapı yana kaydı. Zaman ne olduğunu anlamadan kıyıya vardı. Kıyıda sur duvarının bir parçasının ye-

rinden oynadığını gören Halat gözlerine inanamadı. Zaman, karşısında elinde yarısı yenmiş bir çiğ balık, sağ omzunda üç sıra sarılmış kalın bir halat, gözleri fal taşı gibi açılmış, sur dibindeki delikten sürünerek çıkan bu kendinden bile tuhaf adamı görünce, içinde çocukluk günlerinden kalma bir ferahlık hissetti. Halat'ın delilere özgü bir önseziyle üzerindeki kanın bir suçu anlattığını anlayacağını anladı. Halat, delilere özgü bir önseziyle ve belki de kişisel tarihinde saklı bir bilgiyle bu kanın Zaman'ın kanı olduğunu ama yine de cinai bir sır taşıdığını ve kimseler görmeden hemen ortadan kaldırılması gerektiğini hissetti. Zaman kendisini kolundan çekiştirip yandaki barakaya götüren deliye itiraz etmedi. Direnmeden barakaya girdi, yerdeki kasalardan birinin üzerine çöktü. Halat hızla dışarı çıkıp, aynı hızla geri geldiğinde elinde denizden çekilmiş bir kova su vardı. Haliç'in tuzlu suyu ve barakanın zeminindeki toprakla ikisi birden bütün gece kurumuş kanları ve cinaî sırları Zaman'ın kara bileklerinden, tırnak içlerinden ve yüreğinden ova ova temizlediler. Sabaha karşı ikisi birden yorgunluktan sızmıştı. Zaman, Halat'tan çok önce uyandı. Sessiz olmaya özenerek barakadan dışarı çıktı. Gün daha doğmamıştı. Dışarıda lodos vardı. Sanki daha dün hapisten kaçmamış gibi, geçmişinde ve geleceğinde hep bu kıyı varmış gibi, olgun ve telaşsız bakışlarla denize baktı. Rüzgârı düşündü, lodosu düşündü. Kaypak ve kalleş lodosu. Poyrazı sevdiğini düşündü; "bütün kuzey rüzgârları gibi, sert ve mert!" diye geçirdi içinden.

O an kıyıda kimsesizliği her halinden belli kırmızı bir kayık gördü.

Kayığın kendisi için denizkızı tarafından gönderildiğini bildi.

Kayığa bindi.

Kıyıdan biraz açılıp olmuşları düşündü; olacakları beklemeye başladı.

Saatler sonra kıyıdan gelen birtakım fısıltılar işitti. Başını tam olarak çevirmeden, merakların kalın kabuğunu delip geçmesine izin vermeden, sesin geldiği yere baktı. Kıyıda ba-

lıkçılar, ortalarında dün gece onu barakasına götüren deli vardı. Kısa bir suskunluktan sonra balıkçılardan en yaşlısı seslendi:

— Kolay gelsin!

Ağzının içinde geveleyerek cevap verdi:

— Sağ olasın.

Anlam:

Bir şeyin işaret ettiği, simgenin ilettiği kavramların tümü. Kişiyi bir nesneye, bir duruma gönderen ve sözcük olarak ortaya koyan şey, mana. Sıfır varsayımının, doğru olduğu halde reddedilmesinden doğacak hata olasılığına **anlam eşiği** denir.

Anlamlar bazen kayabilir, karışabilir, kaybolabilir; insanı şaşırtabilir.

Kırmızı kayık, o sabah, o kıyıya nereden geldi?

Balıkçılar Zaman'ı Haliç kıyısında kırmızı bir kayığın içinde gördüklerinde bu tuhaf adamı altındaki tuhaf kayığa hemen yakıştırıverdiler. Halat, adamın kayığı nereden bulduğunu bir an düşündü, sonra onun asla cevaplandırılmayacak sorularla birlikte o delikten çıktığını hatırlayıp, tüm sorularla birlikte kırmızı kayık sorusunu da kafasından silip attı.

Ama ya Zaman?

O, kendisini denizde karşılayan kırmızı kayığın sırrını hiçbir zaman anlayamadı.

Allah'a inanırdı. Kıyıya vardığında, belki köyüne dönmeyi, belki de uzaklara kaçmayı düşünürken, tam karşısında onu kucaklamaya hazır kırmızı bir kayık gördüğünde aklına önce Allah, sonra denizkızı düştü. Kendi sandalı da denizkızının kanıyla aynı ala bulanmamış mıydı? Karşısında geçmişi duruyor sandı. Karanlıkla aydınlık arasında gidip gelen, hapislerle gölgelenip, karanlık dehlizlerle aydınlanan, nerede başladığı, ne yollar aştığı ve nerelere varacağı birbirine hiç benzemeyen bin bir masalla anlatılabilecek o tuhaf geçmişi. Ve bir de geleceği. Ona kırmızı kayığın dilinden "Bin, kayığa bin, burada kal, Haliç seni saklar" diyen geleceği.

Bin, kayığa bin, burada kal, Haliç seni saklar.

Kırmızı kayık denizin ortasında usul usul salına salına "Ben seninim," dedi ona. Başka bir şey söylemedi.

Zaman, bu kayığın o gün neden orada olduğunu ve kıpkırmızı durduğunu hiç bilemedi.

Oysa, hiç anlatılmasa da bu kırmızı kayığın tabii ki gerçek bir hikâyesi vardı.

Karşı kıyıda yabancı televizyoncular bir hafta önce bir belgesel çekmişti. Sütlüce mezbahasının sarı duvarlarına ve kesi-

len hayvanların kırmızı kanlarına uysun diye, eski bir kayığı almış, allamış pullamış, pek parlak gâvur boyalarıyla kıpkırmızı boyamışlardı. Sapsarı saçlarıyla sunucu kadın bu kırmızı kayığa pek yakışmıştı. İşleri bittiğinde kıymetli kameralarını, kablolarını toparlarken kırmızı kayığı da kıyıda ipsiz halatsız, öksüz yetim unutmuşlardı. Çocuklar gecenin cilveli dalgalarında oynaşan bu başıboş kayığı görseler rahat bırakmaz, çocuk arsızlığıyla içine dalar, kim bilir ne oyunlar oynarlardı.

Ama kayık, kaderini bizzat yazdı. Mezbaha kıyısından uzaklaşıp, kana yaraşır kırmızısıyla kendi yolunu kendi buldu; Zaman'ın delikten çıktığı o gecenin sabahı karşı kıyıya vardı.

Bu karşılaşmada tanrısal bir şey vardı. Haliç'in tembel dalgaları kan renkli kayıkla, dehlizlerden gelen kan tarihli adamı buluşturmayı görev saydı.

Şair:

Şiirle uğraşan, dizeler oluşturan, düşüncelerini, duygularını, sözlü ya da yazılı olarak koşuk biçiminde dile getiren sanatçı. Kadın şairlere şaire denir. **Şair-i azam,** şairlerin en büyüğü demektir. Türk edebiyatında batı tarzında yazılmış ilk oyun Şinasi'nin **"Şair Evlenmesi"**dir.

Şair, sözü kendince söyleyendir.

Hüsran artık annesiyle babası evden çıkar çıkmaz çekyatı kenara çekiyor, koca taşı yerinden çıkarıp belinde ipi dehlize dalıyordu. Avucunun içi gibi bellemişti yolu. Sola, sola, sola, aşağıya, yukarıya, yukarıya, yine sola, yine yukarıya, işte ışık orada! Tam bir saat sürüyordu evden mezarlığa gitmek.

Hüsran mezarlıkta çok kalmıyordu. Cellatların gömüldüğüne inandığı bu kimsesiz mezarlıkta mezar taşlarının hüznüne takılıyor, bildiği duaları mezar taşsız ölülere içtenlikle mırıldanıyordu.

Keşke rengârenk kalemleri olsaydı da bu kocaman mezar taşlarına, tahtalarına Kocanine'nin mezarındaki gibi rengârenk resimler yapabilseydi. Keşke geçmişleri karanlık bu ölülerin geleceğini çocuk neşesiyle renklendirebilseydi.

Böyle düşünürken bir gün aklına bir fikir geldi. Resim yapması şart mıydı sanki. Şiir de yazabilirdi! Mezarlar o zaman belki Kocanine'ninki gibi şenlikli olmazdı ama kimsesizlikten bir nebze olsun kurtulurlardı. Bir iki güzel söz ölülerin o kimsesiz ve renksiz toprak yataklarına bir anlam katabilirdi.

Bu fikir aklına geldiği gün mezarlıktan eve sevinçten uçarak döndü. Babasının ona getirdiği bir kutu ispirtolu kalem vardı. Kimileri silik yazıyordu ama kimilerinin siyahı hâlâ pırıl pırıldı. Ertesi gün onları pantolonunun cebine doldurup yola öyle koyuldu.

Mezarlığa vardığında mezar başlarındaki taşlara tahtalara ne yazacağı hakkında hiçbir fikir yoktu aklında. Daha önce hiç şiir yazmamıştı. Ama okumuştu. Önce köy mezarlığındaki taşlarda okuduğu şiirleri hatırlamaya çalıştı. Aklında kalanlar yarım yamalaktı. Sonra kitaplarda gördüklerini düşündü. Onları anımsamak da çok zordu.

Elinde ispirtolu kalem, üzerinde küçücük rakamlarla 2002/

065 yazan ve yeni kapandığı her halinden belli olan mezarın başında kara kara düşünürken aklına şahane bir fikir geldi. Pekâlâ kendisi yeni şiirler yazabilirdi.

Derin bir nefes aldı ve ilk harikasını yarattı:

Hayat bir nefes dedi
kafesteki ses
sonra usulca güldü
ve bülbülüm öldü

Gerçek:

Fiilen varolmuş ya da varolan, gerçeklikte yer alan ve düş ürünü olmayan kimse ya da şey ya da olay. Yalan olmayan şeyler gerçektir. Birçok birey arasındaki biyolojik akrabalığa **gerçek akrabalık** denir. **Gerçek zamanda işlem**, bir bilişim sisteminde, bir bilgisayarın dışarıdan edindiği ya da aldığı bilgilerden yararlanarak bağlantı halinde olduğu sürecin evrimine göre çok kısa bir zaman aralığında kumanda, kontrol ya da yalnızca yanıt bilgileri hazırlamasına dayanan çalışma biçimidir. Pusulanın doğal sapmasından arındırılmış kerterize **gerçek kerteriz** denir. Descartes'a göre, gerçek olumlu bir madde oluşturan şey için kullanılmakla birlikte, o maddeyi belli bir örneğe göre şekillendiren bir biçim için kullanılamaz. Mesela tanrı gerçek ve olumlu bir fikir olduğu halde hiçlik olumsuz bir fikirdir. Bir melodinin kendisine eşlik eden akortlarda da bulunan notasına **gerçek nota** denir.

Gerçekbalinagiller balina takımından balinaçubuklu bazı türleri içeren bir familyadır. Bir sözcüğün gösterilenini bulmayı sağlayan her türlü dilbilimdışı gerçekliğe (örneğin bir sözlükte bir nesneyi gösteren resme) **gerçekçe** denir. **Gerçekçekirgegiller** böcekbilimde kısaduyargalıçekirgegillerin diğer adıdır. Gerçekliğin bilgisinin, gerçekliğin kendisini oluşturduğunu ve bu bilginin tek gerçeklik olduğunu ya da onun yanında bilginin nesnesini oluşturan başka bir gerçeklik bulunduğunu öne süren öğretiye **gerçekçilik** denir. Mutsuz aşkları, sokak kızlarını, geceyi, baloları, limanları, sisleri vb. anlatan dramatik ve şiirsel Fransız şarkılarına **gerçekçi şarkı** denir. **Büyülü gerçekçilik**, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen ve gerçeğin anlatılmasına psikolojik nedenlerin çözümlemesini katan Alman edebiyat akımıdır. **Sosyalist gerçekçilik**, SSCB'de geçerli olmuş olan estetik öğretiye verilen addır. Özdevekuşlarının bir diğer adı da **gerçekdevekuşları**dır. Gerçeğe uymayan, düşsel şeylere **gerçekdışı** denir. **Gerçekkaraböcekgiller** koşarkınkanatlıgillerin, **gerçekkertenkelegiller** özkertenkelegillerin diğer adıdır. **Gerçekmaymunlar** asıl maymunları içeren bir alttakımdır. Yüksek düşünme düzeyinin zihinsel alışkanlıkları temellendiren çelişmeleri (yaşam/ölüm/rüya/gerçek) ortadan kaldırarak eriştiği gerçek algısına **gerçeküstülük** denir. André Breton'un etkisiyle iki savaş arasında doruğa ulaşan şiir, edebiyat, felsefe ve sanat hareketi **gerçeküstücülük**tür. Gerçek her zaman güvenilir değildir.

Bazen masal gerçeği gölgeler, bazen gerçek masalı.

Zaman Dayı Haliç'ten uzaklaşmaz, kıyıdan hiçbir yere ayrılmazdı. Balıkçılar onu her sabah daha gün doğmadan kayığının içinde görür, akşam erkenden, kimselere bir şey demeden barakasına girip kayboluşunu anlayışla seyrederlerdi. Tıpkı bazı zamanlar gün boyu barakasından çıkmayışını da anlayışla karşıladıkları gibi.

Zaman Dayı bazen barakasının içinde kaybolurdu. Ama onun mucizevi bir adam olduğunu akıllarına iyice yazan balıkçılar bu kayboluşlar karşısında telaşlanmaz, ermişlere karışma ihtimali yüksek Zaman Dayı'nın uzak âlemlere yaptığını düşündükleri yolculuktan dönmesini sabırla beklerlerdi. Zaman Dayı ertesi gün kulübeden çıktığında, derin bir oh çeker, hayatın normale dönmesine, her şeyin, Zaman Dayı'nın gizeminin, Halat'ın tuhaflığının ve Haliç'in öyküsünün kaldığı yerden devam etmesine için için sevinirlerdi.

Zaman Dayı'nın o günlerde nerede olduğunu, daha doğrusu nereye kaybolduğunu bilen bir tek kişi vardı: Halat. Halat, Zaman Dayı'nın sırlarına vâkıftı ve onun uzak âlemlere değil İstanbul'un altını karınca yuvası gibi saran dehlizlere gittiğini, dehlizlerin ucunda kimsesizler mezarlığı olduğunu, onun o mezarlıkta huzur bulduğunu biliyordu. Bu ziyaretlerini yeniayın doğacağı günlerde yaptığını da... Biliyordu çünkü onu takip etmişti.

Biliyordu çünkü onu takip ettiğinde çocukluğunda yitirdiği huzuru bulmuştu.

Yıllar önce Zaman Dayı'yla Halat dışında herkes için sıradan bir yaz günüydü. Haliç buram buram lağım kokuyordu ve her yerde kocaman kara sinekler uçuşuyordu. Balıkçılar sabah kıyıya geldiklerinde Zaman Dayı'nın kırmızı kayığının havada bir gıdım rüzgâr olmadığı halde usul usul dalgalanan Haliç'in

kıyısında, iskeleye bağlı ve mahzun ve yalnız durduğunu görünce Zaman Dayı'nın yine erenlere karıştığını, kulübesine kapanıp, içeride kaybolduğunu anlamış, bildikleri tüm duaları mırıldanarak muhtemelen kısmetsiz olacak avlarına çıkmak üzere küçük kayıklarının yaşlı motorlarını çalıştırıp sudan çok kusmuk bulamacına benzeyen Haliç'i yara yara Marmara'ya doğru yola koyulmuşlardı. Hepsi Zaman Dayı'nın o sabah orada olmadığını fark etmişti ama, kimse Halat'ın o sabah orada olmadığını anlamadı.

Bir gece önce içeri girmeye gücü yetmeden, barakasının önünde, yeni doğan ayı seyrede seyrede sızıp kalan ve karanlık gecede kanlı kâbuslar görerek lanetli uykulara dalan Halat o sabah balıkçılardan da erken kalkmış, tembel ayakları, üzerindeki halatlarla ağırlaşan sıska bedenini delilere özgü bir iç güdüyle her zamanki gibi kıyıya değil, sanki olağanüstü bir olaya tanıklık edeceğini bilirmiş gibi uykulu gözleriyle yan barakaya, komşusu Zaman Dayı'nın mahremine taşımıştı.

Zaman Dayı'nın barakasının kapısı kapalıydı. Ama pencere niyetine bırakılan eğri büğrü bir deliği örten paçavranın ortasındaki yırtıklar Halat'ın içeride olan biteni görmesine yetti. Sol gözünü iyice kapayıp, sağ gözünü yırtığa denk getiren Halat'ın çapaklı ve ağlamaklı gözleri, görebileceği en olağanüstü şeyi gördü.

Zaman Dayı surlardan ödünç duvarın dibindeki kocaman bir taşı yerinden oynattı. Dizlerinin üzerinde sürünerek taşın arkasında ortaya çıkan kapkaranlık deliğe girdi. Elinde gazyağıyla dolu bir fener vardı. Yüzü Halat'a dönük, feneri yaktı, suratı dünyanın tüm sırlarına vâkıf kadim bir büyücü suratı gibi aydınlandı. Sonra taşı kendine çekerek deliği ustalıkla arkasından kapattı.

Halat, Zaman Dayı'nın yıllar önce geldiği delikten kaboluşunu biraz korkudan biraz da heyecandan titreyerek seyretti. Başkalarının gizlerini bilmek belki eğlenceliydi ama bir gize bu kadar yakın olmak onu korkutmuştu. Kendi hayatına bile sahip çıkamayan bir deliydi o. Deliliğinin gereği belki biraz pervasızdı ama yine deliliğinin gereği hayatında büyük olaylara yer yoktu. Dünyası artık büyük heyecanlara, büyük korkulara, bü-

yük rastlantılara alan açamayacak kadar dardı. Küçük bir çocukken, hayatının en korkunç gününde, gördüklerini unutmaya çalışırken delirmişti. Korkuyu unutturan deliliği o yüzden, küçücükken sevmişti. Yıllardır herhangi bir uzvu gibi benimsediği ve kendisini dış dünyadan olduğu kadar, bıraksa anında kararacak ve onu hızla ölüme yaklaştıracak iç dünyasından da koruduğunu sezdiği deliliğini yitirmek istemiyordu. O yüzden hemen harekete geçmedi. Biraz bekledi. Biraz düşündü. Zaman Dayı'nın ardından gidip gitmemek hayatında vereceği en zor karardı. İşaretleri düşündü. Rastlantıyı düşündü. Allah'ı düşündü. Sanki hepsi bir olmuş, bu tuhaf arkadaşının sırrını ona açık etmişlerdi. "Gör," demişti Allah, "Tuhaf arkadaşının sırrını gözlerinle gör ki senden başkalarının da sırrı olduğunu bil. Kendi sırrının değerini bil. Rastlantıların seni bana ne kadar yakın kıldığını bil..."

Barakanın içindeki ikinci lambayı görünce düşünmekten vazgeçip hayatının en hızlı kararını verdi. İçeriye girdi. Lambayı yaktı. Taşı yerinden oynattı. Elindeki lamba kapkaralık koridoru güneş gibi aydınlattı. Koridor aydınlanır aydınlanmaz Zaman Dayı'nın özel yolu davetsiz misafirin önünde uzandı. Yıllardır kullanılan bu gizli yol işaretlerle doluydu. İşaretler belli ki barakaya geri dönebilmek için Zaman Dayı'nın boyadığı sarı taşlardı.

Halat, Zaman Dayı'nın dünyasına bir sır hırsızı gibi daldı, elindeki lambanın titrek ışığında upuzun ve dönemeçlerle dolu dehliz boyunca korkak ve telaşlı adımlar attı. Yarım saat sonra bir ağaç kovuğundan dışarı çıktı.

Çıktığı yer bir mezarlıktı.

Hiçbir şeyi depolamamaya yemin eden hafızasında bir anda fırtınalar koptu.

Hatırladı!

O, annesinin elini en son bu mezarlıkta tutmuştu.

Şiir:

Seslerin, ritimlerin, armonilerin yoğun bir biçimde birleştirilmesiyle, özellikle de dizelerde en canlı duyumları, izlenimleri, heyecanları uyandırma ya da sezdirme sanatı. Şiirin Yunanca karşılığı olan poiesis'in etimolojisinde bile şiir olgusunun bir yorumu vardır. Poiesis yaratma anlamına gelir. Goethe'nin özyaşamöyküsel yapıtının adı **"Şiir ve Hakikat"**tir (Dichtung und Wahrheit).

Şiirde gerçekler ustalıkla gizlenir.

Botan ne acil servise gidiyordu ne de morga. Onun artık tek adresi vardı: Kimsesizler mezarlığı. Ölümle barışmıştı bu mezarlıkta. Babasının toprağın altında olduğuna inanmıştı. Madem ki babasının olası katili, Botan'ın ne beklediğini bilmeden sabırla hastanenin kapısına çöreklendiği günlerden birini seçmişti kendini öldürmek için –sanki ölüsünü göstermek ister gibi–; mademki onun çöktüğü kapıya getirmişti ambulans cesedi telaşsızca; madem ki kimsenin tanımadığı bu kadını bir tek Botan tanımıştı ve saygıyla susmuştu...

Öyleyse işaretleri izlemekte fayda vardı.

İşaretler onu bu mezarlığa çağırıyordu. Babası ona "Ben buradayım," diyordu. "Tek parça ya da paramparça. Ama burada. Bu taşları tahtaları tuhaf numaralarla süslenmiş kimsesizler mezarlığında..."

Botan kimsesizler mezarlığının kimsesizliğini zedelememeye özen göstererek Kambur'la arkadaş oldu. Mezarların arasındaki uzun yolculuğuna çıkmadan önce Kambur'un içinde yaşadığı küçük kulübeye gidiyordu. Gaz ocağının üzerindeki çaydanlıkta her daim taze çayı bulunurdu Kambur'un. Ebedi açlığını Botan'ın getirdiği simitle ve kadim yalnızlığını Botan'ın anlattığı varsayımlarla dolu tuhaf cinayet öyküsüyle gidermeyi sevmişti. Onun kapıyı tıklattığını duyunca içi seviniyordu. Kapısını o güne kadar Botan'dan başka tıklatan olmamıştı. Adını Botan'dan başka çağıran da. Ona Kambur derdi herkes. Mezarlık bekçisi imam, kapısına bir kez bile yaklaşmamıştı. Bir vebalı gibi uzaktan seslenirdi:

— Kambur, kap küreği hadi! Sallanma!

Bu, "ölü geldi" demekti. Kavruk vücutlu Kambur küreği kapar aksaya aksaya koşarak denilen her şeyi bir solukta yapardı. Varlığıyla yokluğu birdi. Onu bir kez görenin gözleri alıştı mı, bir daha görünmez olurdu. Sadece ilk bakışlarda me-

raklı gözler tarafından çırılçıplak soyulduğunu hissederdi. Eciş bücüş vücudu bir sirkte sergilenir gibi sergilenirdi bu kimsesizler mezarlığının yaptığı işten namesut ziyaretçilerine.

O buna aldırmamayı öğrenmişti. Ama kendisiyle dostluk kurmak isteyen sıradan bir insanın sevecen ilgisine hiç alışık değildi. O yüzden bitkin bir çöl gezgininin suya sarılışı gibi sarıldı Botan'ın dostluğuna. Onu dünyanın en güzel masallarını anlatıyormuş gibi dinlemekten büyük bir zevk aldı, onun getireceği simitler için çaydanlıktaki çayı her dem taze tuttu. Ve kulübesine ikinci bir ince belli çay bardağı aldı.

Botan Kambur'a herkes gibi Kambur demezdi. Ona ismiyle hitap ederdi. Tahir abi. Annesi öldüğünden beri kimse adını söylememişti kambura. Hoş annesi ölmeden önce de sadece o Tahir diye çağırırdı eciş bücüş yavrusunu. Şimdi de Botan aynı şeyi yapıyordu. Kambur'a, ona ismiyle hitap ediyor; yıllardır yapayalnız yaşayan Kambur'a onu hayatında seven tek insanı, annesini hatırlatıyordu.

O yüzden Kambur, Botan'ın çelişkilerle, sorularla, sorunlarla, varlık evhamıyla dolu hikâyesini pür dikkat dinliyordu. İşin içinden bir türlü çıkamasa da, cinayeti çözemese, kendisine ağır gelen hayata dair varsayımları kavrayamasa da sevgiyle dinliyordu Botan'ın ağzından çıkan her kelimeyi. Teker teker. Çünkü aralarda Botan gözlerinin içine bakıp "Anlıyorsun değil mi Tahir abi" diyordu. Şaşılacak şey ama Kambur onu gerçekten anlıyordu.

Çaylar, simitler ve sohbet bitince Botan Kambur'un, vücudu gibi yamru yumru olan elini içtenlikle sıkıp –Kambur'un eli annesinden sonra ilk kez bir başka canlı eline değmiş oluyordu, ölülerin elleri elden sayılmazdı çünkü– mezarlıktaki uzun yürüyüşüne çıkıyordu.

Bakımsız mezarların arasında dolaşıp babasının muhtemel mezarını bulmayı düşlüyordu.

Bir işaret...

Bir işaret arıyordu.

Madem ki tanrısal bir güç ona babasının katilinin cesedinin izini sürme fırsatı vermişti, demek ki bu rastlantı onu babasına giden yola sokmuştu.

Babasını bulmak fikri...

Kayıp babanın peşinde kendini de kaybetme ihtimali...

Hiç ihtimali...

Hiçin hepten daha gözü pek olma ihtimali.

Botan bir gün o tanrısal işaretin peşinde koşarken ve gözleri mezarların arasında umutsuzca babasının belki de hiç olmayan mezarını ararken o yazıyı gördü:

Edison yaralı kuşu bulamamış

Kimsesizler mezarlığındaki kimsesiz mezarların arasında eski bir mezarın üzerindeki tahtaya eğri büğrü kocaman kara harflerle yazılı bir cümle:

Edison yaralı kuşu bulamamış

Beklenen işaret!

Birisi Botan'a ya babasının mezarını gösteriyor, ya da babasının mezarını aramaktan vazgeçmesini istiyor. Ama kim bu birisi. Kambur mu? Okuma yazması olduğu bile şüpheli onun. Bekçi imam? Böyle bir cümleyi ne kurabilir ne de yazabilir. İlahi bir güç? Ölü bir katil? Çoktan çürümüş bir maktul? Onu uzaktan izleyen ve kambura kulübede anlattıklarını dinleyen ve bir işaret aradığını bilen oyunbaz bir kurnaz? Kendi gibi mezarlık delisi bir başka yaralı?

Kim yazdı bu mezara bu yazıyı?

Botan mezarın yanına çöktü. Başucundaki kaba tahta parçasında 1992/54 yazan ve altına tuhaf bir cümle karalanan o mezarın başına.

Cümle beynine bir mızrak gibi saplanmıştı. Edison yaralı kuşu bulamamış ne biçim bir laftı öyle. Ne acıklı! Ne acı! Ne sert! Ormandaki yaralı kuş... Edison onu bulsaydı yaşayacaktı. Buluşçu Edison, neleri bulabilen Edison, yaralı kuşu bulamamış ne demek. Kuşun akıbeti hüsran demek.

Hayal:

Zihnin doğrudan deneyimi olmadan durumları, nesneleri, canlıları soyut ve duyarlı bir biçimde canlandırma yetisi. Düş gücünü denetlemeksizin ve gerçekle karıştırmaksızın doğal akışına bırakma olgusu. Gerçeklikten uzak düşüncelerin etkisinde yaşayan kimsenin tasarıları. Gerçeklerle bağdaşmayan ama insanın iç dünyasını kuşatan hayaller bütününe **hayal âlemi** denir. **Hayal gücü**, zihnin hayal kurma yetisidir. Tasarlanan bir şeyin gerçekleşmemesinden doğan üzüntüye **hayal kırıklığı** denir. **Hayal meyal** bulanık, belli belirsiz olan şeylerdir. **Hayalbaz** gölge oyunu oynatan kişilere verilen addır. **Hayal-hıraş** hayali parçalayan demektir. **Hayalperver** hayale fazlasıyla düşküne denir. **Hayal-i batıl** boş hayal demektir. Gölge oyunlarına eskiden **hayal** denirdi. Gölge oyunlarını oynatan sanatçıların arkasına gizlendikleri perdenin adı **hayal perdesi**dir. Kıyıları çiçekli bezden, görüntünün yansıtıldığı kısım beyaz ve ince patiskadandır. Ölünün gerçek bir varlık biçiminde görünen haline **hayalet** denir. **Hayali fener** çok zayıf kimselere söylenen bir sözdür. Gerçekleşmesi imkânsız tasarıları olan kişi **hayalperest**tir.

Hayal kurmak her zaman ve her yerde serbest ama tehlikelidir.

Vicdan,
Tam kalbimizin altında duran bir organ...
Vicdan, bir bebeği ilk ağlatan,
Bir ölüyü son terk eden...
Vicdan...

"Denizkızı!" diye düşündü Zaman Dayı bu şiiri okur okumaz.

Kollarında kanlar içinde ölen, altı balık, üstü melek denizkızı!

Hapisten kaçması için yerin altını dehlizlerle bezeyen denizkızı!

Haliç'e kırmızı bir kayık gönderen denizkızı!

Denizkızı! Kırmızı zamanların parlak yıldızı!

Şimdi de bu mezarlığa gelmişti demek. İçinden geçenleri, yüreğini sızlatan acıları bilir gibi. Şimdi de bu mezarlığa gelmişti ve Zaman'a en güzel şiiri hediye etmişti.

Zaman mezarın başına çöktü ve hüngür hüngür ağlamaya başladı. Yıllardır dökemediği gözyaşları toprağı hevesle suladı. Bir yandan da mırıldanıyordu:

"Vicdan... Tam kalbimizin altında duran bir organ"

Kalbinin üzerini tuttu. Yıllardır elini kalbinin üzerine götürmemiş miydi? Sanki bu hareketi hiç ama hiç yapmamış gibi geldi. Yadırgadı. Kendi duygularına yabancılaşmış mıydı yoksa? Oysa köyünde hep vicdan hikâyeleri anlatırdı orman ona. Namlunun ucundaki dişi kurdun memeleri süt doluysa avcılar tetiği çekmezlerdi. Kuzgun yuvasından yavrusunu düşürdü mü vicdanı sızlardı tüm diğer kuşların. Bas bas bağırırlardı, ötelerden yardım çağırırlardı. Karıncaların yeraltındaki yuvalarını sağlamlaştıran bile vicdandı. Zaman vicdanla en son o kıyıda karşılaş-

mıştı. Bir ölüyü son terk eden vicdanla. Denizkızı kanlar içinde kucağında son nefesini verirken nasıl da yalvarmıştı. Nasıl da, "Annem beni böyle görmesin, başıma geleni bilmesin," diye ağlamıştı. Bir ölüyü son terk eden vicdan, bir diriyi derinden yaralamıştı. Denizkızı tam ölürken kendi vicdanını Zaman'a miras bırakmıştı. Demek bir bebeği ilk ağlatan da vicdandı. Bunu daha önce hiç düşünmemişti. Bir bebeğin vicdanla doğabileceğini. Vicdanın ağırlığıyla ağlayabileceğini. Gözün ilk gördüğünün vicdanı yaralayacağını. Kısık sesle yine tekrarladı:

"Vicdan, bir bebeği ilk ağlatan... Bir ölüyü son terk eden.. Vicdan, kalbimizin tam altında bir organ..."

Bu mezarlığa ilk kez geldiğinde vicdanının nasıl sızladığını anımsadı. Yıllar önceydi. Hapishaneden kaçtıktan sonra onu özgürlüğüne kavuşturan o gizemli dehlizler bir nevi ibadethane olmuştu onun için. Farelerden başka hiçbir canlının içinde gezinmeye cesaret edemediği karmakarışık bir yün yumağını andıran dehlizleri adım adım keşfe çıkıyordu. Dehlizlerin çoğu kör karanlıklar içinde çıkışsız duvarlara tosluyordu. Pek azının gün ışığı gören bir ucu vardı. Ya da Zaman Dayı pek azının gün ışığı gören ucunu bulabilmişti.

Bazı uçlarda yaşayanlar vardı. Bunlar genelde ayyaşlar, esrarkeşler, eroinmanlar ya da ayyaş, esrarkeş veya eroinman hırsızlardı. Hepsinin ortak özelliği dehlizlerin gün ışığına yakın yerlerinde yaşamalarıydı. Hayattan fazla uzaklaşmıyorlardı. Deliğin içine dışarı kolayca çıkabilecekleri kadar giriyorlardı. Bu dehlizler onlar için bir yol değil sadece delikti. Onları görünmekten ya da enselenmekten ustaca koruyan bir delik. Sanal bir duvar vardı bu deliğin az ötesinde hepsi için. Bu duvara sırtlarını dayayıp saklanıyorlardı. Çaldıklarını saklıyorlardı. İçtiklerini saklıyorlardı. Suçlarını saklıyorlardı. Utançlarını saklıyorlardı. Geçmişlerini saklıyorlardı. Geleceklerini kolluyorlardı.

Zaman Dayı onlara hiç görünmezdi. Hem onların rahatını kaçırmak istemezdi hem de kendi güvenliğini zedelemekten korkardı. Peşine düşmelerinden, kıyıya varmalarından, sırrını açık etmelerinden korkardı. O yüzden ucunda birilerinin saklandığını gördüğü çıkışlardan uzak dururdu. Kimsesiz, ıssız çıkışları severdi. En çok da mezarlık çıkışını.

Dehlizlerdeki yolculuklarının yedinci yılında bulmuştu bu çıkışı. Bir vaha bulmuş gibi sevinmişti çıkışın ucundaki metruk mezarlığı gördüğünde. Bir ağaç kovuğundan çıkılıyordu mezarlığa. Etrafta kimseler olmuyordu. Sadece tuhaf mezarlar vardı; mezar taşsız mezarlar; boş, kaba taşlı mezarlar; baş ucunda, üzerinde rakamlar yazılı taşlar tahtalar olan tuhaf mezarlar... Arada sırada bir kambur görürdü Zaman. Ama kambur onu görmezden gelirdi. Ne nereden geldiğini merak ederdi bu tuhaf ziyaretçinin, ne nereye gittiğini, ne de kimi aradığını... Her seferinde başka bir mezarın başında ellerini açıp dua okuduğunu görür yine de bu adamı yadırgamazdı. Bu yabancıyı görmezden gelerek onu rahat bırakırdı. Başlangıçta Kambur'u görünce hemen ortadan kaybolan Zaman Dayı, bir süre sonra onun ilgisiz varlığından güç almaya başladı ve kaçmaktan vazgeçti. Asırlık servi ağaçlarının ardına saklanmayı da bıraktı. O yokmuş gibi davranmayı öğrendi. Kambur ve Zaman yıllar içinde birbirlerini kanıksadılar. Ama hiç konuşmadılar, hiç bakışmadılar...

Ta ki Zaman Dayı Kambur'u bir gün bir mezarı kapatırken görene kadar.

O gün nedense Zaman Dayı Kambur'la konuşmak istedi. Hep kendisine yanaşmaya çalışan yabancılardan, hatta konuşmak isteyen tanıdıklardan bile köşe bucak kaçan Zaman, bu kez kendisi, kendinden yabani biriyle konuşmaya heveslenmişti. Kararlı adımlarla Kambur'un yanına gitti. Az önce getirilen bir kimsesizin cesedinin üzerine toprak atmakla meşgul olan Kambur onun geldiğini işitti ama dönüp arkasına bakmadan işini yapmaya devam etti.

Zaman Dayı, sanki az önce konuştukları konu yeni bitmiş de başka bir şeylerden bahsetmeye başlamışlar gibi sordu:

— Kimdi?

— Kim miydi? En olmadık soruyu sordun. Kim bilir kimdi!

Zaman Dayı sorusunu başka bir şekilde tekrarladı:

— Yani, kadın mıydı, erkek mi demek istedim... Genç mi yaşlı mı? Güzel mi....

— Haa oldu o zaman. Kimdi derken adını sanını soruyorsun sandım. Kimsesizler mezarlığına gömülen bir ölünün adını

sanını! Gençti. Denizde boğulmuş. Cesedi tanınmaz haldeydi. Balıklar lime lime etmişler zavallı kızı. Et diye bir şey kalmamış üzerinde. Güzel miydi bilinmez. Ama gençti. Çok gençti.

— Eskiden beri sadece kimsesizler mi gömülüyor buraya?

— Evet sadece kimsesizler. Çok eskiden bir de cellatları gömerlermiş...

Kambur lafını bitirmeden Zaman Dayı ortadan kaybolmuştu; hem de hayatının en tuhaf bilgisiyle...

Yaşam:

Doğumdan ölüme değin geçen süre. Ömür. Canlıların belli bir yerdeki var oluşları. Bir kimsenin, bir eylemin, bir oluşun dinamikliği, canlılığı. Nietzsche'ye göre güçlü olma isteminin doğal gelişimi. Bir ailenin ya da bütünüyle ele alınan bir topluluğun gerçek varlık koşullarının ölçüsüne **yaşam düzeyi** denir. Lexis diyagramında bireyin yaşadığı süreyi gösteren çizgi **yaşam çizgisi**dir. Canlı varlığın bütün bedensel ve zihinsel etkinliğine egemen olan temelli ve sürekli eğilim **yaşama istenci**dir. Organizmaların besinleri ele geçirmek ya da daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak için aralarında mücadele etmelerine **yaşam savaşı** denir. Dölyatağı içi evrimi süresince yaşamak için yeterli gelişmeyi sağlayamamış dölüte **yaşamaz** denir. **Yaşamöyküsü** bir kimsenin yaşamının tarihçesini konu alan anlatıdır.

Sıradan insanların yaşamları bile şaşırtıcı öykülerle doludur.

Halat, Zaman Dayı'nın barakasının içindeki bir deliğe girip kaybolduğunu, sarı taşlarla işaretli dehlizde yolunu ustaca bulup kimsesizler mezarlığına vardığını biliyordu. Ama hiçbir zaman onu bu sırla yüzlemedi. Tıpkı Zaman Dayı'nın da bildiği halde kendisini sırrıyla yüzlemediği gibi. Halat'ın sırrı sırların belki de en acısıydı. Çünkü onun tarihinde kadim bir cinayet zinciri vardı. O, Deligâvur Leon'un torunuydu. Babası gibi cellat olan Sarı Kadir'in oğlu.

Oysa Çingenelerin bile yüzünü kızartan bu mesleği Leon çok kısa bir sürede öğrenmiş ve işinin öylesine erbabı olmuştu ki hüneriyle sarayda hemen nam saldı ve birkaç yıl içinde, gencecik yaşında cellatbaşı oldu. Ondan Deligâvur diye bahsediyordu herkes. Gâvurluğu, Yahudi kanı taşımasından, deliliği, Çingenelerin en gözü karası olmasından geliyordu. Rapta zapta tahammülü yoktu. Aklına eseni yapıyor, kimseyi dinlemiyordu. Tuhaf bir vicdanı vardı. Kendisine teslim edilen bir suçlunun haksız yere cezalandırıldığından şüpheye düşmeye görsün... Ne sadrazam, ne de padişahın kendisi Deligâvur'u durduramıyordu. O, zavallı adamı zindandan çıkarıyor, zincirlerini çözüyor, cebine birkaç altın lira koyup, atının sırtında Belgrat ormanlarına götürüp bırakıyordu. Bir kuşu kafesinden azat eder gibi... Ama gerçekten suçu büyük birini eline geçirdi mi de, acımasızların acımazı Deligâvur kesiliyordu. Benim diyen celladın yüreğinin kaldırmayacağı işkenceleri gözünü kırpmadan yapıyordu. Öyle zamanlarda kendisine emredilenleri de aşıyor, suçlunun canını en akla gelmedik işkencelerle, kanırta kanırta çıkarıyordu. Padişah dahil, herkes onun adaletinin terazisine o kadar güveniyordu ki, kaçırdığı suçlulara göz yumuyordu.

Leon saray çevresindeki bu ününe ve cellatlık gibi akıl al-

maz bir işte kazandığı başarıya rağmen, Zibâ'nın hâlâ kendisi için üzüldüğünü biliyor, her ay maaşının yarısını getirip babaannesinin avucuna sayarak onun gönlünü almaya uğraşıyordu. Ve her seferinde bu parayı Maymuncu'dan da, Zobi'den de saklamasını, sadece kendisi için harcamasını sıkı sıkı tembih ediyordu. Zibâ aslında cellat parası boğazından geçecek bir kadın değildi ama o cellat, çok sevdiği torunu Leon olunca iş değişirdi. Zamanla kendi yetiştirdiği bu oğlanla gurur bile duyar olmuştu. Bu gurur ona en yapılmaz şeyi yaptırdı, Leon'u bir kızla evlendirmeyi başardı.

Şirivan bir Çingene değil Kürt kızıydı. Dünyalar güzeliydi ama sağır ve dilsizdi. Çingenelerden bile yoksul ve Çingenelerden bile cahil ve Çingenelerden bile kalabalık bir ailenin en büyük kızı... Sağır ve dilsiz. Sadece gördükleriyle yetinen ve gördüklerine sevinen dünyalar güzeli bir iyilik meleği...

Zibâ dağlardaki köylerini, kara gözlü keçilerini, ot kokan peynirlerini, buz gibi pınarlarını ve karın ortasında açan çiçeklerini bırakıp bu çok uzak şehre gelen, gelir gelmez de o güne kadar hiç tanımadıkları, bilmedikleri benzersiz bir yoksulluğun ortasına düşen kalabalık ailenin sağır ve dilsiz kızını oğluna almakta hiç zorlanmadı. Leon'un getirdiği paraları bahçedeki ağacın altına açtığı çukurda saklı duran ve üzerinde rengârenk çiçek resimleri olan teneke kutunun içinden çıkardı, karşı evin kara gözlü, kara kaşlı, kara bakışlı babasının eline saydı; kızı alıp kendi evine götürdü.

Maymuncu'nun sızlanmalarına aldırış etmeden kızı süsleyip püsledi ve Leon'un sürpriz ziyaretlerinden birini yapmasını sabırla bekledi. Şirivan hiç görmediği kocasının bu neşeli babaannesini çok sevmişti. Ona hemen ayak uydurdu. Sanki beşik kertmesini bekler gibi tuhaf evliliğini kanıksadı. Zibâ'ya gelin olmaktan büyük bir sevinç duydu.

Leon geldiğinde sevinci iki katına çıktı. Kocası olacak adam ne kadar yakışıklıydı! Zibâ torununu kapıda görür görmez onun kollarına atladı ve,

— Hadi bakalım Yahudi şoparı cellat Deligâvur Leon. Cellatbaşı mellat başı anlamam artık büyük sözü dinleme zamanı, dedi.

Leon Zibâ'nın hemen ardında sedirde oturan ve mahcup mahcup yere bakan kızı görür görmez olan biteni anladı.

Zibâ'yı usulca kolundan çekip dışarı çıkardı:

— Yazık değil mi kıza. Bir cellatla evlenip neden hayatı kararsın zavallının! Olmaz Zibâ!

— A be akıllı oğlum benim, olur, hemi de çok güzel olur.. Onun hayatı zaten kuzgun karası.... diyip kızın durumunu usulca anlattı torununa. Leon'u ikna etmesi zor olmadı. Yahudi kanı taşıyan Leon, Kürt kızı Şirivan'la imamın karşısına diz çöküp evlendi ve mahallenin dışında sur duvarına dayalı bir evde gözlerden uzak yaşamaya başladı. Sessiz ve sözsüz karısını seviyordu. Ama çocukları ille de kız olsun istiyordu. Cellatlığın babadan oğla kader olduğunu biliyordu.

Savaşın çıktığı yıl oğulları doğdu. Leon ona ne bir Çingene, ne bir Kürt, ne de bir Yahudi ismi vermek istedi. Oğlunun ismi kimliksiz olacaktı. Oğlunun ismini duyan geçmişini okuyamayacaktı. Kadir koydular çocuğun adını. Şirivan sessiz gülüşlerle sevdi yavrusunu. Yaşlı Zibâ'nın ninnileriyle uyudu, babasını özleyerek büyüdü. Zibâ, çocuğun büyüdükçe dedesi Zobi'ye ve büyükdedesi Maymuncu'ya benzediğini şaşkınlıkla izledi. Asla Leon gibi ince ruhlu değildi. Aksine Zobi gibi havai, Maymuncu gibi arsız olacağa benziyordu. Leon'a Şirivan gibi bir kadın bulduğu için başlangıçta kendi başarısından gurur duyarken, Kadir'in büyüdükçe işe yaramaz bir serseri olacağını içten içe hissediyor, huzuru kaçıyordu. Onun babası gibi cellat olma, ama asla babası gibi iyi kalpli olamama ihtimali fena halde içini kemiriyordu.

Kadir, babası gibi cellat oldu ve asla onun kadar akıllı ve iyi kalpli olamadı.

Kadir daha bebekken ülkede Zibâ'nın aklının almadığı çok acayip şeyler olmaya başlamıştı. Ülkenin kaderiyle birlikte kendi kaderini de baştan sona değiştirecek; sevgili torunu, biricik kahramanı Deligâvur Leon'u canından edecek acayip şeyler...

Önce uzak ülkelerden gelen askerler şehri istila ettiler. Bir süre süngü ucunda yaşamak zorunda kaldı herkes. Sonra halkın peygamberin halifesi bildiği padişah devrildi. Düzen tüm ülkede hızla değişiyordu. Zibâ ne eski harfleri bilirdi, ne yeni

harfleri öğrendi... hiç çarşaf giymemişti, şapka da takmadı; Leon padişaha yakın bir sürü insanla birlikte İstiklal mahkemesinde vatana ihanet suçuyla yargılanıp asılana kadar padişahın devrilmesine, yerine herkese eşitlik vaat eden o mavi gözlü askerin gelmesine sevinmişti bile. Her şey o kadar hızlı oldu ki, Zibâ başlarına gelenleri anlamaya çalışacak vakti bulamadı; çok sevdiği torununun bir suçlu gibi şehrin ortasında asıldığı haberi onu öldürmeye yetti. Sağır ve dilsiz gelinini haşarı oğluyla bir başına bırakıp bu dünyadan göçtü.

Duymayan ve konuşmayan ama her şeyin çok kötüye gittiğini anlayan Şirivan çareyi oğluyla birlikte babasının evine dönmekte buldu. Ama orada kendisine yer olmadığını hemen anladı. Ve karmakarışık şehri ardında bırakıp, oğlunu kucakladığı gibi tehlikeli ve uzun, çok uzun bir yolculuğu göze alıp doğduğu toprakların yolunu tuttu.

Haftalarca süren zorlu bir yolculuktan sonra Ermeni çetelerin yakıp yıktığı harabe köyüne ulaştı. Bu hoyrat hayatta sağ kalabilecek kadar dayanıklı bir kadındı. Kadir'i on yedi yaşına gelene kadar beş haneli yoksul köyünde bir başına büyütmeyi başardı. Kadir on yedi yaşına geldiğinde jandarmalar biricik oğlunu askere almak için kapısına dayandı.

Şirivan sessizliğiyle ne kadar yalvarıp yakardıysa da jandarma bu acılı kadının çırpınmalarını kale almadı. Kadir asker olacak yaştaydı. Vatan için anasını dağ başında bırakmalıydı.

Oğlan at arabasına bindirilip jandarmaların arasına oturduktan sonra arkasına dönüp geride ne bıraktığına bir kez bile bakmadı. Ardından sessiz ağıtlar yakan anasını unutmaya çoktan hazırdı. Çünkü damarlarında yıllar önce Zibâ'nın gördüğü gibi Leon'dan çok, o soysuz dedelerinin ve serseri babasının kanı dolaşıyordu... Arsız Maymuncu'nun, pinti Yahudinin ve hayta Zobi'nin kanı...

Askerliğini yıllar önce annesinin kucağında terk ettiği şehirde yaptı. Suç işlemeye yatkın asabi ve küstah mizacı komutanın dikkatini çekti; terhis olmasına yakın işsiz güçsüz sokaklarda dolaşacağına, devlet hizmetine girmeyi isteyip istemeyeceğini sordu. Kadir önce bu teklife aldırış etmedi. Ama yapacağı işin cellatlık olduğu kulağına fısıldanınca genetik bir içgü-

düyle hemen olur cevabını verdi. Komutan bu tuhaf künyeli oğlanın baba mesleğini devam ettirebileceğini düşünürken yanılmamıştı.

İşte bu hikâyenin ucunda Halat Niyazi vardı. Deligâvur'un torunu, Cellat Sarı Kadir'in oğlu Halat Niyazi. Damarlarında akıllı Zibâ ile içli Şirivan'ın kanı dolaşan Niyazi... Babasını bir gün Sultanahmet Meydanı'nda az sonra asılacak adamı itip kakarken gördüğünde aklını kaybeden Niyazi. Annesinin elini son kez babasının gömüldüğü kimsesizler mezarlığında tutan Niyazi... Evden kaçıp sur dibinde yaşamaya ve halatlarla barışmak için tüm ömrünü onlara dolamaya on beş yaşında başlayan Halat Niyazi...

Cellat:

Eski Türklerde kırbaçla uygulanan dayak cezalarını yerine getiren kişi. Osmanlıda her türlü ölüm cezasını yerine getiren kişi. Divan edebiyatında sevgilinin gözleri ve gamzesi âşığın ölümüne neden olacak kadar güzel sayıldığından cellat diye tanımlanır: "Olmaz ol gamze-i cellad gibi bir afed" (Nef'i). Topkapı Sarayı'nda bir **cellat çeşmesi** vardır. Devlet büyüklerinin başı orta kapıya yakın bir yerde kesilir ve cellat bıçağını bu çeşmede yıkardı. Eyüp Karyağdı Mezarlığı'nın arkasında özel bir cellat mezarlığı vardı. Cellat mezarlığında boyları 1.70-1.90 arasında değişen mezar taşları bulunurdu.

Artık bu mezarlığın yerinde gecekondular var; şimdi orada yoksul insanlar yaşıyor; çocukları, yalnız ölen lanetli cellatların kemikleri arasında neşeyle misket oynuyor.

Hayat, oyuncu bir kedi,
Ne zaman pıta atacağı nereden belli!
Marifet tadı alarak yaşamakta,
Bazen akıllı bazen deli.

O gün Halat, mezarların arasında dolaşıp her zamanki gibi kendini göstermeden Zaman Dayı'yı izler, kendi geçmişiyle hesaplaşmaya çabalarken mezarların birinin başındaki tahtada yazan bu şiir aklını başından aldı. Şiirin yazıldığı mezar, babasının mezarıydı. Ve şiir sanki, yıllar önce hıçkıra hıçkıra ağlayarak annesinin elini tutup nefret ettiği babasının kimsesizler mezarlığına bir köpek gibi gömülmesini seyreden küçük bir oğlan çocuğunu teselli etmek için yazılmıştı...

Allah:

Kendisi dışındaki tüm varlıkların yaratıcısı, ilk nedeni ve yöneticisinin İslam dinindeki özel adı. Bu yaratıcının "güzel adları" (el-esmâ al-hüsnâ) içinde en kapsamlısı ve en çok kullanılanı. Kuran'da en çok (2819 kez) geçen sözcüktür ve yalnız Müslümanlarca kullanılır. Kimseye zararı dokunmayan ama kendisinden hiçbir iş de umulmayan kimseye **allahlık** denir. Tanrının varlığına inanmayan kimse **allahsız**dır. **Allahüâlem** tanrı her şeyi bilir; **Allahüekber** tanrı en büyüktür demektir. **Allahütealâ** yüce tanrı anlamına gelir.

Allah'tan korkmak, Allah'ı sevmek ya da Allah'a inanmamak... Hepsi birdir. Allah bir varsayım olarak bile her şeye kadirdir....

Şehrin ortasında, herkesin varlığını bildiği, istese yolunu kolayca öğrenebileceği kocaman bir mezarlık... Ama herkes orayı bilmezden geliyor... Herkes yolunu görmezden geliyor... Kimse kimsesizler mezarlığına ehemmiyet vermiyor... Sanki... hiç yokmuş gibi, hiç olmamış gibi, mezarlıktan şehir ürker, onu içinde, dışında, kıyısında bile istemezmiş gibi...

Bazen bir ambulans telaşsız, heyecansız, mezarlığın gösterişsiz kapısından içeri süzülüp emaneti, bekçi imama ve tuhaf kambura teslim edip gidiyor. Bazen gözü yaşlı birileri, avukatlar, doktorlar eşliğinde gelip birtakım mezarların açılışını ve çoktan toprakla mayalanmış, insana ait olmaktan çıkmış et ve kemik parçalarının yeraltından çıkarılışını seyredip, cesedin kokusuna ve korkusuna bulaşmış acılarla küskün ve üzgün geri gidiyor. Bu cesetlerin çok azı ilk mekânlarından çıkarılıp üzerinde isimleri yazılı başka mezarlara gömülüyor. Çoğu çıkarıldıkları gibi lime lime gerisin geriye, yerlerine koyuluyor. Eski zamanların cellat, yeni zamanların kimsesizler mezarlığı, asırlardır şehrin yanı başında utana sıkıla, ölümü yalnız başına karşılamak zorunda olanları ve öldükten sonra da yalnızlığa mahkûmları tevekkülle toprağına kabul ediyor.

Burası öyle bir mezarlık ki, herkes birbirini isterse görüyor; istemezse, kimse kimseyi bilmiyor.

Kambur, mezarlığın sırtı taçlı kralı.

O her şeyi, herkesi görüyor; ama isterse görünüyor.

Kambur, mütevazı krallığını mükemmel bir olgunlukla yönetiyor. Mezarlığın gelgeç ziyaretçilerinin ve her şeyden bihaber bekçi imamının bilmediği çok önemli bir sırrı biliyor:

Mezarlığın ortasındaki kadim çınarlardan birinin gövdesinde bir delik var. Bu deliğin ardındaki uzun ve kapkaranlık

yollar, şehrin altında bin bir bilinmeze akar. Bu bilinmezden zaman zaman yorgun kâşifler çıkar.

Bu kâşiflerden biri küçük bir kız çocuğudur. Yoksul ve kirli giysileriyle elinde kırmızı bir fener, gülümseyerek ve zaman zaman da öksürerek süzülür delikten. Kamburu hiç görmedi şimdiye kadar. Onun varlığından bihaber. Saçları arkadan sıkı sıkı örülmüştür, ucunda da bir paket lastiği... Pantolonunun cebinde ispirtolu kalemler taşır. Eski mezarların arasında bir büyük şair edasıyla dolaşır. Kimi zaman silinmeye yüz tutmuş bir şiirin harflerini kalemleriyle yeniden parlatır; kimi zaman boş bir taşın, tahtanın başına çöküp yeni harikalar yaratır.

Kambur onun kokusunu taa kulübesinden alır. Çünkü kimsesizler mezarlığına küçük bir kız çocuğu geldi mi ortalık buruk buruk menekşe kokar. Sessizce çıkar kulübesinden. Kokunun peşinde, ayaklarının ucuna basa basa dolanır mezarlıkta. Küçük kıza görünmemeye kararlıdır. Bilir; kamburu, karanlık dehlizleri cesaretle aşan küçük bir kız kalbini bile yerinden hoplatabilecek kadar tehditkârdır. Yolunu buruk menekşe kokusunun peşinde bulur. Küçük kızın şairane oyununu uzaktan, ona hiç yaklaşmadan seyreder. Kız işini bitirip ağaç kovuğundan içeri süzülür süzülmez, mezarın başında alır soluğu. Küçük kızın yeni şiirini, kendisine lütfedilmiş bir hediye paketinin kurdelesini çözer gibi ve de içini ferahlatan bir bardak su içer gibi okur:

Tırtılın kaderi
Kelebek olmak
Ve güzel ölmektir.

Sonra cebinden bir kalem çıkarır. Hemen yandaki mezar taşına kendi şiirini yazar:

Aşkın doksan dokuz adından biridir Allah
Dua et ki bizi de Allah yaratsın

Bazı günler Zaman Dayı ile karşılaşır mezarlıkta. O kocaman kederli adamla... Çoğu kez bir gün bir gece boyu sürer

adamın küskün mezarlar arasındaki sinirli gezintisi. O koca adam mezarların arasında ayağını sürüye sürüye dolaşır. Sanki geri dönesi yoktur delikten. Mezarların hemen hepsinin başında durup, ellerini gökyüzüne açıp, küfreder gibi dua eder. Bazı kereler geri gitmez. Geceyi içinden çıktığı ağaç kovuğunda geçirir. Bazen iki gece kaldığı bile olur. Öyle zamanlarda Kambur tetikte uyur. Olur a belki kapısı tıklatılır, belki ona bir şeyler anlatılır... Kambur bu kadar yakınında, bu kadar yaşamına ortak bir adamın hakkında hiçbir şey bilmemekten tedirgindir. Onun Haliç kıyısında yaşadığını bilmez. Kırmızı bir kayığı ve acılı bir tarihi olduğunu da. Ama küstahlığıyla kalenderliği için için hoşuna gider, bir de kendisine, bir kambura bakar gibi bakmayışını çok sever.

Halat'ı uzaktan gözler. Tıpkı küçük kız gibi onun gözüne de görünmemek ister. O koca adamın peşinden gelmesi, ama ona görünmemesi, hep o eski mezarın başına gitmesi ve bu mezarın şehrin son cellatlarından birine ait olması, Halat'ı Kambur'un gözünde bir meczuptan çok, dost kılar. Mezarın başında ağlarken yanına gidip sırtını okşamamak için kendini zor tutar.

Mezarlığın daimi ziyaretçilerinden bir tek Botan dehlizleri bilmez yeraltında uzanan; kapıdan girerek gelir buraya ve bir tek Botan tüm hikâyesini hiç sakınmadan, tek kelime atlamadan tane tane anlatır Kambur'a. Kambur ona kendi hikâyesini anlatmaz. Tıpkı kimse yokken kendi hikâyesini anlattığı ölülerin toprağın altında sessiz ve asker duruşlarıyla dinlediği gibi dinler Botan'ın hikâyesini. Susar. Botan'a ne küçük kızdan bahseder, ne o koca adamdan, ne de o meczuptan... Mezar taşlarının tahtalarının üzerindeki şiirlerin sırrını da söylemez. Susar. Susmak onu bilge kılar.

Ve kambur her gece Allah'a dua eder.

Mezarlığın bu tuhaf konukları birbirlerini görüp ürkmesinler, ilelebet o delikten çıkıp buraya gelsinler. Bir menekşe koksun etraf bir kan; bir şiir yazılsın, bir baba aransın... Küçük kız öksürerek, koca adam üzülerek, meczup ağlayarak, Botan yılarak ölmesin.

Kambur her gece Allah'a dua eder ve Allah vardır.

Kitaptaki "Bülbülüm Öldü", "Vicdan" ve "Edison" şiirleri Bahadır Baruter'e, "Tırtılın Kaderi" ve "Allah'ın Adı" şiirleri met üst'e aittir.

"Bu romandaki İstanbul, efsaneler, insanlar, balıklar, kayıklar, iskeleler, saraylar, dehlizler, kesik başlar, mezarlar, hastaneler, morglar, denizkızları, cinayetler, katiller, cellatlar, deliler, yani her şey uydurmadır.
Efsanelerin yalanı abartılmış, insanların hayatına olmadık benekler atılmış, şehir baştan yaratılmıştır.
Yok eğer, 'Bunların hepsi gerçek, Haliç'te kırmızı bir kayık durur ve içinde Zaman dayı yaşar, eski mezarlarda kesik cellat kafaları yatar, küçük kızlar mezar taşlarına dünyanın en güzel şiirlerini yazar, genç bir adam paramparça bir baba arar, her şeyi gören bir kambur hep susar ve İstanbul'un altında sır dolu dehlizler var' diyen biri çıkar da beni yalanlarsa, ne mutlu bana."

Kapak resmi: Bahadır Baruter

ISBN 978-975-08-0872-X
16 TL
9 789750 808722